

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) ระยะ 12 เดือน
(วันที่ 31 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 ถึง วันที่ 30 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2569)
สัญญาเลขที่ A11F680111

กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง
Lampang Province Mutual Welfare Fund for the Poor.

โดย รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์ พรมเสน หัวหน้าโครงการวิจัย
สังกัด สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

สนับสนุนโดยกองทุนส่งเสริม ววน.
และหน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาพื้นที่ สำนักงานเร่งรัดการวิจัย
และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มความสามารถการแข่งขันและการพัฒนาพื้นที่
(องค์การมหาชน)
วันที่ 8 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2569

นักวิจัย

1. นางสาววิไลลักษณ์ พรมเสน	สำนักงานอธิการบดี
2. นางสาวปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
3. นางสาวบัญศิกาญจ ตั้งภากรณ์	คณะครุศาสตร์
4. นางสาวสุภาวดี ยาดี	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
5. นางสาววิไลรัตน์ วันกมลสวัสดิ์	สถาบันวิจัยและพัฒนา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” นี้ สำเร็จลุล่วงด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วนอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย และกำหนดแนวทางการวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และคณะผู้บริหารที่เปิดโอกาสให้ดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนในทุกด้าน ตลอดจนหน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลเมืองพิชัย, มูลนิธิชุมชนลำปาง, บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (SCG), องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมแรงร่วมใจกันในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

ขอขอบคุณ ผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย ที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม และร่วมพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนร่วมกัน

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณ คณะผู้วิจัยร่วม คณาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ และทีมงานทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการจัดทำรายงานวิจัยฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ การขยายผลในระดับนโยบาย และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ทีมนักวิจัย

บทคัดย่อ

กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โครงการวิจัยย่อยที่ 4 มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 2 ประการคือ (1) เพื่อศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง และ (2) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยในปีพ.ศ. 2568 ได้เลือกพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่นำร่องในการทดลองโมเดล “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” เพื่อสร้างกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วน วางระบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมเพื่อการช่วยเหลือ หยิบยื่นโอกาสทางสังคมให้กับกลุ่มครัวเรือนยากจนที่เชื่อมโยงกับระบบความช่วยเหลือจากภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนไปด้วยกัน ตลอดจนร่วมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนยากจนในจังหวัดลำปางเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในหลายมิติ ได้แก่ การขาดทักษะอาชีพและความมั่นคงทางรายได้ การขาดทรัพยากรพื้นฐานในการดำรงชีพ ภาระหนี้สิน การขาดการรวมกลุ่มทางสังคม และข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน

กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางจึงถูกพัฒนาขึ้นในฐานะกลไกเชิงระบบเพื่อให้ความช่วยเหลือทั้งในรูปแบบตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน ครอบคลุมทั้งระดับบุคคลและครัวเรือน โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มเป้าหมายหลุดจากระบบสวัสดิการพื้นฐานของรัฐ พร้อมทั้งส่งเสริมการสร้างงาน สร้างรายได้ และการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

การดำเนินงานของกองทุนอาศัยกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการจากทุกภาคส่วน และใช้หลักศาสนาเป็นกลไกทางสังคมในการเสริมสร้างความเอื้ออาทรและการเกื้อกูลกันในชุมชน ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและการพัฒนาระบบสวัสดิการที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรมุ่งเน้นการพัฒนาระบบสวัสดิการจากรูปแบบการสงเคราะห์ไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การเสริมสร้างศักยภาพครัวเรือนยากจน และการพัฒนากลไกกองทุนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

Abstract

The sub-research project entitled *"Lampang Provincial Welfare Fund for the Poor"* aims to: (1) examine welfare models that effectively respond to the needs of poor households in Lampang Province, and (2) promote multi-sectoral participation in the development of the welfare fund. In 2025 (B.E. 2568), Phichai Municipality in Mueang District, Lampang Province, was selected as a pilot area to implement the "Lampang Provincial Welfare Fund for the Poor" model. The initiative seeks to establish an integrated collaborative mechanism among public, private, and civil society sectors, develop a social welfare management system, and create opportunities for poor households through linkages with existing support systems. It also emphasizes collective learning processes in poverty alleviation and the development of essential livelihood skills to enable sustainable income generation.

The findings indicate that poor households in Lampang Province face structural constraints across multiple dimensions, including lack of vocational skills and income security, insufficient basic resources for living, debt burdens, weak social networks, and limitations in natural resources. These challenges hinder their ability to sustainably escape poverty.

The welfare fund has therefore been developed as a systemic mechanism providing both monetary and non-monetary support at individual and household levels. Its primary objective is to prevent vulnerable groups from falling out of the state welfare system while promoting employment, income generation, and long-term self-reliance.

The implementation is driven by integrated collaboration among multiple stakeholders, with the incorporation of religious principles as a social mechanism to strengthen mutual support and social cohesion within communities. This approach enhances stakeholder participation and ensures that welfare systems are responsive to local contexts.

Policy recommendations emphasize transitioning from welfare-based assistance to opportunity-based development, strengthening the capacities of poor households, and enhancing the sustainability of the welfare fund mechanism to achieve long-term poverty reduction.

บทสรุปผู้บริหาร

ข้อมูลคนจนและทุนของจังหวัดลำปางตั้งแต่ปีพ.ศ. 2564-2567 ได้สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญของการสร้างระบบความช่วยเหลือให้แก่คนจนเป้าหมาย ตามแนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN) เพื่อเป็นโมเดลแก้จน Social Safety Net ด้านการสร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Mobility) รายครัวเรือนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ด้วยการยกระดับคุณภาพชีวิต อาชีพ รายได้ และการเข้าถึงการศึกษา และสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ลดความยากจน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลไกภาคี โดยโครงการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง มีแนวคิดพื้นฐานคือ การสร้างระบบการช่วยเหลือและดูแลคนจนทั้งระดับปัจเจกและครัวเรือนทั้งที่เป็นตัวเงินและการช่วยเหลือในรูปแบบอื่นเพื่อป้องกันไม่ให้คนจนหลุดจากระบบสวัสดิการพื้นฐานที่รัฐจัดให้ ตามแนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนจังหวัดลำปางได้มีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนให้มีสวัสดิการที่เหมาะสมอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้
ในระยะยาว

จังหวัดลำปางได้ทำการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพ 5 ด้านจากระบบฐานข้อมูล PPPConext ซึ่งเป็นระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางของจังหวัด ในการส่งต่อความช่วยเหลือและสร้างโอกาสทางสังคมให้แก่คนจนเป้าหมายเพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคม โดยผลการวิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ในปี พ.ศ. 2567 พบปัญหาในแต่ละด้าน ดังนี้ (1) ทุนมนุษย์พบว่า คนจนขาดทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ คนจนไม่ทำงาน ทำงานแต่ไม่มีความมั่นคง (2) ทุนกายภาพพบว่า ครัวเรือนไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้าของตัวเอง บ้านพักอาศัยไม่มีการจัดเก็บสิ่งของเป็นระเบียบรุงรัง ครัวเรือนคนจนไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร (3) ทุนเศรษฐกิจพบว่า ครัวเรือนไม่มีทรัพย์สินเพื่อการประกอบอาชีพ ครัวเรือนไม่มีการออม และครัวเรือนมีหนี้สิน (4) ทุนทางสังคมพบว่า ไม่มีการช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ครัวเรือนไม่เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของชุมชนใด และครัวเรือนไม่เข้าร่วมกิจกรรมอะไรในชุมชน และ (5) ทุนธรรมชาติพบว่า ครัวเรือนมีบ้านพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ และครัวเรือนมีที่ทำกินอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ผลการดำเนินงานของกองทุนเพื่อคนยากจนจังหวัดลำปางในปี พ.ศ. 2567 นับเป็นฐานทุนที่สำคัญต่อการสร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลในปีพ.ศ. 2568 ในการผลักดันให้คนจน คนด้อยโอกาสหรือแม้แต่กลุ่มคนเปราะบางได้มีชีวิตที่อยู่ดีมีสุข (Well-being) อีกทั้ง Social Mobility ได้นำหลักศาสนาโดยนำศาสนสัมพันธ์เป็นกลไกหลักของการสร้างกระบวนการหล่อหลอมให้คนในสังคมได้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสร้างสรรค์ พร้อมกับสร้างความร่วมมือให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางให้มีความเข้มแข็งสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

Executive Summary

Poverty and livelihood capital data of Lampang Province during 2021–2024 (B.E. 2564–2567) have highlighted the critical need to establish a comprehensive support system for targeted poor households under the concept of a Social Safety Net (SSN). This approach serves as a poverty alleviation model that promotes socio-economic mobility at the household level, aligned with local contexts. The model aims to improve quality of life, occupations, income, and access to education, while fostering structural changes to reduce poverty through participatory mechanisms involving multiple stakeholders.

The Lampang Provincial Welfare Fund for the Poor is founded on the principle of providing integrated support at both individual and household levels, including financial assistance and non-monetary support. The objective is to prevent vulnerable populations from falling out of the state welfare system. Under the Social Safety Net framework, this initiative encourages active participation from the people of Lampang Province in supporting disadvantaged groups, ensuring access to appropriate welfare and contributing to long-term improvements in well-being.

Lampang Province has applied the PPPConnext database system, a centralized data platform for poor households, to analyze five dimensions of livelihood capital and facilitate targeted assistance and socio-economic opportunities. The Sustainable Livelihoods Framework (SLF) analysis in 2024 (B.E. 2567) identified key challenges across all dimensions:

(1) **Human Capital**: Poor households lack income-generating skills, face unemployment or unstable employment.

(2) **Physical Capital**: Households lack access to basic infrastructure such as electricity meters, have inadequate and disorganized housing conditions, and lack agricultural land.

(3) **Financial Capital**: Households lack productive assets, have no savings, and are burdened with debt.

(4) **Social Capital**: There is limited mutual support within communities, and households rarely participate in community groups or activities.

(5) **Natural Capital**: Households are located in disaster-prone areas, both in terms of residence and agricultural land.

The implementation of the Lampang Provincial Welfare Fund for the Poor in 2024 represents a critical foundation for strengthening the welfare support system in 2025. The initiative aims to enhance the well-being of poor, disadvantaged, and vulnerable populations while promoting socio-economic mobility. Notably, the approach integrates religious principles as a key mechanism to foster social cohesion and mutual support within communities.

Furthermore, the initiative promotes collaborative engagement across all sectors to strengthen the welfare fund, ensuring its continuity and long-term sustainability. This integrated approach not only enhances the effectiveness of poverty alleviation efforts but also contributes to building a resilient and inclusive social support system in Lampang Province.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	**3**
บทคัดย่อ	**4**
Abstract	**5**
บทสรุปผู้บริหาร	**6**
Executive Summary	**7**
สารบัญ	**9**
สารบัญภาพ	**11**
สารบัญตาราง	**12**
บทที่ 1 บทนำ	**13**
1.1 บทนำ	13
1.2 วัตถุประสงค์	15
1.3 กรอบแนวคิด	16
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	18
บทที่ 2 ทบทวนบริบท ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	**20**
2.1 แนวคิดศาสนสัมพันธ์	20
2.2 หลักพุทธธรรมกับแนวคิดพลัง “บวร”	21
2.3 ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน	22
2.4 หลักการพึ่งตนเอง	22
2.5 แนวคิดสวัสดิการสังคม (Social welfare)	24
2.6 แนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN)	27
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	**30**
3.1 วิธีการศึกษา	30
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	30
3.3 เครื่องมือที่ใช้ศึกษา	30
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	30
3.5 ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย	31
3.6 พื้นที่การดำเนินงานโครงการวิจัย	32
บทที่ 4 ผลการวิจัย	**33**
4.1 บริบทเทศบาลเมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 : การศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง	36
4.3 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 : การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูล	52
4.4 ปัญหา อุปสรรค พร้อมวิธีการแก้ปัญหา	64
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	**65**
5.1 สรุปภาพรวมผลการดำเนินงานภาพรวมของโครงการ (ระยะเวลา 12 เดือน)	66
5.2 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์	74
5.3 การอภิปรายผล	79
5.4 ข้อเสนอแนะ	80
บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง	**81**

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบวิจัยโครงการวิจัยหลัก 16

ภาพที่ 1.2 กรอบวิจัย “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” 16

ภาพที่ 4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลคนจนในพื้นที่นำร่อง 40

ภาพที่ 4.2 การศึกษาดูงานสวัสดิการชุมชนบ้านนาบอน 49

ภาพที่ 4.3 ทดลองปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ 50

ภาพที่ 4.4 ถอดบทเรียนและคืนข้อมูล 51

ภาพที่ 4.5 กิจกรรมระดมทุน “ผ้าป่าสามัคคี” เพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนจนจังหวัดลำปาง ณ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม 52

ภาพที่ 4.6 กรอบคิดการวิจัยการทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” 53

ภาพที่ 4.7 การประชุมหารือการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนและ (ร่าง) บันทึกความร่วมมือ (MOU) ณ ห้องประชุมทองอุไร สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง 55

ภาพที่ 4.8 การประชุมหารือการจัดทำเอกสาร ระเบียบข้อบังคับของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง 59

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 แสดงแสดงผลผลิต ผลลัพธ์ 18
ตารางที่ 4.1 แสดงเขตการปกครองของเทศบาลเมืองพิชัย 34
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากรของเทศบาลเมืองพิชัย 34
ตารางที่ 4.3 แสดงเพศของคนยากจนและเปราะบาง 40
ตารางที่ 4.4 แสดงช่วงอายุของคนยากจนและเปราะบาง 40
ตารางที่ 4.5 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของคนยากจนและเปราะบาง 41
ตารางที่ 4.6 แสดงที่มาของรายได้ของคนยากจนและเปราะบาง 41
ตารางที่ 4.7 แสดงการออมของคนยากจนและเปราะบาง 42
ตารางที่ 4.8 แสดงการมีหนี้สินของคนยากจนและเปราะบาง 42
ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 42
ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวนการได้รับสวัสดิการของภาครัฐ 42
ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวนของคนยากจนและเปราะบางจำแนกตามประเภท 43
ตารางที่ 4.12 แสดงคุณภาพชีวิตที่ดีหากได้รับการช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน 43
ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวนคนจนที่ต้องเข้าสู่สวัสดิการสังคมในเขตเทศบาลเมืองพิชัย 46
ตารางที่ 4.14 แสดงการวิเคราะห์กลุ่ม Stakeholder Register 61
ตารางที่ 5.1 แสดงการสรุปผลการดำเนินงานภาพรวมของโครงการ ระยะเวลา 12 เดือน 66
ตารางที่ 5.2 แสดงการสรุปรายละเอียดการใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยี 67
ตารางที่ 5.3 แสดงแสดงสรุปภาพรวมความแตกต่างในการดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ.2567 และ ปี พ.ศ. 2568 และหมุดหมาย (Mile Stone) ถึงปี พ.ศ.2570 68
ตารางที่ 5.4 แสดงการสรุปการดำเนินงานตามกิจกรรม 72

บทที่ 1
บทนำ

สัญญาเลขที่	**A11F6680111**
ชื่อโครงการ	กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง
หัวหน้าโครงการ	รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์ พรมเสน
หน่วยงานต้นสังกัด	สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ระยะเวลาดำเนินการ	1 ปี (31 มีนาคม 2568 - 30 มีนาคม 2569)
งบประมาณดำเนินการ	1,1,00,900 บาท

1.1 บทนำ

จังหวัดลำปางมีประชากรทั้งหมด 698,999 คน (ข้อมูลสืบค้น ณ วันที่ 19 ตุลาคม 2568 สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) และจากการค้นหา สอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง (ข้อมูล ณ วันที่ 10 ตุลาคม 2568) มีคนจนจริงรวมทั้งสิ้น 5,952 ครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือนรวม 17,060 คน จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอัตราส่วน (Ratio) คนจนต่อจำนวนประชากรทั้งหมดเท่ากับ 40 : 1 หมายความว่า หากมีประชากรทั้งหมดจำนวน 40 คน จะพบว่ามีคนที่มีสถานะยากจนจำนวน 1 คน โดยคนกลุ่มนี้หน่วยงานทุกภาคส่วนควรดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งหากสัดส่วนคนจนที่สูงขึ้นย่อมส่งผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาตั้งแต่ระดับพื้น และระดับจังหวัด เช่น ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางด้านสังคม ปัญหาทางด้านการศึกษาของบุตรหลานซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าในทรัพยากรมนุษย์รุ่นต่อไป ปัญหาทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพใจ การเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการสร้างภาระให้แก่ภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือ และรวมถึงทำให้โอกาสของประชาชนในการเข้าถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ไม่เท่าเทียมกันจะกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจังหวัด หรือการพัฒนาประเทศในระยะยาวต่อไปและรวมถึงปัญหาอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนเป็นเหตุ

ประกอบกับทีมวิจัยได้วิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ของกลุ่มครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง พบค่าเฉลี่ยของทุน 5 ด้าน ดังนี้ (1) ทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยรวม 2.45 ปัญหาที่พบคือ ไม่มีทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ คนจนไม่ทำงาน ทำงานแต่ไม่มีความมั่นคง (2) ทุนกายภาพมีค่าเฉลี่ยรวม 2.34 ปัญหาที่พบคือ ครัวเรือนไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้าของตัวเอง บ้านพักอาศัยไม่มีการจัดเก็บสิ่งของเป็นระเบียบรุงรัง ครัวเรือนคนจนไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร (3) ทุนเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยรวม 2.12 ปัญหาที่พบคือ ครัวเรือนไม่มีทรัพย์สินเพื่อการประกอบอาชีพ ครัวเรือนไม่มีการออม และครัวเรือนมีหนี้สิน (4) ทุนทางสังคมมีค่าเฉลี่ยรวม 1.95 ปัญหาที่พบคือ ไม่มีการช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ครัวเรือนไม่เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของชุมชนใด และครัวเรือนไม่เข้าร่วมกิจกรรมอะไรในชุมชน และ (5) ทุนธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยรวม 1.93 ปัญหาที่พบคือ ครัวเรือนมีบ้านพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ และครัวเรือนมีที่ทำกินอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

หากวิเคราะห์ข้อมูลลึกลงไปจะพบว่ากลุ่มครัวเรือนยากจนมีลักษณะดังนี้

ด้านการศึกษา พบว่า มีจำนวนคนที่เขียนภาษาไทยไม่ได้ จำนวน 2,148 คน อ่านภาษาไทยไม่ได้ จำนวน 2,105 คน การศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา จำนวน 6,937 คน จบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า จำนวน 2,686 คน และต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 2,291 คน

ด้านสถานภาพการทำงาน พบว่า มีคนจนที่ทำงานจำนวน 8,407 คน ไม่ทำงานเนื่องจาก ชรา พิการ เจ็บป่วย เป็นเด็กเล็ก/นักเรียน จำนวน 7,929 คน และอื่นๆ เช่น แม่บ้าน ไม่ประกอบอาชีพ ติดคุก เลี้ยงลูก-หลาน ติดยา และติดสุรา จำนวน 470 คน

ด้านการประกอบอาชีพของกลุ่มคนจนมากที่สุด คือ รับจ้างทั่วไปนอกภาคเกษตร (รายวัน) จำนวน 4,316 คน รับจ้างบริษัทเอกชน โรงงาน โรงแรม ห้างร้าน จำนวน 1,737 คน การเกษตร(ปลูกพืช) จำนวน 1,019 คน

ด้านทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ พบว่า คนจนส่วนใหญ่ไม่มีทักษะอาชีพจำนวน 13,480 คน ทักษะด้านการปลูกพืช/เกษตร จำนวน 904 คน ทักษะด้านช่าง (ก่อสร้าง ไฟฟ้า ประปา ช่างซ่อมเสริมสวย) จำนวน 895 คน

ด้านสภาพที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภค พบว่า มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 4,880 ครัวเรือน ปลูกบ้านในที่ผู้อื่น จำนวน 859 ครัวเรือน สภาพของบ้านที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแข็งแรงปานกลาง จำนวน 3,240 ครัวเรือน สภาพมั่นคงแข็งแรง จำนวน 2,050 ครัวเรือน และสภาพทรุดโทรม วัสดุก่อสร้างไม่ถาวร สภาพไม่แข็งแรง จำนวน 656 ครัวเรือน การใช้ไฟฟ้าหรือพลังงานทางเลือก พบว่าไม่มีไฟฟ้าใช้ 45 ครัวเรือน ต่อพ่วงไฟฟ้าจากคนอื่น (ไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้าของตนเอง จำนวน 177 ครัวเรือน และน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ใช้ระบบประปา จำนวน 5,245 ครัวเรือน ซื้อน้ำถัง จำวน 4,386 ครัวเรือน และน้ำจากแหล่งน้ำ เช่น บ่อ ห้วย บาดาล อ่างเก็บน้ำ จำนวน 3,806 ครัวเรือน

ด้านพื้นที่ทำกิน พบว่า กลุ่มครัวเรือนยากจนไม่มีที่ทำกินทางการเกษตร จำนวน 3,942 ครัวเรือน มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง (มีเอกสารสิทธิ์) จำนวน 1,994 ครัวเรือน มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง (ไม่มีเอกสารสิทธิ์) เช่น ป่าสงวน, อุทยาน ฯลฯ จำนวน 809 ครัวเรือน

ด้านสวัสดิการสังคมที่ครัวเรือนยากจนได้รับเรียงลำดับมากที่สุดคือ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จำนวน 7,463 คน เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 6,461 คน ไม่ได้รับ/หรือเข้าไม่ถึงโอกาส จำนวน 5,654 คน เบี้ยคนพิการ จำนวน 2,321 คน และน้อยที่สุดสองประเด็นคือ ประกันสังคม (ม.40) จำนวน 22 คน และอื่นๆ เช่น ทุนการศึกษา เบี้ยซ่อมแซมบ้าน อุปกรณ์ช่วยเหลือคนพิการ จำนวน 97 คน

จากคุณลักษณะเฉพาะของครัวเรือนยากจนดังกล่าวข้างต้นจะพบว่ากลุ่มครัวเรือนยากจนไม่สามารถก้าวข้ามความยากจนได้หากยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ หรือการหยิบยื่นโอกาสทางสังคมและมีแนวโน้มที่จะ “จนข้ามรุ่น” ต่อไป จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง มีปัจจัยที่ติดกักดับหรือวงจรความยากจน ดังนี้

1) ปัจจัยเชิงโครงสร้าง จะพบว่าคนจนมีโอกาสไม่เท่าเทียม ตั้งแต่หัวหน้าครอบครัวจนถึงบุตรหลานจบการศึกษาในระดับต่ำ สุขภาพไม่ดี ส่งผลต่อการขาดโอกาสทางเศรษฐกิจกล่าวคือ ทักษะการประกอบอาชีพและรายได้ต่ำ รายได้ส่วนใหญ่มาจากแรงงานรับจ้างภาคเกษตร (รายวัน) ซึ่งไม่มีความมั่นคง ไม่มีสวัสดิการรองรับ ที่ดินและทรัพย์สินไม่เท่าเทียง เนื่องจากคนจนไม่มีที่ดินทำกินหรือไม่มีหลักทรัพย์เป็นทุนตั้งต้น นโยบายการดูแลช่วยเหลือเช่นด้านสวัสดิการสังคม เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ไม่ได้แก้ไขที่รากของปัญหา

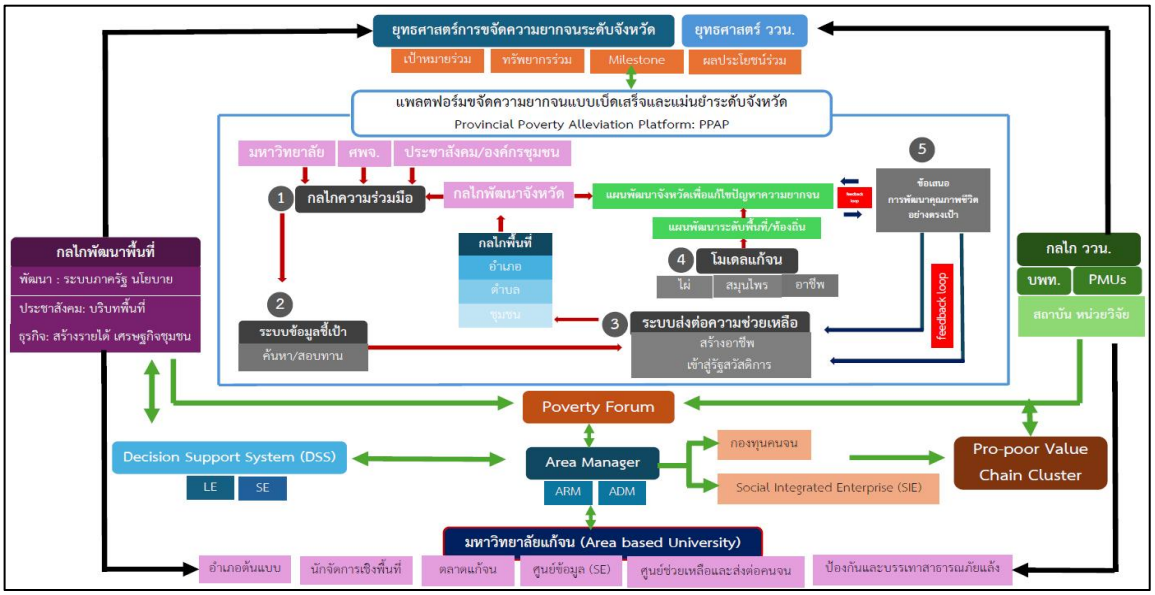
2) ปัญหาเชิงพฤติกรรม พบว่ามีครัวเรือนยากจนบางกลุ่มมีความเคยชินกับความขาดแคลน เช่น ไม่ทำงาน ติดยา ติดสุรา ติดคุก เป็นวิถีที่ยอมจำนนและยอมรับว่าตนเองยากจนและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งใดได้จึงไม่ขวานขวาย รอรับความความช่วยเหลือมาโดยตลอด ขาดแรงจูงใจไม่มีความกล้าที่จะฝันหรือไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ซึ่งนำมาสู่การขาดทักษะการวางแผนชีวิต ขาดทักษะในการบริหารจัดการการเงิน มีรายได้ต่ำ บริหารไม่เป็น จึงเกิดหนี้สินสะสมจนนำเข้าสู่วงจรและติดกักดับความยากจนจากรุ่นสู่รุ่น

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยได้มีการเตรียมความพร้อมมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2567 โดยได้ออกแบบให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้จังหวัดลำปางมีกองทุนสำหรับช่วยเหลือคนยากจนภายในจังหวัด ภายใต้แนวคิด “บุญนำทาง” เป็นกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดกองทุนที่มีโครงสร้างการดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน รวมถึงความตระหนักในความสำคัญของการสร้างระบบความช่วยเหลือคนจนเป้าหมายตามแนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN) จึงได้จัดทำโครงการย่อยที่ 4 ภายใต้การสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง ปีที่ 2 ชื่อโครงการวิจัยย่อย4 “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” ซึ่งเป็นโมเดลแก้จน Social Safety Net ที่ต่อยอดมาจากผลการดำเนินงานของกองทุนเพื่อคนยากจนจังหวัดลำปางในปีพ.ศ.2567 โครงการวิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วนวางระบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมเพื่อการช่วยเหลือ หยิบยื่นโอกาสทางสังคมให้กับกลุ่มครัวเรือนยากจนที่เชื่อมโยงกับระบบความช่วยเหลือจากภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนไปด้วยกัน ตลอดจนร่วมสร้างการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) เป้าหมายในด้านการ “ขจัดความยากจน” และ “กำจัดความหิวโหย” เนื่องจากความยากจนเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่จะส่งผลกระทบในระยะยาว ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการจัดตั้งกองทุน กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (คนจน) ให้มีหนทางต่อสู้และร่วมขจัดความยากจนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่จะหยิบยื่นโอกาส สร้างพลังการเปลี่ยนแปลงให้กลุ่มคนจนจังหวัดลำปาง ได้หลุดพ้นจากความยากจน และคาดหวังว่าโครงการวิจัย “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” จะเป็นกลไกกลางในการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ให้เกิดความเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

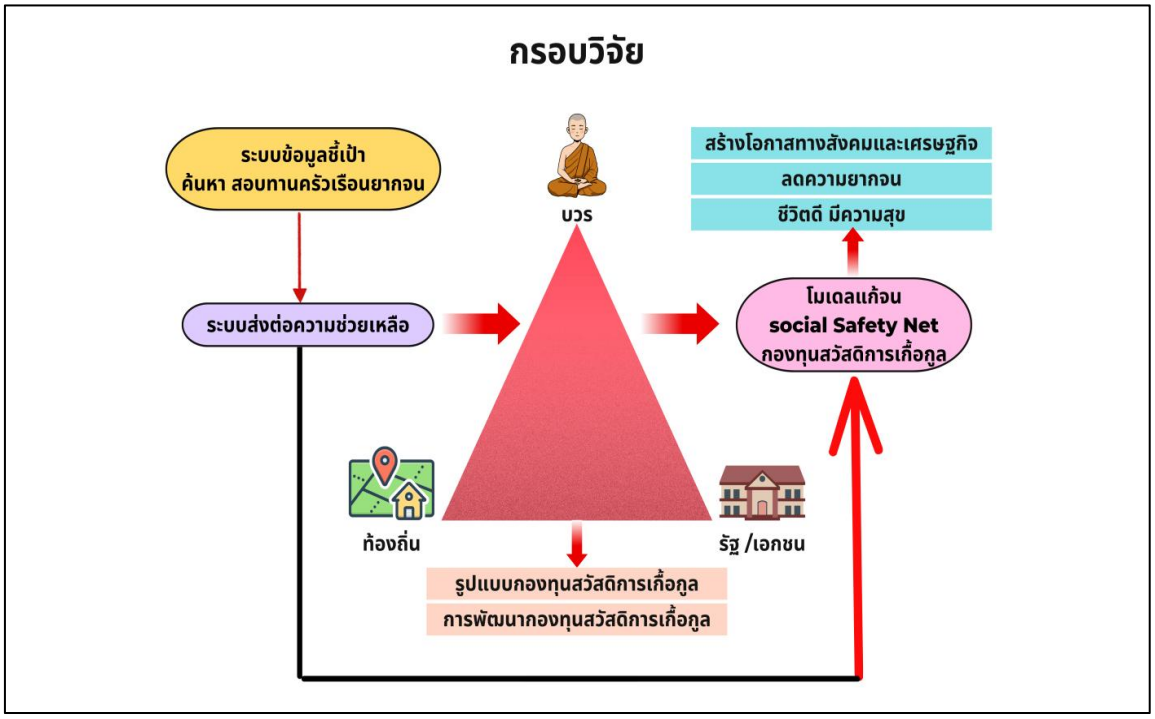
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง

1.3 กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1.1 กรอบวิจัยโครงการวิจัยหลัก

ภาพที่ 1.2 กรอบวิจัย “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง”

จากกรอบแนวคิดการวิจัยข้างต้น ทีมวิจัยได้นำมาออกแบบการดำเนินงานภายใต้แนวคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ในการผลักดันและสร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลให้คนจน กลุ่มเปราะบาง คนด้อยโอกาสในชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ จำนวน 1 โมเดล ที่มีการพัฒนาต่อยอดมาจากกองทุนสวัสดิการคนจนปีพ.ศ. 2567 โดยจะดำเนินการในพื้นที่ต้นแบบแก้จน เทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมือง

ลำปาง ภายใต้แนวคิดการบูรณาการทำงานร่วมกับการดำเนินงานของโครงการย่อยที่ 1 โมเดลแก้จนระดับอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ (Area Based Industry)

กระบวนการดำเนินงานจะเริ่มต้นจากการนำใช้ข้อมูลชี้เป้าคนจนจากกระบวนการค้นหา สอบทานครัวเรือนยากจนในพื้นที่นำร่องเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนจน ภายใต้แนวคิดโมเดลแก้จน Social Safety Net กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง การทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” เป็นแนวคิดที่จะใช้ขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยการเริ่มต้น “ขยับ” หรือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม “การเปลี่ยนแปลงสังคม” เหมือนกับการ “เขยื้อนภูเขา” ที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่ต้องทำงานประสานกัน คือ

1. พลังบวร เป็นฐานความคิด ความเชื่อ และศรัทธาต่อศาสนาที่ศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือและศรัทธา ซึ่งจังหวัดลำปางมีความหลากหลายทางศาสนา ประกอบด้วยศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาซิกข์ พื้นฐานความเชื่อของทุกศาสนาคือ มุ่งกระทำความดีช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขทางใจของตัวเอง

2. พลังของท้องถิ่น เป็นหน่วยงานสำคัญในการช่วยขจัดความยากจน เพราะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด รู้ปัญหา สามารถช่วยชี้เป้าที่ถูกต้อง ขับเคลื่อนได้เร็วบนฐานการมีส่วนร่วมในการคิดลงมือปฏิบัติได้รวดเร็ว หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือภาคส่วนอื่นๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะสามารถ “เปลี่ยนใจคนจนให้สามารถพึ่งตนเองได้” อย่างแท้จริง **พลังของท้องถิ่น** จึง**เป็นกลไกสำคัญ**ในการช่วยเหลือคนจนได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน หากมีการทำงานในรูปแบบการบูรณาการร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาชน และภาควิชาการ โดยแนวทางที่ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ เช่น (1) การรู้จักและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เริ่มต้นจากการร่วมค้นหา สอบทานครัวเรือนยากจน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการทำงาน (2) การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในพื้นที่ตั้งแต่ระดับครัวเรือน โดยการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทและฐานทุนของท้องถิ่น สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างรายได้และต่อรองทางเศรษฐกิจได้ดีขึ้น รวมถึงการจัดหาตลาดท้องถิ่น ตลาดออนไลน์ เพื่อจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการแก่ประชาชนในพื้นที่ (3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐาน เช่น การดูแลให้คนจนได้เข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานของรัฐ อาทิ การสาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัย การใช้กองทุนชุมชนในการช่วยเหลือด้านทุนหมุนเวียน หรือกรณีฉุกเฉิน การสนับสนุนอารมีอาชีพเสริมในกลุ่มคนเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ (4) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การตั้งคณะกรรมการแก้จนระดับหมู่บ้าน ตำบล เข้าร่วมดำเนินงานขจัดความยากจน การใช้แนวคิด หลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เช่น การจัดทำแผนชีวิตรายครัวเรือน เวทีพัฒนาทักษะครัวเรือนยากจน (5) การเรียนรู้และการพึ่งตนเอง เช่น การส่งเสริม “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักคิดให้ชาวบ้าน หรือคนจนอยู่รอด อยู่ได้ การจัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอาชีพ ทักษะชีวิต และการสร้าง “พี่เลี้ยงชุมชน” ที่มาจากคนในพื้นที่ช่วยเหลือดูแลกันเอง และ (6) การบูรณาการกับภาคีอื่นๆ เช่น การทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โรงเรียน วัด โรงพยาบาล กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการพัฒนาแผนงาน โครงการร่วมกันในระดับตำบล อำเภอ เพื่อขจัดปัญหาความยากจน ซึ่งจะเห็นได้ว่า “พลังของท้องถิ่น” มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการช่วยยกระดับทักษะ ศักยภาพของครัวเรือนยากจนโดยการร่วมเป็นเสาหลักในการชี้เป้า สร้างพื้นที่ เปิดโอกาสให้ครัวเรือนยากจนได้เข้าถึงโอกาสด้วยพลังของท้องถิ่นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานขจัดความยากจนได้ทั้งระบบต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

3. พลังของภาครัฐ/เอกชน เป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถเข้าไปช่วยหนุนเสริมสิ่งที่ท้องถิ่นหรือชุมชนทำไม่ไหว เกินกำลังความสามารถ โดยหากภาครัฐและภาคเอกชนได้มีทำงานร่วมกันอย่างมีเป้า

หมายร่วมจะสามารถช่วยเหลือคนจนได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน โดย**บทบาทที่สำคัญของภาครัฐ** คือ (1) การวางนโยบายและจัดสรรงบประมาณเพื่อขจัดความยากจนแบบมีเป้าหมายที่ชัดเจนตั้งแต่ระดับชุมชน การสนับสนุนงบประมาณผ่านกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนเกื้อกูลคนจน เป็นต้น (2) การพัฒนาระบบสวัสดิการพื้นฐาน เช่น ค่าครองชีพ บ้านมั่นคง เป็นต้น (3) บูรณาการหน่วยงานทำงานร่วมกัน เช่น การใช้ “กลไกอำเภอขจัดความยากจน” การนำใช้ข้อมูลชี้เป้าครัวเรือนยากจน (PPPConnext) เพื่อการวิเคราะห์ “ระบาดวิทยาความยากจน” ในพื้นที่ การวิเคราะห์ “ความต้องการรายครัวเรือน” และ (4) สร้างโอกาสและอาชีพ ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมส่งเสริมอาชีพ กรมพัฒนาชุมชน ในการฝึกอาชีพ เชื่อมโยงตลาด เป็นต้น ส่วนของ**ภาคเอกชน** ในการช่วยเหลือคนจน คือ (1) การส่งเสริมการจ้างงานและฝึกทักษะจ้างงานคนจนในพื้นที่ เช่น ผ่านแนวคิด CSR สนับสนุนการฝึกงานหรือเรียนรู้ในสถานประกอบการ (2) สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน เช่น การเป็นพี่เลี้ยงด้านธุรกิจให้กับกลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพ สนับสนุนช่องทางจำหน่าย เช่น การนำสินค้าไปขายในตลาดต่าง ๆ หรือการใช้หลัก “ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ร่วมสร้างคุณค่าร่วมกับชุมชน การพัฒนานวัตกรรมเพื่อสังคม เช่น สนับสนุนทุนเพื่อพัฒนาโครงการให้แก่ครัวเรือนยากจน เป็นต้น “พลังของภาครัฐ/เอกชน” จึงมีความสำคัญในการหนุนเสริมอีกสองเสาหลักในการขจัดความยากจน โดยภาครัฐ มีพลังในการกำหนดนโยบายและจัดระบบการช่วยเหลือหนุนเสริมในส่วนที่เกินกำลังของภาคท้องถิ่น ในขณะที่ภาคเอกชน มีพลังในการขับเคลื่อนขจัดความยากจนด้วยทรัพยากรและนวัตกรรม

จากกรอบแนวคิดการสร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจเพื่อขจัดความยากจนหรือลดความยากจนของประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ และการทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ซึ่งเป็นการสร้างและประสานพลังความร่วมมือของสามส่วน คือ “พลังบวร” “พลังท้องถิ่น” และ “พลังภาครัฐ/เอกชน” หากร่วมกันทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วม และทำงานอย่างต่อเนื่อง จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมในการขจัดความยากจนของประชาชนในพื้นที่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จังหวัดลำปางมีกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมทุนและการบริหารจัดการกองทุนที่มาจากทุกภาคส่วน เพื่อช่วยเหลือและสร้างโอกาสให้กับครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง

ตารางที่ 1.1 แสดงผลผลิต ผลลัพธ์

วัตถุประสงค์	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
1. เพื่อศึกษารูปแบบระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนจังหวัดลำปาง	1) คนจนสามารถเข้าถึงการสร้างอาชีพในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม ด้วยการ Up-skill/ Re-skill/ New-skill 100% และมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ภายใต้โมเดลแก้จนเดิม (ที่ดำเนินงาน ปี 2567) และโมเดลแก้จนใหม่ (ในปี 2568) โดยมีรายละเอียดดังนี้ ▪ นวัตกรรมและ/หรือเทคโนโลยี ในการพัฒนาอาชีพอย่างน้อย 1 นวัตกรรม ▪ องค์ความรู้ ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับ

วัตถุประสงค์	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
	ศักยภาพ เข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/โมเดลแก้จนยกระดับรายได้อย่างน้อย 5 ชิ้น ■ คนจนเป้าหมายได้รับความช่วยเหลือผ่านองค์ความรู้ เทคโนโลยี/ นวัตกรรมพร้อมใช้ (Technology) เพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้และเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) จำนวน 500 ครัวเรือน
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง	1) นวัตกรรมและ/หรือเทคโนโลยี ในการพัฒนาอาชีพอย่างน้อย 1 นวัตกรรม 2) องค์ความรู้ ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพ เข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/โมเดลแก้จนยกระดับรายได้ อย่างน้อย 5 ชิ้น 3) คนจนเป้าหมายได้รับความช่วยเหลือผ่านองค์ความรู้ เทคโนโลยี/ นวัตกรรมพร้อมใช้ (Technology) เพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้และเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) จำนวน 500 ครัวเรือน

บทที่ 2
ทบทวนบริบทข้อมูล ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ได้มีการทบทวนข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป็นกของการวิจัย รวมถึงนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. แนวคิดศาสนสัมพันธ์
2. หลักพุทธธรรมกับแนวคิดพลัง “บวร”
3. ระบบการดำรงชีพที่ยั่งยืน
4. หลักการพึ่งพาตนเอง
5. แนวคิดสวัสดิการสังคม (Social welfare)
6. แนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดศาสนสัมพันธ์

ศาสนสัมพันธ์ คือการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยยึดความรัก ความเป็นพี่น้องกันเป็นหลัก เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน รับรู้คุณค่าที่มีในศาสนาของกันและกัน และร่วมมือกันสร้างสรรค์ภราดรภาพและสันติภาพในสังคมด้วยเหตุผล คือ **ทางการเมือง** โลกปัจจุบันแคบลง ประเทศต่าง ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยจำเป็น ไม่มีประเทศใดอยู่โดดเดี่ยวได้การติดต่อกันมีในระดับต่าง ๆ **ทางด้านมานุษยวิทยา** มนุษย์มีหลายสิ่งแตกต่างกัน แต่ก็มีหลายสิ่งเหมือนกัน เราไม่สามารถบอกได้ว่าของใครดีกว่าของใคร เพราะดีเลวโดยทั่วไปเป็นอัตวิสัย ขึ้นอยู่กับสภาพและความต้องการในแต่ละสถานที่และกาลเวลา จะอย่างไรก็ตาม มนุษย์ก็มีสิ่งที่ตรงกัน คือมุ่งแสวงหาสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง เพียงแต่เครื่องมือที่ใช้อาจแตกต่างกันตามสภาพเท่านั้น ศาสนาก็เช่นเดียวกัน จะว่าใครดีกว่าใครไม่ได้เพราะต่างก็เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อบรรลุจุดหมายเดียวกัน คือความดีสูงสุด **ทางด้านสังคม** ทุกศาสนาต้องช่วยเสริมสร้างสังคมให้ดีขึ้น เพราะศาสนาคือวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งของสังคม ทั้งนี้มิได้หมายความว่าศาสนาเป็นเพียงปรากฏการณ์อย่างหนึ่งทางสังคม ซึ่งจะต้องขึ้นกับสังคมและอยู่ใต้อาณัติของสังคม แต่หมายความว่าศาสนาต้องพูดจาภาษามนุษย์ต้องอยู่กับมนุษย์และอยู่เพื่อมนุษย์ทุกศาสนาพึงร่วมมือกันเพื่อสร้างสรรค์สังคม โดยรวมพลังกัน แทนที่จะต่างคนต่างทำ หรือบางทีทำสิ่งที่ขัดแย้งกัน **ทางด้านศาสนา** ธรรมชาติของคนเรามักจะมีปมเขื่อง คือถือว่าตัวดีกว่าคนอื่นนอกจากเข้าประเด็นที่กล่าวในข้อ 2 แล้ว ยังมีข้อคิดอีกว่าจะรู้ว่าศาสนาของเราดีกว่าของคนอื่นนั้น จึงจำเป็นต้องรู้จักทั้งศาสนาของเราและศาสนาของคนอื่นอย่างดีจึงจะสามารถเปรียบเทียบกันได้แต่ถ้าคนหนึ่งรู้ศาสนาของคนอื่นอย่างดีแล้ว จะเลิกคิดถึงปมเขื่องของตนทันทีแต่จะเกิดความคิดใหม่ว่า ความดีความจริง ไม่มีใครสามารถผูกขาดได้แต่เป็นสมบัติของส่วนรวม ยิ่งกว่านั้น การรู้จักศาสนาอื่นอย่างดีนั้น ยังทำให้รู้จักศาสนาของตัวดีขึ้นด้วย และ **ทางเทววิทยา** ศาสนาเจริญและพัฒนา โดยอาศัยความสัมพันธ์เหมือนมนุษย์แต่ละคนเจริญและพัฒนาโดยอาศัยความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วย กัน ศาสนาจะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ต้องเปี่ยมด้วยพลัง ต้องพัฒนาก้าวหน้าอยู่เสมอ สู่วุฒิภาวะโดยพบปะสัมพันธ์กับศาสนาอื่น ๆ ที่แม้จะมีอะไรที่แตกต่างกัน แต่ก็มีอะไรที่จะแบ่งปันเพื่อความเจริญก้าวหน้าของกันและกัน ไม่มีศาสนาใดครบถ้วนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาอีกแล้ว (อุทัย สติมั่น, 2559, 41)

แนวคิดศาสนสัมพันธ์ จึงเป็นเรื่องของบุคคลทุกศาสนา เพราะศาสนาหรือความเชื่อที่นับถืออยู่นั้นต่างกันทั้งในด้านคำสอนและวิธีปฏิบัติ การทำความเข้าใจที่ข้ามพ้นขอบเขตของศาสนาของตนเองไปยังศาสนาอื่น หรือความเชื่ออื่น ๆ เพื่อการทำความดี เช่น การนำแนวคิดศาสนาสัมพันธ์ซึ่งมีหลักการของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ยอมรับความแตกต่างของกันและกัน มาร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจนถือเป็นหนทางนำสังคมมนุษย์ไปสู่ความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน และสร้างสันติสุขได้ดีอีกวิธีการหนึ่ง

2.2 หลักพุทธธรรมกับแนวคิดพลัง “บวร”

หลักพุทธธรรม มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน เป็นธรรมคำสั่งสอนที่สอนให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบและสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งสภาพสังคมไทยในอดีต คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นสงบสุข พึ่งพาช่วยเหลือแบ่งปันอยู่ร่วมกัน ด้วยการถ้อยทีถ้อยอาศัย เด็กเยาวชนเคารพผู้อาวุโส มีระเบียบแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน โดยมีสถาบันที่หล่อหลอม อบรมกล่อมเกลาให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้องดีงามประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” (Ministry of Culture, 2019) บวร “บ” แทนความหมายด้วยคำว่า “บ้าน” ซึ่งบ้านคือที่พักอาศัยหรือครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรักความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วยหรือสถาบันเล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคม แต่เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมใหญ่ ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญมาก “ว” แทนความหมายด้วยคำว่า “วัด” วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมาแต่ครั้งอดีต เป็นสถาบันยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนรอบ ๆ วัด ให้ประพฤติถูกทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชน พบปะกัน ใครเดือดเนื้อร้อนใจก็มาปรึกษากัน กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ (กรมการศาสนา, 2559) “ร” แทนความหมายด้วยคำว่า “ราชการ” หมายความรวมถึงโรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการประชาชนอยู่ในพื้นที่อีกด้วย ดังนั้น ผู้นำที่เป็นตัวแทนพลังบวร ที่มาจากโรงเรียนและหน่วยงานภาครัฐ คือหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ ผู้อำนวยการโรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอื่น ๆ (พระอธิการโสภณ ปิยธมฺโม และคณะ, 2564, 71-72) จะต้องมีการบูรณาการโดยการเชื่อมโยงทุกภาคส่วน ทุกองค์ประกอบเข้ามาสู่ความเป็นหนึ่งเดียว เป็นส่วนหนึ่งของกันและกันอย่างแยกกันไม่ได้ ควรรวมส่วนต่าง ๆ ให้ประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพ และเป็นการผนึกกำลัง เพื่อให้กลไกต่าง ๆ ทำงานร่วมกันในลักษณะที่เป็นองค์รวมและสมดุล ทั้งนี้ “บวร” จะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ คือ เป็นบุคคลที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อส่วนรวม ลด ละ เลิกอัตตาหรือความมีตัวตน ความรู้สึกส่วนตัวลง อดทน อดกลั้น ต่อสิ่งรอบข้าง ลดความมีอคติต่อกัน มีจุดมุ่งหมายที่แรงกล้ามีอุดมการณ์ทำงานเพื่อส่วนรวม แสดงบทบาทของ ตัวเองภายใต้ภารกิจ (Ministry of Culture, 2019)

กล่าวได้ว่า ในการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนผ่านกลไกภาคีเครือข่ายตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดพลัง “บวร” โดยการนำสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหาตนเอง และชุมชน กำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิด สร้าง และบริหารจัดการชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ (Office of the National Economics and Social Development Council, 2013)

ดังนั้น แนวทางการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนด้วย “บุญนำทาง” จึงเป็นการนำ “หลักพุทธธรรมกับแนวคิดพลัง “บวร” มาใช้ร่วมกับนวัตกรรมเชิงกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนโดยการนำความรู้จากงานวิจัยผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งบูรณาการร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดลำปาง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ให้กลุ่มเป้าหมายเห็นคุณ

ค่าในตนเองและลุกขึ้นมาต่อสู้ด้วยตนเอง โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เกิดเป็นความสงบสุขในชุมชน

2.3 ระบบการดำรงชีพที่ยั่งยืน

"การดำรงชีพ" (livelihood) คือ วิถี วิธี และกลยุทธ์ต่าง ๆ ของการใช้ชีวิตหรือดำรงชีวิต ที่พึ่งพิงปัจจัยหลักที่ต้องนำมาประกอบเข้าด้วยกัน ซึ่งเรียกว่าทุนการดำรงชีพ รวมทั้งการสนับสนุนจากโครงสร้างสถาบันหน่วยงานรัฐ องค์กร เครือข่าย ภาคส่วน และกระบวนการ อาทิ นโยบาย กฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่หรือตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายของการดำรงชีพภายใต้ปัจจัยแวดล้อมภายนอกอื่น ๆ รวมทั้งการโต้ตอบรับมือกับความเสี่ยงและแรงกดดันภายนอกที่ต้องเผชิญ ทำให้เกิดพลวัติและการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำรงชีพ รวมทั้งสถานภาพ (state, situation) ของปัจจัยที่เป็นทุนการดำรงชีพทั้ง 5 (Ashley and Carney, 1999; Chambers 1987)

กรอบแนวคิดระบบการดำรงชีพที่ยั่งยืน มุ่งให้ความสำคัญเรื่องศักยภาพของคนในการแปลงสินทรัพย์หรือต้นทุนที่มีอยู่เพื่อผลลัพธ์ในการดำรงชีพที่ดีขึ้น แนวทางนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อที่ว่าคนต้องการทุน/สินทรัพย์หลากหลายด้านที่จะสามารถประสบผลดีในระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ถ้ามีทุนหรือสินทรัพย์เพียงด้านใดด้านเดียวก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดผลลัพธ์ตามที่คนต้องการ คนจนจึงต้องพยายามหาทางที่จะรักษาและเชื่อมโยงต้นทุน/สินทรัพย์ทั้งหมดที่มีเพื่อหาหนทางใหม่ในการที่จะอยู่รอดได้ในสภาวะยากลำบากกรอบแนวคิดระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนระบุทุน/สินทรัพย์หลักที่สำคัญไว้ 5 หมวด เรียกกันว่า "เพชรห้าเหลี่ยม"ประกอบด้วย 1) ทุนด้านทัพยากรบุคคลและศักยภาพ 2) ทุนทางสังคม เครือข่าย 3) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ 4) ทุนทางกายภาพ เช่นที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค และ 5) ทุนทางการเงิน

แนวคิดนี้ แสดงให้เห็นความสำคัญขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องมีปฏิสัมพันธ์กันในระบบสังคม นำไปสู่การพัฒนาหรือความพยายามแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนที่มิใช่การตั้งเป้าหมายไปที่การสร้างรายได้หรือการเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะสภาพปัญหาเกิดจากความสัมพันธ์ในหลายมิติ การแก้ไขปัญหาจึงควรต้องพยายามลดความเสี่ยงและแรงกดดัน ร่วมกับการปกป้องรักษาสถานภาพของทุนการดำรงชีพที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อการดำรงชีพของชุมชนนั้น ๆ ดังที่ปรากฏเป็นรูปทรงของเหลี่ยมเพชรทั้งห้าใช้เพื่อแสดงแบบแผนความแตกต่างในการเข้าถึงทุน/สินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ของคน จุดศูนย์กลางของเหลี่ยมเพชรตรงที่ทุกเส้นมารวมกันแสดงให้เห็นถึงการไม่มีต้นทุนใด ๆ ในขณะที่วงรอบนอกที่เส้นโยงไปถึงจะแสดงถึงการเข้าถึงต้นทุนได้มากที่สุด ตามหลักการนี้เหลี่ยม เพชรในแต่ละชุมชนก็จะมีรูปร่างต่างกันไป ที่สำคัญคือ ต้นทุนทางกายภาพอย่างเดียวสามารถทำให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าของต้นทุนนั้นได้ หลากหลาย เช่นคนที่เป็นเจ้าของที่ดิน หรือการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ก็จะสามารถสร้างผลประโยชน์อื่น ๆ ที่จะช่วยผลลัพธ์ของระบบการดำรงชีพที่ยั่งยืนได้ เหลี่ยมเพชรทั้งห้านี้เป็นประโยชน์ในการนำการสนทนาถึงการเริ่มงานว่าต้นทุน ต่าง ๆ ที่มีอยู่จะสามารถ ตอบสนองความต้องการของแต่ละกลุ่มสังคมที่หลากหลายนั้นได้อย่างไร และจะสามารถแลกเปลี่ยนต้นทุนที่ต่างกันได้อย่างไร แต่ก็ยากที่จะตีราคาหรือค่าของแต่ละต้นทุนออกมาเป็นระบบเงินตราเดียวกันได้ จำเป็นจะต้องพิจารณาบริบททางสังคม วัฒนธรรมในทางปฏิบัติของแต่ละชุมชน/พื้นที่อีกด้วย

2.4 หลักการพึ่งพาตนเอง

"พึ่งตนเอง" หมายถึง ภูมิปัญญาที่จะรู้จักพื้นฐานและศักยภาพของตนเองเพียงพอที่จะเรียนรู้อย่างมีสติที่จะเลือกสรรวิชาความรู้รวมทั้งเทคโนโลยีจากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

และทั้งในขณะเดียวกันก็มีวิชาความรู้ของตนเองที่จะเสนอต่อโลกภายนอกด้วยไม่ใช่เพื่อประกวดประชันหรือช่วงชิงประโยชน์ได้เสียกัน หากเพื่อเป็นสื่อประสานปรองดองความรู้ประสบการณ์และประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประชาชาติบ้านใกล้เรือนเคียง และได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดในด้านการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืนของชนบท ต้องประกอบด้วย 2 มิติใหญ่ ๆ คือ 1) มิติที่มองทีละกรอบความคิดเป็นตัวชี้วัดคือใช้ปัจจัยภายในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่น จึงให้ความสำคัญกับการเกษตรทางเลือก เกษตรธรรมชาติเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาว 2) มิติของการพึ่งพาอาศัยกันและกันกับชุมชนภายนอก สิ่งที่สำคัญ คือ ตลาดในชุมชนการสร้างเครือข่ายในเชิงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ (เสน่ห์จามริก, 2541, 188)

แนวคิดการพึ่งตนเอง (Self-reliance) ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการพึ่งตนเองของชุมชนจะเกิดขึ้นได้เมื่ออยู่ในรูปของกลุ่ม องค์กร หรือเครือข่าย มีการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน สมาชิกมีจิตสำนึกและความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน ชุมชนมีความสามารถในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจในการแก้ปัญหาจากการใช้ภูมิปัญญาของชุมชน ทำให้ชุมชนรู้สึกสำนึกถึงสาเหตุของปัญหาอย่างถ่องแท้ซึ่งการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และตัดสินใจของชุมชน สามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านการผลิต การจำหน่ายและการตลาดในลักษณะเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (Self – reliance) 2) ด้านเทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต สามารถควบคุมได้เป็นเทคโนโลยีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Clean Technology) 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีอำนาจและสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 4) ด้านสังคม วัฒนธรรม คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง ใฝ่รู้ใฝ่พัฒนา มีความรู้ความสามารถในการประยุกต์มีคุณภาพ มีความขยันหมั่นเพียร ลดละอบายมุข มีส่วนร่วมและความเป็นปึกแผ่นสูง มีความรู้และรับรู้ข่าวสารเท่าทันโลกภายนอก และ 5) ด้านการเมือง ชุมชนมีความรู้ความสามารถบทบาทและการสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากร การต่อรองธุรกิจ การรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนการตรวจสอบการทำงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าไปมีบทบาทในการบริหารงานในองค์กรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของชุมชน (ภมรรัตน์ สุธรรม, 2557, 314)

นอกจากนี้เงื่อนไขของการพึ่งตนเองให้ประสบความสำเร็จมี 6 ประการ คือ 1) การพัฒนาแบบกลุ่ม(Collective) ที่ต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีสมาชิก ในการทำกิจกรรม 2) มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) เป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กับการเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) 3) เป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของหมู่บ้านและการกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ 4) มีการผลิตซ้ำจิตสำนึกและมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป 5) มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้สามารถต่อรองกับองค์กรภายนอก 6) มีการประสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นๆ ดังนั้นการพึ่งตนเองของชุมชน คือการพึ่งตนเองของประชาชนตามศักยภาพหรือพลัง ความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคน ทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ ให้ประชาชนมีความสามารถ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2529)

ดังนั้น การพึ่งตนเองของชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพึ่งตนเองได้เป็นหลักคิดหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งการสร้างความเข้มแข็งจะประกอบไปด้วยการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองนำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ทำให้เป็นอาชีพชุมชนที่สร้างรายได้แก่ชุมชน ความร่วมมือ

ของคนในชุมชน เป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างเข้มแข็งของชุมชน

2.5 แนวคิดสวัสดิการสังคม (Social welfare)

คนยากจนในประเทศไทยเผชิญกับการเลือกปฏิบัติมากกว่าประชากรกลุ่มอื่น 3 เท่า ผลการสำรวจสถาการณ์เด็กและสตรีทั่วประเทศ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ พบว่า ประชาชนรู้สึกว่าตนเองถูกเลือกปฏิบัติเพราะความยากจนมากกว่าสาเหตุอื่น ๆ เช่น เพศ ศาสนา หรือความพิการถึง 3 เท่า โดยเฉพาะเด็กจากครอบครัวยากจนซึ่งมักขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา การรักษาพยาบาล และการคุ้มครองทำให้ความยากจนส่งต่อไปยังรุ่นสู่รุ่น ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความยากจนไม่ใช่แค่ปัญหาเศรษฐกิจ แต่เป็นปัญหาทางสังคมที่ซับซ้อน โดยไม่ได้จำกัดอยู่แค่การขาดรายได้ แต่ยังเกี่ยวกับการถูกเลือกปฏิบัติและเป็นสิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่าสังคมยังมีอคติต่อคนยากจน สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางและความเสี่ยงของเด็กต่อความยากจนข้ามรุ่นที่มักขาดโอกาสพื้นฐาน ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพในอนาคต ขาดแรงงานที่มีทักษะ กระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สวัสดิการสังคมเป็นการจัดบริการทางสังคมในระดับโครงสร้างและระดับปฏิบัติการเพื่อดูแล รักษา ป้องกัน และช่วยเหลือสมาชิกของสังคมให้ได้รับบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียม เสมอภาคและเป็นธรรมนำไปสู่การพึ่งตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ สวัสดิการสังคมจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมให้เกิดความมั่นใจและมั่นคงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย นอกจากนี้ยังมีรัฐสวัสดิการ (Welfare state) ซึ่งเป็นการจัดบริการทางสังคมของรัฐให้แก่ประชาชนอย่างเสมอภาค ขณะที่สวัสดิการชุมชน (Community welfare) เป็นการจัดสวัสดิการบนพื้นฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน (อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. 2563) ดังนั้นการจัดสวัสดิการจึงเกิดขึ้นในหลายระดับและหลายรูปแบบ การเลือกจัดสวัสดิการจึงไม่เป็นเพียงการสงเคราะห์แบบบรรเทาทุกข์เท่านั้น รูปแบบของสวัสดิการจึงขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคมโดยสมาชิกของสังคมต้องพึงได้รับตามสิทธิอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

การจัดสวัสดิการไม่ได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์เท่านั้น ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม รวมถึงความมั่นคงของมนุษย์ด้วย (ธนาชัย สุนทรอนันตชัย, 2559 ในอุทัย ปริญญาสุทธนันท์, 2563) แนวคิดดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการจัดสวัสดิการสังคมอยู่มาก ดังจะเห็นได้ว่าความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ได้มุ่งการเข้าถึงปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคที่อยู่อาศัย ด้านสิทธิมนุษยชนนั้นเน้นคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทุกระดับ ส่วนความเป็นธรรมทางสังคมมุ่งสิทธิประโยชน์ทางสังคมของคนในสังคมที่ควรได้รับอย่างเป็นธรรม ปราศจากอคติ ไม่กดขี่หรือเลือกปฏิบัติ ขณะที่ความมั่นคงของมนุษย์ต้องได้รับความคุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินจากการดำรงชีวิต ดังนั้น แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมจึงให้ความสำคัญกับความต้องขั้นพื้นฐานของมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม และความมั่นคงของมนุษย์

ประวัติศาสตร์ของการจัดสวัสดิการสังคมเกิดขึ้นจากสถาบันศาสนาอันประกอบด้วยวัด พระ นักบวช และศาสนิกชนในการทำหน้าที่ให้สวัสดิการสังคมในรูปแบบของการช่วยเหลือ แบ่งปัน และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากบนพื้นฐานของการกุศลและต้องการที่จะทำเพื่อให้ได้พบความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า สถาบันศาสนาจึงกลายเป็นที่พึ่งของผู้ป่วย คนพิการ และคนตกทุกข์ได้ยากมาจนถึง

ปัจจุบัน จึงขอยกตัวอย่างการจัดสวัสดิการของประเทศอังกฤษและเยอรมัน ดังนี้ (อุทัย ปริญญาสุทธนันท์, 2563)

การจัดสวัสดิการสังคมประเทศอังกฤษ ในห้วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 วัดหรือโบสถ์มีหน้าที่ในการให้การสงเคราะห์คนยากจน ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ และคนพิการ โดยคริสต์ศาสนิกชนต้องการทำความดีเพื่อไถ่บาปและหลุดพ้นจากการถูกลงโทษ ทำให้การสงเคราะห์ที่ทำไปไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสที่แท้จริงหากแต่ทำไปเพื่อประโยชน์ทางใจของผู้บริจาคเท่านั้น กระทั่งในศริสศตวรรษ 1941 รัฐบาลประเทศอังกฤษได้ปฏิรูปการจัดสวัสดิการสังคมทั้งหมด และจัดทำรายงาน “Beveridge report” เพื่อเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาความต้องการของมนุษย์ 5 แผนงาน ประกอบด้วย (1) การประกันสังคมที่เป็นเอกภาพและเท่าเทียม (2) การช่วยเหลือทางสังคมสำหรับคนที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของการประกันสังคม (3) เบี้ยสงเคราะห์ครอบครัว (4) สวัสดิการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ และ (5) การสร้างงานเพื่อป้องกันปัญหาการว่างงานซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาวิกฤตรายได้ของประชาชน โดยผลจาก Beveridge report ส่งผลให้เกิดการสร้างหลักประกันด้านการรักษาพยาบาล ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ คนพิการ ลูกจ้าง เด็ก และฌาปนกิจสงเคราะห์

การจัดสวัสดิการสังคมของประเทศเยอรมนีนับเป็นประเทศแรกในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่มีระบบประกันสังคมและมีนโยบายสวัสดิการสังคมเพื่อแก้ปัญหาหนี้ ด้วยรูปแบบการประกันสุขภาพเพื่อต้องการให้คนงานมีความจงรักภักดีในลักษณะของการจ่ายเงินสมทบโดยนายจ้างจ่ายเงินสมทบ 1 ส่วนและคนงานจ่ายสมทบ 2 ส่วน อย่างไรก็ตาม การประกันสุขภาพและการประกันอุบัติเหตุถือเป็นสวัสดิการสังคมโดยรัฐจัดหาให้ อาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มคือ (1) การบริการสังคม เป็นการให้บริการด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย และการส่งเสริมการช่วยเหลือเด็กและเยาวชน (2) การช่วยเหลือสังคมเป็นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและคนที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และ (3) การประกันสังคมด้านสุขภาพ การคลอดบุตร การสงเคราะห์บุตร ทุพลภาพ ชราภาพ การเสียชีวิต และการว่างงาน โดยแนวคิดนี้ได้แพร่ขยายไปยังประเทศในยุโรป อเมริกา และเอเชีย

ส่วนการจัดสวัสดิการสังคมในประเทศไทยมีพัฒนาการจาก (1) สวัสดิการวัฒนธรรมชุมชนโบราณเป็นวิถีการดำรงอยู่ในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนเดียวกัน (2) สวัสดิการฐานเครือญาติเป็นสวัสดิการทางสังคมตามธรรมชาติจากสายเลือดและการแต่งงานที่แสดงถึงการมีสิทธิหน้าที่ในลักษณะของสถาบันครอบครัว (3) สวัสดิการฐานพุทธศาสนา เป็นสวัสดิการที่จัดโดยวัดที่เป็นไปตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาในลักษณะการช่วยเหลือทางสังคม การส่งเสริมการเรียนรู้ การประกันความมั่นคงทางการเมืองและความมั่นคงในชีวิต (4) สวัสดิการในระบบศักดินาเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบลำดับชั้นของเจ้านายและลูกน้อง ในลักษณะของความคาดหวังในผลประโยชน์เชิงอุปถัมภ์โดยผู้ถูกอุปถัมภ์จะต้องจงรักภักดีเพราะเป็นหนี้บุญคุณขณะที่ผู้อุปถัมภ์จะมั่นใจในการสนับสนุนของผู้ถูกอุปภัมภ์ และ (5) สวัสดิการท้องถิ่นที่แยกตัวออกจากรัฐ ประชาชนต้องขึ้นตรงกับศูนย์อำนาจกลางของรัฐอย่างไรก็ตามสวัสดิการสังคมในระดับชุมชนยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคมรัฐสมัยปัจจุบัน โดยรูปแบบของสวัสดิการสังคมในประเทศไทย ประกอบด้วย

1. การบริการทางสังคม (Social service) เป็นบริการที่ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ การศึกษา สาธารณสุข การบริการสิ่งอำนวยความสะดวก ปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2. การช่วยเหลือทางสังคม (Social assistance) เป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ตกอยู่ในภาวะทุกยาก ลำบาก เดือดร้อน และช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ให้ปัญหาได้รับการคลี่คลายและสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อได้

3. การประกันสังคม (Social insurance) เป็นหลักประกันด้านการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนที่มีรายได้ไม่ให้ได้รับความเดือนร้อนเมื่อต้องสูญเสียรายได้ทั้งหมดหรือบางส่วน

4. การสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership support) เป็นรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลและบริการสังคมทางเลือกโดยภาคเอกชนและประชาชนจัดตั้งเพื่อให้เกิดการเกื้อกูลหรือสวัสดิการชุมชน

สุธิดา แจ้งประจักษ์ (2463) กล่าวถึงพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ถึงความหมายของสวัสดิการสังคมว่าเป็นระบบการจัดบริการทางสังคมเกี่ยวกับการป้องกัน แก้ไข พัฒนา และส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรม ให้เป็นไปตามมาตรฐานด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การมีงานทำและมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2546) กล่าวถึง สวัสดิการสังคมเป็นการสื่อความหมายให้เห็นถึงสถาบันและโครงสร้างที่ปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความกินดีอยู่ดีหรืออยู่ดีมีสุขเท่าที่จะเป็นไปได้ อาจเป็นได้ทั้งการบริการหรือโครงการจากภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยไม่จำแนกฐานะและชนชั้น มีลักษณะ 3 ประการคือ (1) สวัสดิการสังคมมุ่งแก้ปัญหาความเดือดร้อน หรือบำบัดรักษา ทดแทนฟื้นฟู (2) สวัสดิการสังคมมุ่งป้องกันปัญหา และ (3) สวัสดิการสังคมมุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทักษะประชาชน ซึ่งเหตุที่คนจนซึ่งเป็นคนที่ภาวะขาดแคลนปัจจัยยังชีพ ภาวะทุกข์ยาก อึดอัดขัดข้องต่าง ๆ ควรได้รับสวัสดิการเนื่องจาก สวัสดิการเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาสังคม สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคม (Social Basic Right) สวัสดิการสังคมเพื่อสร้างโอกาสให้คนจนบางกลุ่ม สวัสดิการสังคมเพื่อชดเชยความล้มเหลวของระบบตลาด สวัสดิการสังคมเพื่อสร้างความสันติสุข

อีกทั้งกฤติยา กีรติกอบมณี และคณิต เขียววิชัย (2560) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิผล พบปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของประชาชนในการจัดสวัสดิการ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย (Housing) ด้านสุขภาพอนามัย (Health) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ด้านการกู้ยืม (Loans) ด้านการเกิด (Birth) และด้านการเสียชีวิต (Passed away) โดยปัจจัยดังกล่าวล้วนส่งผลต่อความสุขของประชาชน และมุ่งเน้นการขจัดความยากจนให้กินดีอยู่ดี มีรายได้พอเลี้ยงชีพ มีการศึกษา มีปัจจัยสี่ที่พอเพียง มีสุขภาพดี และมีที่อยู่อาศัย ซึ่งต้องอาศัยหลักการช่วยเหลือเกื้อกูล (Social-Support) บนพื้นฐานของความผูกพันธ์ เอื้ออาทรต่อกัน และเกิดจิตสำนึกใหม่ที่จะทำเพื่อผู้อื่นหรือเพื่อส่วนร่วมมากขึ้น โดยการจัดสวัสดิการต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ ต้องมีความเป็นธรรมด้วยการกำหนดกฎระเบียบในการสร้างความเป็นธรรมและเสมอภาค ควรเป็นลักษณะสวัสดิการแบบพหุลักษณ์ซึ่งเป็นสวัสดิการชุมชนที่เกิดจากการประสานระหว่างสวัสดิการของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่อยู่ในรูปของสิ่งของ เงิน และการช่วยเหลือเกื้อกูลคนทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้เข้าถึงบริการพื้นฐานทางและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างทัดเทียมและเสมอภาคกับบุคคลอื่น โดยหลักการสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชนต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ แบบค่อยเป็นค่อยไปด้วยความเข้าใจแก่นแท้ของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อไม่ให้เกิดการแบ่งแยกคนในชุมชนที่ควรได้รับโอกาสและสิทธิพื้นฐานอย่างเท่าเทียม มีความเป็นองค์รวม สร้างคนให้เป็นผู้ให้และผู้รับ สร้างหุ้นส่วนทางสังคม รวมถึงเปิดพื้นที่ให้คนด้อยโอกาส

ในสังคม อย่างไรก็ดี การเชื่อมโยงเครือข่ายและกลไกการทำงานเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริง สวัสดิการชุมชน อาจเป็นรูปแบบของระบบการดูแลซึ่งกันจากฐานรากไม่ให้ด้อยโอกาสทางสังคม (กฤษฎา ศุภกิจไพศาล, 2563)

2.6 แนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN)

แนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม เป็นแนวคิดที่นำมาใช้เพื่อลดความยากจนและปกป้องคุ้มครองคนจนและกลุ่มเปราะบางจากแรงกระแทก (Shock) ที่ส่งผลกระทบให้ประชาชนเข้าสู่ภาวะความยากจน ด้วยการมุ่งดูแลทั้งบุคคลและครัวเรือนด้วยระบบการให้ความช่วยเหลือด้วยสวัสดิการที่อาจเป็นทั้งตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน เพื่อไม่ให้คนจนและกลุ่มเปราะบางหลุดไปจากระบบสวัสดิการขั้นต่ำซึ่งเป็นสวัสดิการทางสังคมในระดับที่พอให้คนอยู่ได้ เน้นการช่วยเหลือเฉพาะคนหรือกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเอกชนหรือชุมชนให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นก่อนจะให้รัฐช่วยเหลือ ในลักษณะหุ้นส่วนทางสังคมใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดสวัสดิการ 3 ด้าน คือ การบริการสังคม การประกันสังคม และการสังคมสงเคราะห์ (อโศก พลบำรุง, 2566) ขณะที่วนัสนันท์ โสดาปัดชา และคณะ (2560) กล่าวถึงปัญหาของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะของรัฐสวัสดิการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่งผลต่อการจัดบริการในลักษณะของการสงเคราะห์ไม่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม ความพยายามของรัฐคือการจัดวางระบบเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมให้ครอบคลุมกับทุกกลุ่มคนแทนการสงเคราะห์เฉพาะหน้าแก่กลุ่มด้อยโอกาส และเกิดการผลักดันให้เกิดรูปแบบสวัสดิการสังคมที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมเฉพาะกลุ่ม ในลักษณะของกองทุนที่มีการระดมทุนตามศักยภาพ เน้นรูปแบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และสุพรรณี ไชยอำพร (2560) ทำการศึกษาสวัสดิการชุมชนกับการสร้างความเข้มแข็งในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเมืองผ่านการส่งเสริมสวัสดิการชุมชนและการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งพบว่า สวัสดิการชุมชนเมืองที่ควรได้รับการส่งเสริมมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นสวัสดิการเชิงกลุ่มเน้นการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อความมั่นคงในการดำรงชีพระยะยาว และตอบสนองต่อสมาชิกทุกกลุ่ม ซึ่งสวัสดิการชุมชนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และมีตัวแปรที่สำคัญส่งผลต่อการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย

ภาสินี บุญเสงี่ยม (2565) ทำการศึกษาความคาดหวังต่อการจัดสวัสดิการของหน่วยงานภาครัฐ: กรณีศึกษาตำบลโคกขี้หนอน อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า ระดับความคาดหวังของประชาชนต่อการจัดสวัสดิการของหน่วยงานภาครัฐ เรียงลำดับจากระดับมากไปหาน้อยได้แก่ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการบริการสังคม ด้านการมีงานทำและมีความมั่นคงทางรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านนันทนาการ โดยเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และจำนวนบุตรไม่มีผลต่อความคาดหวังการจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐ ขณะที่ จำนวนบุคคลที่ต้องดูแลเลี้ยงดูหรืออุปการะมีผลต่อความคาดหวังในการจัดสวัสดิการของหน่วยงานภาครัฐ

ฉัตรวรัญช์ องคสิงห (2567) ทำการศึกษาเรื่อง นวัตกรรมสังคมกองทุนสวัสดิการชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนก่อตั้งมานานแต่เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จัดเป็นกระบวนการทางความคิดที่ก่อเกิดจากจินตนาการ และการสร้างโอกาสใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาและทำให้สังคมดีขึ้น มีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหา เกิดจากการรวมร่วมคิดร่วมสร้างของคนในสังคม คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะโดยเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีพัฒนาการขยายผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงพื้นที่และรูปลักษณะ และกิจกรรมของกองทุนยังลดการเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมของสังคม นอกจากลักษณะที่สำคัญดังกล่าว ยังมีเงื่อนไขและองค์ประกอบของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย ระบบการบริหารกองทุนที่มีโครงสร้างกลไกระเบียบกฎเกณฑ์ที่แข็งแรง คณะกรรมการได้รับการคัดเลือกจากชุมชนเป็นผู้ที่มีจิตอาสา เสียสละ และเชื่อมโยงงานกองทุนเข้ากับงานพัฒนาอื่น ๆ เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกทั้งแนวทางการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนให้เข้มแข็งคือ การเรียนรู้และศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน

นิชนันท์ บุญโข (2566) ทำการศึกษาการดำเนินการนโยบายด้านสวัสดิการสังคมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร จากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดการพัฒนาคนทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณภาพและคุณธรรม สนับสนุนการรวมตัวและดึงพลังของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการเชื่อมพลังของคนสามวัยคือ เยาวชนรุ่นใหม่ วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ให้เป็นกำลังของการพัฒนาเพื่อส่วนรวม นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ได้กำหนดหมุดหมายผู้สูงอายุ แก้ปัญหาของกลุ่มเปราะบางในเมือง ยกระดับและคุ้มครองทางสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ นโยบายเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครภายใต้แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครระยะที่ 3 (พ.ศ.2566-2570) มีวิสัยทัศน์คือ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีหลักประกันมั่นคงเป็นพลังพัฒนาสังคม ประกอบด้วย แผนการเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุ แผนยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทุกมิติอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม แผนปฏิรูปและบูรณาการระบบบริหารเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ และแผนเพิ่มศักยภาพการวิจัยการพัฒนานวัตกรรมรองรับสังคมสูงวัย โดยเป้าประสงค์หลักคือ ผู้สูงอายุทุกกลุ่มทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีหลักประกันที่มั่นคงตลอดช่วงชีวิตทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด รวมถึงจัดหาบริการกายอุปกรณ์ให้กับคนพิการ เยาวชน สตรี คนพิการ และผู้สูงอายุ

ศิริมา สุวรรณศรี และคณะ (2563) ทำการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงวัยขององค์การบริหารสวนตำบลหนองโพธิ์ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการผู้สูงวัยขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า จะต้องมีทุนในการดำเนินการได้แก่ ทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ ทุนด้านสังคม ทุนด้านการเงินและทุนด้านกายภาพ ส่วนกระบวนประกอบด้วยขั้นตอนสร้างความตระหนัก ขั้นประสานหน่วยงาน/องค์กร ขั้นสร้างพันธสัญญา ขั้นบริหารจัดการ และขั้นพัฒนารักษาความสัมพันธ์

อำนวย ปิ่นพิลา และเตวิช พฤกษ์ปีติ (2567) ทำการศึกษาการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของ

ภาคประชาชนมีฐานรากมาจากระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นรูปแบบของการบูรณาการผสมผสานความหลากหลายด้วยแนวคิด วิธีการและหลักการยังมีข้อจำกัดและไม่สามารถจัดรูปแบบสวัสดิการสังคมอย่างมีประสิทธิภาพได้ โดยรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเชิงสถาบันซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลางในการให้บริการประชาชนด้วยความร่วมมือของภาคประชาชน เป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้ตามสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานและรูปแบบการจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณ์ที่เน้นถึงความหลากหลาย แนวคิดผสมผสานกันจากหลายวิชาชีพ และการมีส่วนร่วมในฐานเจ้าภาพร่วม และการจัดสวัสดิการสังคมท้องถิ่นเป็นการผสมผสานระหว่างสวัสดิการสังคมกระแสหลักและกระแสรองซึ่งเป็นผลจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

โครงการวิจัยย่อย กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยและพัฒนารูปแบบโมเดลแก้จน Social Safety Net เพื่อสร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลให้แก่คนจน กลุ่มเปราะบาง และคนด้อยโอกาสในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่จากสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจมีผลต่อการปรับตัวของกลุ่มคนจน ความด้อยโอกาสและขาดศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนได้กลายเป็นเหตุของปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ การคำนึงถึงสวัสดิการ แก่คนจนจึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นหลักประกันการดำรงชีพที่มีคุณภาพและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน รวมถึงการทดลองจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนต้นแบบ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ครัวเรือนยากจน ในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย จากระบบฐานข้อมูล PPP CONNECT ปี พ.ศ.2568 และ การค้นหาสอบทานซ้ำในพื้นที่

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสำรวจ/แบบสอบถาม
2. จัดเวทีประชาคม/สนทนากลุ่ม/ประชุม ได้แก่ ประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อน การขับเคลื่อนการขจัดความยากจนเชิงบูรณาการ โดยใช้ต้นทุน ศักยภาพ ที่เหมาะสมในพื้นที่ ประชุมกลุ่มย่อยครัวเรือนเป้าหมายเพื่อวางแผนและถอดบทเรียน ในการพัฒนาพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย
3. ฝึกปฏิบัติการและเรียนรู้ทักษะการปลูกผัก

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

โครงการวิจัยย่อย กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยและพัฒนา รูปแบบโมเดลแก้จน Social Safety Net ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือที่ให้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากระบบ PPPConnext และจากแบบสอบถาม ปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเพิ่มเติม วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดย

1. ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) เสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา
2. ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุป

3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง จำแนก และนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

4. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

3.5 ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานแยกรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ของโครงการ 2 วัตถุประสงค์ ได้แก่ การศึกษารูปแบบระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจน และ การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง รายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษารูปแบบระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจน

การศึกษารูปแบบระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจน ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนจากฐานข้อมูล PPPConnext เพื่อให้ทราบถึงบริบทของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่ตำบลพิชัยจากฐานทุน 5 ด้าน

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัยซึ่งเป็นพื้นที่นำร่อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของคนยากจนและเปราะบาง สภาพปัญหา ความต้องการ ภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านสวัสดิการสังคม รวมถึงข้อสังเกตที่พบในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่อง ร่วมกับมูลนิธิชุมชน เทศบาลเมืองพิชัย เพื่อหารูปแบบสวัสดิการสังคมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ปัญหาและความต้องการ ของคนยากจนและเปราะบางให้สามารถลืมตาอ้าปาก เกิดการพัฒนาตนเอง และสามารถช่วยเหลือตนเองเบื้องต้นในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือประสบภัยพิบัติ

1.4 ศึกษาดูงานกองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบบ้านนาบอนที่ประสบผลสำเร็จในด้านการบริหารจัดการกองทุน โดยสมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยเข้าถึงสวัสดิการชุมชนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะนำไปสู่การวางแนวทางการจัดการกองทุนสวัสดิการที่เหมาะสม

1.5 ทดลองใช้รูปแบบสวัสดิการสังคมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย ร่วมกับมูลนิธิชุมชนและเทศบาลเมืองพิชัย

1.6 ประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ และความยั่งยืนของสวัสดิการสังคมในพื้นที่นำร่อง เพื่อเป็นต้นแบบการจัดสวัสดิการขยายไปยังพื้นที่อื่น รวมถึงเป็นแนวทางในการทบทวนและพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง

การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 7 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการพัฒนากองทุนสวัสดิการฯ จากทุกภาคส่วนโดยนักวิจัยและคณะทำงานจัดประชุม เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง และกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานของกองทุนฯ

2.2 จัดประชุมประจำเดือนเพื่อวางแผนพัฒนาและรายงานผลการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นการรายงานผลการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลเป็นประจำทุกเดือนเพื่อทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงาน

2.3 กิจกรรมศาสนสัมพันธ์สร้างสรรค์สังคม โดยนักวิจัยและนักบวชของทุกศาสนา วางแผนทำกิจกรรมเพื่อกล่อมเกลาให้คนในสังคมได้รู้สึกเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ด้อยโอกาสกว่า และเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้มีส่วนร่วมในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากจนภายในจังหวัด

2.4 จัดกิจกรรมระดมทุนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์และมีคุณค่า

2.5 จัดทำคู่มือและสื่อประชาสัมพันธ์กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยนักวิจัยและคณะกรรมการร่วมกันจัดทำคู่มือกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล และจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ในวงกว้าง

2.6 การขยายผลรูปแบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจน 1 พื้นที่ โดยนักวิจัยและ คณะกรรมการหาพื้นที่โมเดลอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ และ Pro-poor Value Chain เพื่อขยายพื้นที่กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

2.7 สรุปบทเรียนการทำงานของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยนักวิจัยคณะกรรมการ และคนจนที่ได้รับสวัสดิการ ร่วมถอดบทเรียนกระบวนการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการดังกล่าว

3.6 พื้นที่การดำเนินงานโครงการวิจัย

ดำเนินการในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นพื้นที่นำร่องการทดลองจัดสวัสดิการสังคมด้วยรูปแบบที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองลำปาง

บทที่ 4
ผลการวิจัย

กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โครงการวิจัยย่อยที่ 4 มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 2 ประการคือ (1) เพื่อศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง และ (2) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยในปีพ.ศ. 2568 ได้เลือกพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่นำร่องในการทดลองโมเดล “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” เพื่อสร้างกลไกความร่วมมือจากทุกภาคส่วน วางระบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมเพื่อการช่วยเหลือ หยิบยื่นโอกาสทางสังคมให้กับกลุ่มครัวเรือนยากจนที่เชื่อมโยงกับระบบความช่วยเหลือจากภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนไปด้วยกัน ตลอดจนร่วมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการดำเนินงานจะนำเสนอบริบทของพื้นที่นำร่องและผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. บริบทเทศบาลเมืองพิชัย
2. ผลการดำเนินงานศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง
3. ผลการดำเนินงานสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูล

4.1 บริบทเทศบาลเมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

เทศบาลเมืองพิชัยมีสำนักงานตั้งอยู่เลขที่ 999 บ้านต้นมื่น หมู่ที่ 14 ถนนลำปาง-งาว ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมดจำนวน 16.5 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองลำปางอยู่ห่างจากตัวอำเภอไปประมาณ 8 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน ประมาณ 614 กิโลเมตร

เทศบาลเมืองพิชัย มีวิสัยทัศน์คือ “สร้างความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง และยั่งยืน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน” และมีคำขวัญคือ “ขจัดความยากจน ประชาชนอิ่มท้อง ปกครองโดยธรรม ค้ำจุนศาสนา นำประชาผาสุก” โดยเทศบาลเมืองพิชัยได้มีการทบทวนและปรับปรุงแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 1/2568 และประกาศใช้ ณ วันที่ 25 กรกฎาคม 2568 ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 4 ด้านคือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสังคม/ชุมชน และการรักษาความสงบเรียบร้อย และยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารและพัฒนาองค์กร

เทศบาลตำบลพิชัยเดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาลพิชัยตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ได้รับการจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2535 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 109 ตอนที่ 129 เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2535 และมีฐานะการคลังเพียงพอที่จะบริหารงานประจำของสุขาภิบาลได้ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาประกาศทั่วไปตอน 114 พิเศษ 45 ง. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2540 ต่อมาได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลพิชัยตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2542 (ประกาศในราชกิจจา-นุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9 ก. วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542) โดยอยู่ในแนวเขตเดิมของสุขาภิบาล และตาม

ประกาศกระรวงมหาดไทย เรื่องเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นเทศบาลเมืองพิชัย ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2556 โดยเทศบาลเมืองพิชัย ทิศเหนือติดต่อกับ ตำบลบ้านเสด็จ ทิศใต้ติดต่อกับห้วยแม่กะติ๊บ ทิศตะวันออกติดต่อกับ อบต.พิชัย แลทิศตะวันตกติดต่อกับ อบต.ต้นธงชัย เทศบาลเมืองพิชัยมีเขตการปกครองจำนวน 13 หมู่บ้าน/ชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

(1) พื้นที่เขตเทศบาลเมืองพิชัยเต็มพื้นที่ จำนวน 6 หมู่บ้าน
(2) พื้นที่เขตตำบลพิชัยบางส่วนจำนวน 5 หมู่บ้าน และ
(3) ชุมชนจำนวน 2 ชุมชม ดังตาราง

ตารางที่ 4.1 แสดงเขตการปกครองของเทศบาลเมืองพิชัย

เขตเทศบาลเมืองพิชัยเต็มพื้นที่ จำนวน 6 หมู่บ้าน	**เขตเทศบาลตำบลพิชัยบางส่วน จำนวน 5 หมู่บ้าน**	**จำนวน 2 ชุมชน**
หมู่ที่ 3 บ้านม่อนเขาแก้ว บ้านทุ่งกู่	หมู่ที่ 1 บ้านพิชัย	ชุมชนบ้านเอื้ออาทร (พิชัย)
หมู่ที่ 4 บ้านต้นยาง	หมู่ที่ 2 บ้านสามัคคี	ชุมชนจิตต์อารีวิลล์ 2
หมู่ที่ 9 บ้านฝายน้อย	หมู่ที่ 5 บ้านต้นต้อง	
หมู่ที่ 12 บ้านท่าเดื่อ	หมู่ที่ 8 บ้านทรายใต้	
หมู่ที่ 14 บ้านต้นมื่น	หมู่ที่ 13 บ้านใหม่-บ้านเด่น	
หมู่ที่ 15 บ้านสันติสุข (โดยได้แยกจากหมู่ที่ 2 สามัคคี)		

เทศบาลเมืองพิชัยมีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 13,169 คน เป็นชาย 6,125คน หญิง 7,044 คน มีครัวเรือนทั้งสิ้น 6,712 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่โดยเฉลี่ย 732 คน / 1 ตาราง กิโลเมตร จำนวนประชาชน และหลังคาเรือน แต่ละหมู่บ้าน ดังตาราง

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากรของเทศบาลเมืองพิชัย

หมู่ที่	**หมู่บ้าน / ชุมชน**	**ชาย (คน)**	**หญิง (คน)**	**รวมประชากร (คน)**
0	ทะเบียนบ้านกลาง	15	15	30
1	บ้านพิชัย	1,045	1,238	2,283
2	บ้านสามัคคี	452	489	941
3	บ้านม่อนเขาแก้ว / บ้านทุ่งกู่	555	612	1,167
4	บ้านต้นยาง	375	441	816
5	บ้านต้นต้อง	423	469	892
8	บ้านทรายใต้	428	510	938
9	บ้านฝายน้อย	374	434	808
12	บ้านท่าเดื่อ	396	464	860
13	บ้านใหม่ บ้านเด่น	478	521	999

หมู่ที่	หมู่บ้าน / ชุมชน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวมประชากร (คน)
14	บ้านต้นมื่น	764	888	1,652
15	บ้านสันติสุข	820	963	1,783
	รวมประชากรทั้งหมด	6,125	7,044	13,169

หมายเหตุ : ข้อมูล เดือนมกราคม 2568

ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคม พบว่า ลักษณะทางสังคมของเทศบาลเมืองพิชัย มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท (Semi-Urban, Semi-Rural Society) เป็นชุมชนที่ผสมผสานวิถีการดำเนินชีวิตทั้งลักษณะของทั้งเมืองและชนบทเข้าด้วยกันกล่าวคือเป็นชุมชนชนบทที่อยู่ใกล้เมือง มีการขยายตัวของความเป็นเมืองเข้ามาในพื้นที่เดิม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม วิถีการดำเนินชีวิตจึงมีความผสมผสานแบบชุมชนชนบทดั้งเดิมกล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เดิมจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและยังคงมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน ผนวกกับการผสมผสานกับการขยายตัวของพื้นที่เมืองทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพที่มีความหลากหลาย เช่น ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ รวมถึงมีกลุ่มประชากรแฝงที่เข้ามาอาศัยในรูปแบบของบ้านจัดสรรเพิ่มมากขึ้น

ด้านการประกอบอาชีพของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพิชัยมีความหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปทั้งภาคการเกษตรและภาคธุรกิจในพื้นที่ นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ และยังมีหน่วยธุรกิจที่สำคัญในพื้นที่ เช่น โรงงานผลิตน้ำดื่ม โรงงานบรรจุก๊าซ โรงงานเซรามิก โรงงานล้างดินขาว และโรงสีข้าว

ด้านศาสนาพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพิชัยมีการนับถือศาสนาที่หลากหลาย ได้แก่ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ฮินดู ซิกซ์ โดยส่วนใหญ่ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีวัดพุทธในเขตเทศบาลเมืองพิชัยจำนวน 9 แห่ง และฌาปนสถาน จำนวน 10 แห่ง มีประเพณีศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน ประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีกินข้าวสลาก ลอยกระทง ถวายเทียนพรรษา บวชเณร ทอดกฐินผ้าป่า การแห่ลูกแก้ว และการสรงน้ำพระธาตุ

ด้านการศึกษาพบว่า ในเขตเทศบาลเมืองพิชัยมีสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 3 แห่ง โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 3 แห่ง

ด้านสาธารณสุขพบว่า มีสถานีอนามัยจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สถานีอนามัยบ้านต้นมื่น มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจำนวน 320 คน มีศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองพิชัย จำนวน 1 แห่ง มีศูนย์ป้องกันและควบคุมโรคมะเร็งภาคเหนือเขต 10 บ้านท่าเดื่อหมู่ 12 จำนวน 1 แห่ง จำนวนอัตราส่วนประชากรต่อแพทย์ 1: 19,000 คน จำนวนอัตราส่วนประชากรต่อพยาบาล 1: 9,500 คน และจำนวนอัตราส่วนประชากรต่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 1: 3,166 คน

ด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมพบว่า เทศบาลจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยในปริมาณขยะ 8 ตันต่อวัน มีรถเก็บขนขยะจำนวน 2 คัน รูปแบบของการกำจัดขยะเป็นลักษณะของการฝังกลบในพื้นที่ 30 ไร่ โดยมีความสามารถในการเก็บขนขยะและกำจัดขยะได้ทั้งหมดไม่เหลือขยะตกค้างและไม่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามเทศบาลพิชัยได้จัดเก็บค่าธรรมเนียมกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล หลังคาเรือนละ 20 บาทต่อเดือน ส่วนประเภทร้านค้าหรือโรงงานอุตสาหกรรม 20 บาทต่อเดือน และส่วนต่างทุก 20 ลิตรจะคิดเพิ่มในอัตรา 20 บาท

ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยพบว่า มีหน่วยงานป้องและบรรเทาสาธารณภัยของเทศบาลในการทำหน้าที่ป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และยังมีรถดับเพลิงจำนวน 2 คัน รถบรรทุกน้ำจำนวน 1 คัน รถตรวจการณ์จำนวน 1 คัน(มีเครื่องหาบหามประจำรถ 1 ชุด) มีพนักงานดับเพลิง จำนวน 11 คน มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 279 คน แหล่งน้ำสำหรับอุปโภค มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญต่อการเกษตรกรรม และการชลประทาน ไหลผ่านพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองพิชัย ได้แก่ แม่น้ำวัง ซึ่งมีต้นกำเนิดจากอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และภายในเขตเทศบาลอ่างเก็บน้ำจำนวน 3 แห่งใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

จากบริบทของเทศบาลเมืองพิชัยข้างต้น โครงการวิจัยย่อยที่ 4 กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางได้เลือกให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการจัดสวัสดิการสังคม เนื่องจากวิสัยทัศน์และคำขวัญของเทศบาลสอดคล้องกับแนวคิด Social Safety Net ที่สามารถบูรณาการความร่วมมือทั้งด้านนโยบายและพันธกิจของหน่วยงานรวมถึงภาคีที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้เกิดต้นแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่จะสามารถขยายผลให้ครอบคลุมในระดับจังหวัดต่อไป

4.2 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง

การจัดสวัสดิการสังคมตามแนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN) ในการปกป้องคนยากจนและกลุ่มเปราะบางไม่ให้หลุดจากสวัสดิการขั้นต่ำ เน้นให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่จำเป็นต้องช่วยเหลือหรือต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้สามารถลืมตาอ้าปากได้ โดยมีชุมชนและภาคเอกชนเป็นผู้จัดการให้ความช่วยเหลือก่อนเข้ารับการส่งต่อให้แก่ภาครัฐ โดยการศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปางได้มุ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมให้เกิดการจัดสวัสดิการของชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนยากจนและกลุ่มเปราะบางภายในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม

การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ด้วยการวิจัยและพัฒนาใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน รวมถึงการทดลองจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างระบบสวัสดิการในลักษระของการเกื้อกูลแก่คนจนและกลุ่มเปราะบาง รวมถึงคนด้อยโอกาสในสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ การคำนึงถึงสวัสดิการของคนจนและเปราะบางจึงมีความสำคัญเพราะจะเป็นหลักประกันในการดำรงชีพให้มีคุณภาพและใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข มีผลการดำเนินงานตามกระบวนการ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนจากฐานข้อมูล PPPConnext

การวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูล PPPConext เพื่อทราบถึงบริบทของคนยากจนเปราะบางของตำบลพิชัยตามฐานทุน 5 ด้าน พบว่า คนยากจนในพื้นที่อำเภอเมืองลำปาง (ข้อมูล ณ วันที่ 10 ตุลาคม 2568) จากฐานข้อมูล PPPConnext ในปี 2568 มีจำนวน 1,045 ครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกรวม 2,899 คน โดยในปี 2567 มีจำนวนคนยากจนจริงรวม 372 ครัวเรือน เมื่อทำการทวนสอบในปี 2567 คงเหลือคนยากจนจริงจำนวน 228 ครัวเรือน ทำการ Add-on จำนวน 120 ครัวเรือน และ Add-on เพิ่มเติมในปี 2568 จำนวน 24 ครัวเรือน ดังนั้น คนยากจนที่จนจริง (Truly Poor) คิดเป็นร้อยละ 33.30 ขณะที่คนยากจนไม่จนจริง (Inclusion Error) คิดเป็นร้อยละ 66.70 และคนจนที่ตกหล่น (Exclusion Error) คิดเป็นร้อยละ 2.30 ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนของอำเภอเมืองลำปางในปี 2568 ลดลงจากปี 2567 คิดเป็น

ร้อยละ 64.40 อย่างไรก็ตาม ในปี 2568 ยังคงพบคนยากจนของตำบลพิชัยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 112 คน จำแนกออกเป็นอยู่ลำบาก 1 คน อยู่ยาก 111 คน มีรายละเอียดจากการวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน ปรากฏผลดังนี้

1. ทุนมนุษย์

ด้านสุขภาพ พบว่า คนยากจนของตำบลพิชัยมีอายุอยู่ในช่วงปฐมวัย (น้อยกว่า 5 ปี) จำนวน 2 คน วัยเรียน (6-14 ปี) จำนวน 10 คน วัยรุ่น (15-24 ปี) จำนวน 11 คน วัยทำงาน (25-59 ปี) จำนวน 41 คน และเป็นผู้สูงวัยอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 48 คน จำนวนดังกล่าวมีชื่อและอาศัยอยู่ในทะเบียนบ้านจำนวน 88 คน มีชื่อแต่ไม่ได้อาศัยจำนวน 22 คน และไม่มีชื่อแต่อาศัยจำนวน 2 คน เป็นผู้มีสุขภาพปกติจำนวน 68 คน ป่วยเรื้อรังแต่ไม่ติดเตียงจำนวน 26 คน พิการพึ่งตนเองไม่ได้จำนวน 11 คน และติดเตียงพิการพึ่งตนเองไม่ได้จำนวน 7 คน

ด้านสวัสดิการสังคม พบว่า จำนวนคนยากจน 156 คน เป็นผู้ที่ไม่ได้รับสวัสดิการจำนวน 30 คน เด็กแรกเกิดได้รับสวัสดิการ 600 บาท/เดือนจำนวน 2 คน ผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพ 600-1,000 บาท/เดือนจำนวน 47 คน คนพิการได้รับเบี้ยคนพิการ 800 บาท/เดือนจำนวน 20 คน ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 300บาท/เดือน จำนวน 43 คน และได้รับสวัสดิการอื่น ๆ จำนวน 10 คน

ด้านการศึกษา พบว่า คนยากจนพูดภาษาไทยไม่ได้จำนวน 2 คน อ่านภาษาไทยไม่ได้จำนวน 15 คน เขียนภาษาไทยไม่ได้จำนวน 16 คน เป็นคนยากจนที่ไม่ได้เรียนจำนวน 12 คน ต่ำกว่าประถมศึกษาจำนวน 51 คน เรียนม.ต้น/เทียบเท่าจำนวน 11 คน เรียนม.ปลาย/เทียบเท่าจำนวน 6 คน เรียนป.ตรี/เทียบเท่าจำนวน 6 คน และกำลังศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 7 คน ระดับม.ต้น/เทียบเท่าจำนวน 2 คนและระดับปริญญาตรี/เทียบเท่าจำนวน 1 คน

ด้านสถานภาพการทำงาน พบว่า คนยากจนไม่ได้ทำงานเนื่องจากสูงอายุ/ชราจำนวน 25 คน พิการจำนวน 11 คน เจ็บป่วยจำนวน 3 คน เป็นเด็กเล็ก/นักเรียนจำนวน 17 คน และเป็นคนยากจนที่ทำงานจำนวน 54 คน

ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า คนยากจนประกอบอาชีพรับจ้างรายวันนอกภาคการเกษตรจำนวน 36 คน ลูกจ้างภาคเอกชนจำนวน 9 คน ลูกจ้างภาครัฐ/รัฐวิสาหกิจจำนวน 1 คน ธุรกิจส่วนตัวจำนวน 1 คน และประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 1 คน

ด้านทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ พบว่า คนยากจนไม่ทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้จำนวน 89 คน มีทักษะด้านพืชเกษตรจำนวน 3 คน ปศุสัตว์จำนวน 3 คน ช่างจำนวน 2 คน ศิลปะหัตกรรมจำนวน 2 คน อาหารจำนวน 3 คน และอื่น ๆ จำนวน 1 คน

2. ทุนกายภาพ

ด้านสภาพที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภค พบว่า คนยากจน อาศัยอยู่กับผู้อื่นจำนวน 1ครัวเรือน ปลูกบ้านในที่ดินของผู้อื่นจำนวน 3 ครัวเรือน มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองจำนวน 36 ครัวเรือน สภาพของบ้านที่อยู่อาศัยทรุดโทรมวัสดุก่อสร้างไม่ถาวรจำนวน 5 ครัวเรือน บ้านไม้หรือตึกสภาพแข็งแรงปานกลางจำนวน 25 ครัวเรือน บ้านไม้หรือตึกสภาพมั่นคงแข็งแรงจำนวน 10 ครัวเรือน มีมิเตอร์ไฟฟ้าเป็นของตนเองจำนวน 35 ครัวเรือน ต่อพ่วงไฟฟ้าจากคนอื่นจำนวน 2 ครัวเรือน ใช้พลังงานทางเลือกจำนวน 6 ครัวเรือน ใช้น้ำประปาจำนวน 35 ครัวเรือน ใช้น้ำจากบ่อ บาดาล ฯลฯจำนวน 23 ครัวเรือน และซื้อน้ำถังมาบริโภคจำนวน 36 ครัวเรือน

ด้านพื้นที่ทำกิน พบว่า คนยากจนไม่มีที่ทำกินทางการเกษตรจำนวน 37 ครัวเรือน มีพื้นที่เอกสารสิทธิ์เป็นของตัวเองจำนวน 5 ครัวเรือน มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรจำนวน 3 ครัวเรือน แหล่งน้ำใต้

ดินจำนวน 1 ครัวเรือน และแหล่งน้ำฝนจำนวน 1 ครัวเรือน โดยไม่มีปัญหาเกี่ยวน้ำเพื่อการเกษตร จำนวน 1 ครัวเรือน ดินไม่อุดมสมบูรณ์จำนวน 1 ครัวเรือน ที่ดินติดจำนองจำนวน 1 ครัวเรือน

ด้านการรับรู้ข่าวสารของหน่วยงานราชการ พบว่า คนยากจนไม่ได้รับข่าวสารจำนวน 1 ครัวเรือน ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์จำนวน 23 ครัวเรือน วิทยุจำนวน 23 ครัวเรือน หนังสือพิมพ์จำนวน 1 ครัวเรือน วารสารจำนวน 1 ครัวเรือน เว็ปไซต์และออนไลน์จำนวน 11 ครัวเรือน การประชุมหมู่บ้านจำนวน 21 ครัวเรือน หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน 31 ครัวเรือน เพื่อนบ้าน/ญาติพี่น้อง/ร้านค้าจำนวน 21 ครัวเรือน ป้ายประกาศจำนวน 1 ครัวเรือน รถประชาสัมพันธ์จำนวน 5 ครัวเรือน และอื่น ๆ จำนวน 2 ครัวเรือน

3. ทุนการเงิน

ด้านรายได้จากภาคเกษตร พบว่า คนยากจนไม่มีรายได้จากพืชเกษตร ปศุสัตว์ และประมง หากแต่มีรายได้นอกภาคการเกษตรน้อยกว่า 2,000 บาทจำนวน 16 ครัวเรือนและมากกว่า 10,000 บาท จำนวน 24 ครัวเรือน ลูกหลานส่งมาให้น้อยกว่า 2,000 บาทจำนวน 30 ครัวเรือนและมากกว่า 10,000 บาทจำนวน 10 ครัวเรือน

ด้านรายจ่ายครัวเรือน พบว่า รายจ่ายของครัวเรือนที่นอกเหนือจากการลงทุนเพื่อการผลิตของคนยากจนเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนเพื่อการบริโภคจำนวน 2,715 บาท การอุปโภคจำนวน 618 บาท ค่าน้ำ/ไฟ/โทรศัพท์/อินเตอร์เน็ทจำนวน 417 บาท การศึกษาจำนวน 600 บาท การรักษาพยาบาล 68 บาท การประกันภัย 28 บาท งานสังคมจำนวน 169 บาท การเสี่ยงโชคจำนวน 110 บาท เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 109 บาท

ด้านการออมและหนี้สิน พบว่า คนยากจนไม่มีการออมจำนวน 57 ครัวเรือน ไม่มีหนี้สินจำนวน 25 ครัวเรือน มีหนี้จากเงินกู้จากญาติ/เพื่อนไม่มีดอกเบี้ยจำนวน 7 ครัวเรือน มีหนี้จากเงินกู้จากญาติ/เพื่อนมีดอกเบี้ยต่ำกว่าร้อยละ 15/ปีจำนวน 3 ครัวเรือน กองทุนชุมชนจำนวน 6 ครัวเรือน กองทุนที่รัฐสนับสนุนจำนวน 7 ครัวเรือน ธกส.จำนวน 4 ครัวเรือน ธนาคารอื่น ๆ จำนวน 3 ครัวเรือน สถาบันการเงินเอกชนจำนวน 9 ครัวเรือน ร้านค้าอุปโภคบริโภค/ปัจจัยการผลิตจำนวน 3 ครัวเรือน และเงินกู้นอกระบบจำนวน 3 ครัวเรือน

4. ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ พบว่า ครัวเรือนยากจนไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการยังชีพจำนวน 33 ครัวเรือน ใช้ประโยชน์ในบางฤดูกาลจำนวน 5 ครัวเรือน ใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพตลอดเวลาจำนวน 2 ครัวเรือน และไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อสร้างรายได้จำนวน 38 ครัวเรือน

ด้านภัยพิบัติ อุทกภัย พบว่า คนยากจนไม่เคยประสบภัยพิบัติ อุทกภัยจำนวน 3 ครัวเรือน ประสบภัยพิบัติ อุทกภัย 1 ครั้งในรอบ 5 ปีจำนวน 2 ครัวเรือน ประสบภัยพิบัติ อุทกภัย 2-3 ครั้งในรอบ 5 ปีจำนวน 1 ครัวเรือน การรับมือกับภัยพิบัติ อุทกภัย ไม่ได้รับการช่วยเหลือ/ต้องช่วยเหลือตนเองจำนวน 2 ครัวเรือน ได้รับการช่วยเหลือและเยียวยาจำนวน 1 ครัวเรือน

ด้านภัยพิบัติและดินโคลนถล่ม พบว่า คนยากจนไม่เคยประสบภัยจำนวน 6 ครัวเรือน

ด้านภัยพิบัติ วาตะภัย พบว่า คนยากจนไม่เคยประสบภัยพิบัติวาตภัยจำนวน 5 ครัวเรือน ประสบภัย 1 ครั้งในรอบ 5 ปีจำนวน 1 ครัวเรือน และไม่ได้รับการช่วยเหลือ/ช่วยเหลือตนเองจำนวน 1 ครัวเรือน

ด้านภัยพิบัติ อัคคีภัย พบว่า คนยากจนไม่เคยประสบภัยพิบัติอัคคีภัย จำนวน 6 ครัวเรือน

ด้านภัยพิบัติ ภัยจากสารเคมีและวัตถุอันตราย/โรงงานอุตสาหกรรม พบว่า คนยากจนไม่เคยประสบภัยพิบัติ ภัยจากสารเคมีและวัตถุอันตราย/โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 4 ครัวเรือน ประสบภัยพิบัติ 1 ครั้งในรอบ 5 ปีจำนวน 1 ครัวเรือน ประสบภัยพิบัติ 2-3 ครั้งในรอบ 5 ปีจำนวน 1 ครัวเรือน และไม่ได้รับการช่วยเหลือ/ต้องช่วยเหลือตนเองจำนวน 2 ครัวเรือน

5. ทุนทางสังคม

ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรม พบว่า คนยากจนเป็นสมาชิกกลุ่มการเงินชุมชนจำนวน 19 ครัวเรือน เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการสังคมจำนวน 38 ครัวเรือน เป็นสมาชิกกลุ่มด้านสังคมจำนวน 28 ครัวเรือน และเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ จำนวน 1 ครัวเรือน

จากผลวิเคราะห์ทุน 5 ด้านข้างต้น สรุปได้ว่า บริบทของคนยากจนตำบลพิชัยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัยอายุ 60 ปีขึ้นไป มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากสูงอายุ/ชรา บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างรายวันนอกภาคการเกษตรจะทำให้ครัวเรือนมีรายได้มากกว่า 10,000 บาทต่อเดือน คนยากจนส่วนใหญ่ไม่มีทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ หากแต่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน โดยไม่การออมและไม่มีหนี้ การรับรู้ข่าวสารของหน่วยงานรับรู้จากหอกระจายข่าวในหมู่บ้านสภาพที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้หรือตึกสภาพแข็งแรงปานกลาง ไม่มีที่ทำกินทางการเกษตรและไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการยังชีพ คนยากจนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มสวัสดิการสังคมและบางส่วนยังคงไม่ได้รับสวัสดิการสังคม อีกทั้งยังคงมีบางครัวเรือนเคยประสบภัยพิบัติอุทกภัยในรอบ 5 ปี แต่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องช่วยเหลือครัวเรือนที่ประสบภัยพิบัติด้วยตนเอง

2. ผลเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางเทศบาลเมืองพิชัย

การสำรวจคนยากจนและเปราะบางเทศบาลเมืองพิชัย เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนเปราะบาง ดำเนินการโดยการจัดประชุมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทุกหมู่บ้านเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสำรวจและทำความเข้าใจในการหาคนจนเป้าหมายและกลุ่มเปราะบางที่ตกหล่น ซึ่งมีความต้องการได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานอย่างเร่งด่วน โดยการดำเนินงานได้บูรณาการเรียนการสอนกับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน เพื่อให้นักศึกษาได้มีพื้นที่ปฏิบัติการภาคสนามและสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ กรณีประเด็นของการนำคนจนดักดานให้เข้าสู่สวัสดิการพื้นฐาน โดยนักศึกษาจะเป็นผู้ออกแบบและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามรายชื่อที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชี้เป้า หลังการจัดเก็บได้มีการสรุปบทเรียน และประเมินผลนักศึกษาเป็นรายบุคคลจากการอภิปราย แลกเปลี่ยน ซักถาม ความรู้ความเข้าใจ ผลสำเร็จจากการทำงานภาคสนาม จากนั้นทีมวิจัยได้นำข้อมูลจากการสอบถามและสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ภาพ 4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลคนจนในพื้นที่นำร่อง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเทศบาลเมืองพิชัย เพื่อนำมาออกแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 4.3 แสดงเพศของคนยากจนและเปราะบาง

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	16	28.6
หญิง	40	71.4
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางจำนวน 56 คน เป็นเพศหญิงจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 71.4 และเพศชายจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6

ตารางที่ 4.4 แสดงช่วงอายุของคนยากจนและเปราะบาง

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
54 – 65 ปี	13	23.21
66 – 75 ปี	23	41.07
76 – 85 ปี	16	28.58
85 ปี ขึ้นไป	4	7.14
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตามลำดับคือ ระหว่าง 500-3,000 บาท จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 รองลงมามีรายได้ระหว่าง 3,100 - 6,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 7.15 ระหว่าง 9,001 บาทขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.57 และ ระหว่าง 6,100 – 9,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.78

ตารางที่ 4.5 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของคนยากจนและเปราะบาง

รายได้	**จำนวน**	**ร้อยละ**
500 - 3,000 บาท	49	87.5
3,100 - 6,000 บาท	4	7.15
6,100 – 9,000 บาท	1	1.78
9,001 บาทขึ้นไป	2	3.57
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตามลำดับคือ ระหว่าง 500-3,000 บาท จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 รองลงมามีรายได้ระหว่าง 3,100 - 6,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 7.15 ระหว่าง 9,001 บาทขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.57 และ ระหว่าง 6,100 – 9,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.78

ตารางที่ 4.6 แสดงที่มาของรายได้ของคนยากจนและเปราะบาง

ที่มาของรายได้	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพ	1	1.78
จักตอกขาย	1	1.78
รับเบี้ยยังชีพคนพิการ	1	1.78
รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	33	58.94
รับเบี้ยยังชีพคนพิการและผู้สูงอายุ	9	16.08
รับเบี้ยยังชีพคนพิการ ผู้สูงอายุ และทหารผ่านศึก	1	1.78
รับจ้าง	7	12.50
รับจ้างและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	2	3.58
เงินเดือน อสม.	1	1.78
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มาของรายได้หลักจึงมาจากการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 58.94 รองลงมาคือรับเบี้ยยังชีพคนพิการและผู้สูงอายุเนื่องเป็นผู้สูงอายุที่พิการจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 16.08 และมีรายได้จากการรับจ้างจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ดังนั้นรายได้หลักในแต่ละเดือนของคนยากจนและเปราะบางได้มาจากสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐจึงไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 4.7 แสดงการออมของคนยากจนและเปราะบาง

การออม	จำนวน	ร้อยละ
มีการออม	3	5.36
ไม่มีการออม	53	94.64
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางไม่มีการออมจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 94.64 และมีการออมจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.36

ตารางที่ 4.8 แสดงการมีหนี้สินของคนยากจนและเปราะบาง

หนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
มีหนี้	13	23.21
ไม่มีหนี้	43	76.79
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางไม่มีหนี้จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 76.79 และมีหนี้จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 23.21

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

สมาชิกกลุ่มทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่ม OTOP ปั้นหม้อ	1	1.78
กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน/ผู้สูงอายุ/ธกส/อสม.	55	98.22
รวม	**56**	**100**

กลุ่มทางสังคมที่คนยากจนและเปราะบางเป็นสมาชิกได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน/ผู้สูงอายุ/ธกส / อสม. จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 58.22 และเป็นสมาชิกกลุ่ม OTOP ปั้นหม้อ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.78

ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวนการได้รับสวัสดิการของภาครัฐ

การได้รับสวัสดิการของภาครัฐ	จำนวน	ร้อยละ
ได้รับ	48	85.71
ไม่ได้รับ	8	14.29
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางได้รับสวัสดิการจากภาครัฐจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 85.71 และไม่ได้รับจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29

ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวนของคนยากจนและเปราะบางจำแนกตามประเภท

ประเภทของคนจน	จำนวน	ร้อยละ
อยู่ลำบาก	8	14.3
อยู่ยาก	26	46.4
อยู่ได้	22	39.3
รวม	**56**	**100**

คนยากจนและเปราะบางประเภทอยู่ยากจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 46.4 ประเภทอยู่ได้จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 39.3 และอยู่ลำบากจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3 ดังนั้น การจำแนกประเภทของคนยากจนและเปราะบางจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมสวัสดิการสังคมได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการ

ตารางที่ 4.12 แสดงคุณภาพชีวิตที่ดีหากได้รับการช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน

คุณภาพชีวิต	จำนวน	ร้อยละ
ด้านร่างกาย	11	19.64
ด้านจิตใจ	32	57.14
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	7	12.5
ด้านสิ่งแวดล้อม	6	10.72
รวม	**56**	**100**

คนจนและเปราะบางแสดงความเห็นต่อการให้ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐานจะช่วยให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านจิตใจจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 ทางด้านร่างกายจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 19.64 ทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และทางด้านสิ่งแวดล้อมจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10.72 ดังนั้น หากได้เข้าสู่สวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จะส่งผลให้คนยากจนและเปราะบางเกิดความรู้สึกที่ดี มีความสุข จากการได้รับการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการจะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านจิตใจ

ดังนั้น สรุปได้ว่า บริบทของคนยากจนและเปราะบางในเขตเทศบาลเมืองพิชัย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 66 – 75 ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 500-3,000 บาทที่มาของรายได้หลักมาจากการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ครัวเรือนไม่มีการออมและไม่มีหนี้ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน/ผู้สูงอายุ/ธกส/อสม. ส่วนใหญ่ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ และเป็นคนยากจนประเภทอยู่ยาก หากได้เข้าสู่สวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ จะส่งผลให้คนยากจนและเปราะบางเกิดความรู้สึกที่ดี มีความสุข การได้รับการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการจะทำให้คนยากจนและเปราะบางมีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านจิตใจ

ด้านสภาพปัญหาของคนยากจนและเปราะบาง ได้นำมาจัดหมวดหมู่และลำดับความสำคัญแยกเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่
   1.1 รายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ป่วย
   1.2 ขาดแคลนทรัพย์เพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน

1.3 ไม่มีเงินชำระหนี้

1.4 ไม่มีรายได้แต่ต้องดูแลผู้ป่วย

1.5 ว่างงาน

2. ด้านสุขภาพ ได้แก่

2.1 มีโรคประจำตัว เช่น ความดัน เบาหวาน ไขมันสูง โรคเครียด ปัญหาการสื่อสาและการได้ยิน โรคเครียด หอบหืด น้ำในหูไม่เท่ากัน

2.2 ร่างกายมีความพิการ เดินไม่สะดวก การใช้ชีวิตลำบาก

2.3 การไปพบแพทย์ค่อนข้างลำบากเรื่องการเดินทาง และค่าใช้จ่ายในการไปพบแพทย์

2.4 เจ็บป่วยไม่มีใครดูแล

2.5 ขาดแคลนอุปกรณ์สำหรับทำแผล และผ้าอ้อมผู้ใหญ่

3. ด้านสาธารณูปโภค ได้แก่

3.1 ขาดแคลนน้ำดื่ม

3.2 ขาดแคลนน้ำใช้

3.3 ขาดแคลนที่นอน

3.4 ห้องน้ำไม่ถูกสุขลักษณะ

ด้านความต้องการของคนยากจนและเปราะบาง ได้นำมาจัดหมวดหมู่และลำดับความสำคัญแยกเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

1.7 ต้องการเงินช่วยเหลือในการดำรงชีวิตประจำวัน

1.8 ต้องการเงินกู้เพื่อนำมาประกอบอาชีพ

1.9 ต้องการได้รับการส่งเสริมอาชีพ

1.10 ต้องการทักษะในการประกอบอาชีพ

2. ด้านสุขภาพ ได้แก่

1.1 ต้องการความสะดวกในการเดินทางไปพบแพทย์ เช่น พาหนะในการเดินทาง เงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการพบแพทย์ตามนัด

2.2 ต้องการยาและอุปกรณ์ทำความสะอาดแผล

2.3 ต้องการผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่

3. ด้านสาธารณูปโภค ได้แก่

3.1 ต้องการถุงยังชีพ (ข้าวสาร อาหาร ของใช้ในชีวิตประจำวัน)

3.2 ต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย เช่น ห้องน้ำ

3.3 ต้องการน้ำสะอาดสำหรับใช้และดื่ม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่อง เทศบาลเมืองพิชัย นำสู่*กลไกความร่วมมือ*และ*ส่งต่อความช่วยเหลือ*ให้แก่หน่วยงานเพื่อคลี่คลายปัญหาให้แก่คนยากจนและเปราะบางให้สามารถลืมตาอ้าปากได้ ในด้านสุขภาพประสานความร่วมมือหน่วยงานที่สำคัญในการให้บริการด้านสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ รพ.สต.ต้นมื่น ส่วนด้านเศรษฐกิจ สร้างแนวทางในการส่งเสริมงานและอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้แก่คนยากจนและเปราะบางที่มีศักยภาพร่วมกับโครงการวิจัยย่อยสารปรับปรุงดิน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด และด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานจัดกิจกรรมร่วมกับเทศบาลเมืองพิชัย มูลนิธิชุมชนลำปาง รวมถึงส่งต่อข้อมูลข้อมูลคนยากจนและเปราะบางที่สำรวจเพิ่มเติมจำนวน 56 คน มีรายชื่ออยู่ใน

ระบบ PPPConnext จำนวน 5 คน จำนวนที่เหลือ 51 คน นำส่งให้ทีมข้อมูลสอบทาน และ Add-on เข้าระบบต่อไป

ข้อสังเกตที่พบระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลคนยากจนและเปราะบาง

1. คนยากจนและเปราะบางกลัวการเปลี่ยนแปลงไม่อยากปรับตัว คุ้นชินกับวิถีที่เป็นอยู่

2. คนยากจนและเปราะบางขาดความเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตัวเองดูไร้ค่า

3. คนยากจนและเปราะบางไม่อยากทำงานในลักษณะกลุ่มอาชีพเพราะทำแล้วไม่มีที่จำหน่ายจึงขาดความเชื่อมั่นในการเข้ามาส่งเสริมอาชีพที่มีการผลิตแต่ไปไม่ถึงการขายหรือการตลาด เมื่อไม่ประสบผลสำเร็จจึงไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรม

4. ข้อจำกัดทางกายภาพของคนยากจนและเปราะบางทั้งเป็นผู้สูงอายุและพิการ ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพจึงส่งผลโดยตรงต่อค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน

3. ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบระบบสวัสดิการที่เหมาะสม

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเทศบาลเมืองพิชัย โดยนักวิจัย มูลนิธิชุมชน เทศบาลเมืองพิชัยในการระดมความคิดเห็นเพื่อหารูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถลืมตาอ้าปาก เกิดการพัฒนาตนเอง และสามารถช่วยเหลือตนเองในเบื้องต้น ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองพิชัย ได้ให้ความสำคัญกับงานด้านสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ด้านการส่งเสริมพัฒนาสตรี การส่งเสริมอาชีพ และการสงเคราะห์เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ทุพลภาพเด็ก และผู้ด้อยโอกาส จากข้อมูลสถิติการให้บริการประชาชนของเทศบาลเมืองพิชัยประจำปีงบประมาณ 2567 ของฝ่ายส่งเสริมและสวัสดิการสังคม พบว่ามีผู้เข้ารับบริการรวมจำนวน 3,048 ราย จำแนกเป็น การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจำนวน 2,628 ราย เบี้ยยังชีพคนพิการจำนวน 399 ราย เบี้ยยังชีพผู้ป่วยเอดส์จำนวน 16 ราย และการลงทะเบียนเพื่อขอรับสิทธิ์โครงการอุดหนุนเด็กแรกเกิดจำนวน 5 ราย

หากวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การปกครองท้องถิ่นของเทศบาลเมืองพิชัย ซึ่งมีวิสัยทัศน์คือ *“สร้างความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน”* พบว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสังคม ชุมชน และการรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น ได้มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส นับว่ามีความเกี่ยวข้องมากที่สุดต่อการจัดสวัสดิการสังคม ทั้งยังสอดคล้องกับเป้าประสงค์ด้านประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีอาชีพอย่างต่อเนื่องสามารถเลี้ยงตนเองได้ โดยแนวทางการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสนั้น มีตัวชี้วัดเป็นร้อยละของโอกาสที่ได้รับการพัฒนา ขณะที่การส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ตัวชี้วัดคือร้อยละของครัวเรือนยากจน

นอกจากนี้ งานด้านสวัสดิการสังคม ยังได้เชื่อมโยงกลยุทธ์ส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง ลดปัญหายาเสพติด พัฒนาบทบาทของผู้นำชุมชน ตลอดจนคณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชน ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ประชาชน และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสังคม ชุมชน และรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งมีเป้าประสงค์คือ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ยังไม่พบความชัดเจนของงานด้าน

สวัสดิการสังคม ไปมากกว่างานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ยังคงให้ความสำคัญกับ (1) ผู้พิการในเขตเทศบาลยังไม่ได้รับความช่วยเหลือในการดำรงชีพ (2) ผู้สูงอายุบางครอบครัวต้องรับภาระในการดูแลเด็ก และ (3) นักเรียนไม่ได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าขั้นพื้นฐาน

นอกจากนี้ ผลสำรวจคนจนในเขตเทศบาลเมืองพิชัย 15 หมู่บ้าน พบว่า มีจำนวนคนจำนวน 56 คนที่ต้องการได้รับสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐาน บ้านม่อนเขาแก้วมีคนจนมากที่สุดจำนวน 15 คน รองลงมาคือบ้านเด่นจำนวน 9 คน และบ้านต้นยางจำนวน 6 คน ส่วนคนจนแยกตามประเภท พบว่า ประเภทอยู่ยากมีมากที่สุดจำนวน 25 คน อยู่ได้จำนวน 22 คน และอยู่ลำบากจำนวน 9 คน ซึ่งคนจนประเภทอยู่ยากมีมากที่สุดคือ บ้านม่อนเขาแก้วจำนวน 5 คน ประเภทอยู่ได้มีมากที่สุดคือบ้านม่อนเขาแก้วจำนวน 9 คน และประเภทอยู่ลำบากมีมากที่สุดคือบ้านต้นยางจำนวน 3 คน ดังนั้น จากข้อมูลที่จะนำไปสู่การออกแบบจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสม ควรพิจารณาถึงลำดับการให้ความช่วยเหลือตามประเภทของคนยากจน เช่น บ้านต้นยางควรออกแบบสวัสดิการสำหรับคนจนอยู่ลำบาก ส่วนบ้านม่อนเขาแก้วและบ้านฝายน้อยควรออกแบบสวัสดิการสำหรับคนจนอยู่ยาก เป็นต้น รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวนคนจนที่ต้องเข้าสู่สวัสดิการสังคมในเขตเทศบาลเมืองพิชัย

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนรวม (คน)	จำนวนคนจนแยกตามประเภท (คน)		
			อยู่ลำบาก	อยู่ยาก	อยู่ได้
1	พิชัย	4	1	2	1
2	สามัคคี	5	1	3	1
3	ทุ่งกู่	5	0	3	2
	ม่อนเขาแก้ว	15	1	5	9
4	ต้นยาง	6	3	2	1
5	ต้นต้อง	1	0	1	0
8	ทรายใต้	3	0	1	2
9	ฝายน้อย	4	0	4	0
12	ท่าเดื่อ	1	1	0	0
13	บ้านใหม่	3	1	2	0
	บ้านเด่น	9	1	2	6
14	ต้นมื่น	0	0	0	0
	เอื้ออาทร	0	0	0	0
15	สันติสุข	0	0	0	0
รวมทั้งสิ้น		**56**	**9**	**25**	**22**

ในขั้นตอนของการออกแบบการสร้างระบบสวัสดิการที่เหมาะสมในพื้นที่นำร่องด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยทีมวิจัย มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ ไว้ 3 ประการคือ (1) เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ และสร้างโอกาสทางสังคมของคนยากจน/ครอบครัวยากจนจังหวัดลำปาง ภายใต้ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (PPPConnext) ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นฐานตามฐานข้อมูล (2) เพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางสังคมให้คนยากจน/ครอบครัวยากจน ได้มีโอกาสหลุด

พ้นจากความยากจน และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และ (3) เพื่อสนับสนุนกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง จึงได้กำหนดนิยามที่เกี่ยวข้องกับบริบทของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางเพื่อสร้างการรับรู้และเกิดเข้าใจตรงกันไว้ ดังนี้

สวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนเพื่อสร้างโอกาสทางสังคมให้หลุดพ้นจากความยากจน ให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นฐานตามเกณฑ์ จปฐ. และเป็นไปตามความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ 5 ขั้นของมาสโลว์ คือ (1) ความต้องการด้านร่างกาย เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค (2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต (3) ความต้องการความรักจากครอบครัว ชุมชน สังคม และการเป็นเจ้าของ (4) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ความภาคภูมิใจ และ (5) ความต้องการความสมบูรณ์แบบของชีวิต และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

รูปแบบการจัดสวัสดิการทางสังคม หมายถึง กิจกรรม โครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจน 7 ประการ ดังนี้ (1) การสร้างงานสร้างอาชีพ และรายได้ (Employment and Income Maintenance) (2) การได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัย (Health) (3) การปรับปรุง ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง (Housing) (4) การมีความมั่นคงทางสังคม (Social Security) (5) การได้รับการบริการทางสังคม (Social Services) (6) การได้รับการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพ (Education and Re-Skill Up-Skill) และ (7) การให้ความช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือเหตุฉุกเฉินจากภาวะวิกฤติ เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง คนยากจน/ครอบครัวยากจนจังหวัดลำปาง ที่ได้มาจากกระบวนการค้นหา สอบทาน ภายใต้โครงการ “การสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง” คนยากจน จังหวัดลำปาง PPPConnext (ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด: Practical Poverty Provincial Connext)

พื้นที่ดำเนินการ หมายถึง พื้นที่ดำเนินการทดลองการจัดสวัสดิการเกื้อกูลนำร่องในเขตเทศบาลเมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การมีส่วนร่วมของพื้นที่ หมายถึง การเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มทุกระดับในสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาร่วมกันทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมจัดบริการ และร่วมติดตามประเมินผลจากกระบวนการดำเนินงานร่วมกัน

การเข้าสู่ระบบสวัสดิการสังคมภายใต้กองทุนเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง หมายถึง การเปิดโอกาสให้คนยากจนที่หลุดจากระบบสวัสดิการของภาครัฐ หรือคนจนตกหล่น (Exclusion Error) ได้เข้าถึงระบบการช่วยเหลือด้วยระบบสวัสดิการสังคมภายใต้กองทุนเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง หรือสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อให้คนยากจนสามารถพ้นวิกฤตและปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพในระยะยาว

จากนิยามและข้อมูลคนยากจนข้างต้น ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบการจัดการสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายคนยากจนและเปราะบางที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้รูปแบบสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมและนำไปทดลองใช้กับคนยากจนและเปราะบาง ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ประเภทคือ (1) ผู้สูงอายุไม่มีคนดูแล (2) ผู้สูงอายุและพิการ (3) ผู้พิการไม่มีงานทำ และ (4) ผู้มีรายได้น้อยต้องดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยรูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ได้แก่

1. การสร้างงานสร้างอาชีพ และรายได้ (Employment and Income Maintenance) เช่น การจ้างงาน เงินกู้เพื่อประกอบอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ ทักษะในการประกอบอาชีพ

2. การดูแลด้านสุขภาพอนามัย (Health) เช่น ยารักษาโรค อุปกรณ์การแพทย์ และเงินช่วยเหลือเมื่อไปพบแพทย์

3. การปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง (Housing) เช่น การปรับปรุงห้องน้ำให้ถูกสุขลักษณะ

4. การได้รับการบริการทางสังคม (Social Services) เช่น การสงเคราะห์ เงิน ข้าวสาร น้ำดื่ม

5.

4. ผลการศึกษาดูงานกองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบบ้านนาบอน

การศึกษาดูงานกองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการกองทุน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย นักวิจัย มูลนิธิชุมชนลำปาง และคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองพิชัย ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านนาบอน ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ให้นำมาสู่การเลือกรูปแบบสวัสดิการและทดลองใช้รูปแบบที่เหมาะสมในเขตเทศบาลเมืองพิชัยซึ่งเป็นเทศบาลนำร่องในการดำเนินงานของกองทุนฯ

การศึกษาดูงานโดยคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านนาบอนได้นำเสนอจุดเริ่มต้นของการช่วยเหลือคนในชุมชนทุกเพศทุกวัยด้วยรูปแบบสวัสดิการชุมชน ซึ่งคณะกรรมการได้เล็งเห็นความสำคัญของครัวเรือนผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานดูแล จึงริเริ่มจัดกิจกรรมระดมทุนด้วยการจัดทำผ้าป่าสามัคคีคืนสู่เหย้าในวันที่ 14 เดือนเมษายนของทุกปี เพื่อนำเงินที่ได้นำมาจัดสวัสดิการให้แก่คนทุกเพศทุกวัยในชุมชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง จัดงานดำหัวผู้สูงอายุ ทุนการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน ของเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง เงินเยี่ยมไข้เมื่อสมาชิกนอนโรงพยาบาล เงินค่าเดินทางสำหรับรับศพจากโรงพยาบาลมาถึงบ้าน เงินกู้ประกอบอาชีพ และเงินช่วยเหลือฉุกเฉินรายกรณี เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาดูงานยังได้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานกับคณะวิทยากรในประเด็นของการบริหารจัดการเงินกองทุน เช่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อสงเคราะห์หรือให้การช่วยเหลือ เกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ การจัดการปัญหากรณีของผู้ที่กู้เงินแล้วไม่สามารถชำระคืนได้ตามระเบียบของกองทุน และการติดตามทวงหนี้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ศึกษากรณีของครัวเรือนคนยากจนแบบดักดานที่ขาดศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง ภายในครัวเรือนมีผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้ป่วยติดเตียง คนดูแลไม่มีงานทำไม่มีรายได้รวมถึงเป็นผู้ป่วยสะเก็ดเงิน มติของคณะกรรมการและกองทุนสวัสดิการชุมชนนาบอนได้มอบเงินสงเคราะห์ฉุกเฉินให้แก่ครัวเรือนเพื่อคลี่คลายปัญหาการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน รวมทั้งคนในชุมชนได้ร่วมสร้างโอกาสทางสังคมโดยการบริจาค ข้าวสาร อาหาร และของใช้ที่จำเป็นให้แก่ครัวเรือนดังกล่าว

ผลจากการศึกษาดูงานก่อให้เกิดแนวทางแก่ทีมวิจัย มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัย โดยหลังเสร็จสิ้นการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยได้ดำเนินการให้มีข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัยเพื่อสร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเทศบาลเมืองพิชัย

ภาพที่ 4.2 การศึกษาดูงานสวัสดิการชุมชนบ้านนาบอน

5. ผลทดลองใช้รูปแบบสวัสดิการสังคมกับกลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางเทศบาลเมืองพิชัย

จากการวิเคราะห์และจำแนกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนและเปราะบางออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) ผู้สูงอายุไม่มีคนดูแล (2) ผู้สูงอายุและพิการ (3) ผู้พิการไม่มีงานทำ และ (4) ผู้มีรายได้น้อยต้องดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการ ซึ่งรูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ทีมวิจัยและคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ได้สำรวจความต้องการส่งเสริมอาชีพหรือเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพให้แก่คนจนและเปราะบางข้างต้น มีผู้สนใจเข้าร่วมจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ของกลุ่มเป้าหมาย เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เข้าร่วมพบว่า เป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้สูงอายุและพิการที่ต้องการมีรายได้ พบข้อจำกัดคือ ทำงานหนักไม่ได้ และไม่สามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ การเพิ่มทักษะหรือส่งเสริมอาชีพต้องคำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดดังกล่าว จึงได้รูปแบบของการส่งเสริมอาชีพคือ การทดลองปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ ที่กลุ่มเป้าหมายสามารถทำได้ภายในบริเวณบ้าน ใช้เวลาไม่นาน ไม่ใช้แรงงานหนัก และมีขั้นตอนของการดูแลที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

กระบวนการทดลองเริ่มจากทีมวิจัยและคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ได้ให้ความรู้เบื้องต้นแก่กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ การให้ปุ๋ย การดูแล การเก็บผลผลิต จากนั้นประเมินความรู้ความเข้าใจด้วยการถามตอบตามกระบวนการของการปลูกผักไฮโดร

โปนิกส์ และให้มีการส่งภาพในกลุ่มไลน์เพื่อดูการเจริญเติบโตของผัก โดยช่วงการปลูกใช้ระยะเวลา1 เดือน จึงจะสามารถเก็บผลผลิตไปบริโภคและจำหน่ายได้

หลังการทดลองปลูกพืชไฮโดรโปนิกส์พบว่า ผักไฮโดรโปนิกส์สามารถขายได้ 500-600 บาทต่อเดือน หรือสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อผักมารับประทานของครัวเรือน ประมาณ 200-300 บาทต่อเดือน โดยกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์เนื่องจาก สร้างรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือน อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะให้มีการสอนเพาะกล้าผักเพื่อให้สามารถปลูกผักได้ตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานพบว่า ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่หลากหลายให้เหมาะกับประเภทของกลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบาง

นอกจากนี้ ทีมวิจัย เทศบาลเมืองพิชัย และคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ได้จัดทำถุงสวัสดิการเกื้อกูลเพื่อบริการทางสังคม (Social Services) แก่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 56 คน โดยถุงสวัสดิการเกื้อกูลจะบรรจุน้ำมัน น้ำปลา น้ำตาล ไข่ ปลากระป๋อง และข้าวสาร ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการบริโภคในชีวิตประจำวันของคนจนและเปราะบาง อีกทั้ง ยังได้มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนยากจนของโรงเรียนพิชัยพิทยาจำนวน 10,000 บาท

ภาพที่ 4.3 ทดลองปลูกผักไฮโดรโปนิกส์

6. ผลการประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ และความยั่งยืนของสวัสดิการสังคมในพื้นที่นำร่อง

ทีมวิจัยและคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ได้ร่วมถอดบทเรียนคนจนและเปราะบางเป้าหมายที่เข้าร่วมทดลองการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของการส่งเสริมอาชีพและการได้รับบริการทางสังคมจากกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง นำผลการดำเนินงานมาประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ และความยั่งยืน พบว่า

ด้านผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นคือ คนจนและเปราะบางกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงสวัสดิการที่เหมาะสมทั้งในส่วนสวัสดิการขั้นพื้นฐานจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำปาง เช่น การได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยคนพิการ หรือแม้แต่การได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 100 และได้รับสวัสดิการในรูปแบบของการบริการทางสังคมจากกองทุนกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ในการแจกถุงสวัสดิการเกื้อกูลให้แก่กลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางคิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งเทศบาลเมืองพิชัยซึ่งเป็นเทศบาลนำร่องสามารถนำคนจนและเปราะบางเข้าสู่สวัสดิการในรูปแบบของการบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันการดำเนินงานในลักษณะของเทศบาลต้นแบบยังไม่สามารถนำโมเดลภายใต้แนวคิด Social Safety Net มาขยายผลการจัดสวัสดิการได้ครอบคลุมทั้งจังหวัด

ด้านผลกระทบ (Impact) ที่อาจนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจพบว่า คนยากจนเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจผ่านโมเดลแก้จนเศรษฐกิจชุมชนรายครัวเรือนทั้งด้านอาชีพ รายได้ และการจัดการการเงิน หากภายใต้โมเดล Social Safety Net กลุ่มเป้าหมายคนยากจนเปราะบางจำนวน 56 คน ยังคงเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจในการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้หรือลดค่าใช้จ่ายจากการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์คิดเป็นร้อยละ 10.70 ขณะที่ ร้อยละ 89.30 ยังคงต้องหารูปแบบการสร้างอาชีพและทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีใครดูแล ผู้สูงอายที่พิการ และผู้มีรายได้น้อยต้องดูแลผู้สูงอายุและพิการ ให้มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน โดยลักษณะของอาชีพต้องสอดคล้องกับสุขภาพและแรงงาน

ด้านสังคมพบว่า กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นคนยากจนและเปราะบางยังสรุปไม่ได้ว่าจะมีความสุขและมีความสุขและมีชีวิตที่มีคุณภาพ เนื่องจากการทดลองสร้างสวัสดิการสังคมโดยการส่งเสริมอาชีพที่สร้างรายได้ยังไม่บรรลุผลการดำเนินงานและวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันที่ทุกคนได้รับถุงสวัสดิการสังคมเกื้อกูลซึ่งเป็นลักษณะของการสงเคราะห์อาจสร้างความสุขได้ในระยะของการรับสิ่งของหากบริโภคสิ่งของที่ได้รับหมดไปก็ไม่อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางจะมีความสุขและมีชีวิตที่มีคุณภาพเนื่องจากลักษณะของการสงเคราะห์ไม่ได้ก่อให้เกิดความสุขและสร้างชีวิตให้มีคุณภาพในระยะยาวได้

นอกจากนี้ ในกระบวนการของการระดมทุนเพื่อนำเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางพบว่าคณะสงฆ์ ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่มีเจตนาร่วมที่ดีต่อการผลักดันและสงเคราะห์คนยากจนและเปราะบางให้ได้รับสวัสดิการพื้นฐานที่เหมาะสมตามสวัสดิการขั้นพื้นฐานจากรัฐ รวมถึงการบริการทางสังคมจากทุกภาคส่วน อย่างไรก็ดี โมเดล Social Safety Net อาจยังเห็นผลในระยะสั้น ขณะที่ระยะยาวต้องอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินงานและติดตามประเมินผล อีกทั้งการดำเนินงานในระยะนี้ยังไม่ก่อเกิดนวัตกรรมกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนจากกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล

ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า คนยากจนในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัยได้มีส่วนร่วมในการลดก๊าซเรือนกระจกจากการเข้าร่วมเกษตรแปลงใหญ่จากโมเดลแก้จนเศรษฐกิจชุมชน “ถั่วลายเสือ” ซึ่งมีการดำเนินงานในลักษณะของเกษตรแปลงใหญ่ที่มีการบริหารจัดการทรัพยากร บุคลากร เวลา และงบประมาณได้อย่างสอดคล้องกับสภาพบริบทของคนจนและพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย แต่ยังพบว่า คนจนและเปราะบางยังขาดโอกาสในการเข้าร่วมสร้างพื้นที่สีเขียวจากการปลูกถั่วลายเสือแปลงใหญ่ อาจด้วยข้อจำกัดด้านสุขภาพ โรคประจำตัว ความพิการ และสูงอายุ

ภาพที่ 4.4 ถอดบทเรียนและคืนข้อมูล

4.3 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน จังหวัดลำปาง

ทีมวิจัยได้ดำเนินการขับเคลื่อนสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ฐานคิดการจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง”

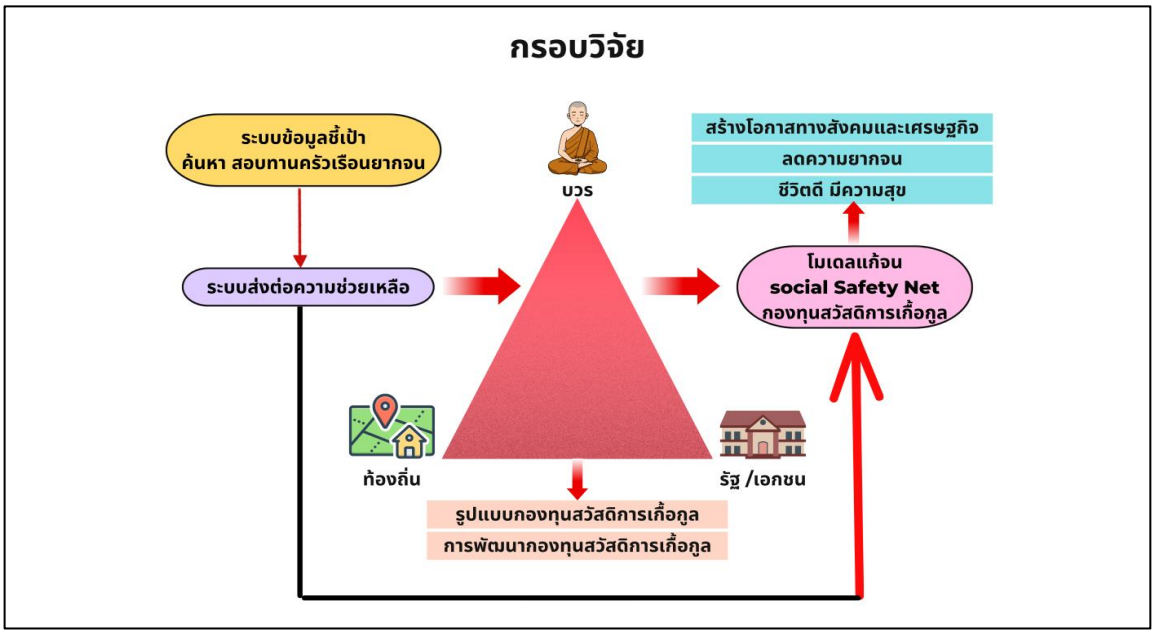
การดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง มีต้นทุนมาจากการจัดกิจกรรมการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนยากจนภายใต้โครงการการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปางปีพ.ศ.2567 เพื่อช่วยเหลือ “กลุ่มครัวเรือนยากจน” “สร้างโอกาสทางสังคม” ให้คนจนมีโอกาสได้หลุดพ้นจากความยากจนตามแนวคิดความเชื่อ “บุญนำทาง” ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวได้เริ่มต้นจากแนวคิดหลักของพุทธศาสนา โดยมีเจ้าคณะจังหวัดลำปาง 2 นิกายหลัก คือ พระจินดารัตนาภรณ์ (เสริม กตกิจโจ ป.ธ.4) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง (ฝ่ายมหานิกาย) และพระวิสุทธิวชิรวิมล (ชายแดน สีลสุทฺโธ) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง (ธ) เจ้าอาวาสวัดสามัคคีบุญญาราม (วัดคีรีสุบรรพต) (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) เมตตาให้ความช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการระดมทุน “ทอดผ้าป่าสามัคคี” สำหรับยอดบริจาคเงินเพื่อจะนำมาจัดตั้งเป็น “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง” จำนวน **207,895.50** บาท (สรุปยอด ณ วันที่ 6 ตุลาคม 2568) สะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Communication) คือ การวางแผนและดำเนินการสื่อสารโดยการนำแนวคิด “บุญนำทาง” เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากจนจังหวัดลำปาง ภายใต้โครงการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปางปีพ.ศ. 2567 ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยโมเดลนี้จะนำไปขยายผล เพื่อการดำเนินโครงการ “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” ในปีต่อไป

ภาพที่ 4.5 กิจกรรมระดมทุน “ผ้าป่าสามัคคี” เพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนจนจังหวัดลำปาง ณ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

2. ผลการดำเนินงานพัฒนากองทุนกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนจังหวัดลำปาง (พื้นที่นำร่องเทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง)

ทีมวิจัยได้ร่วมกันออกแบบเพื่อจัดตั้ง พัฒนา และการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนจังหวัดลำปางร่วมกับมูลนิธิชุมชนลำปางภายใต้กรอบการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 4.6 กรอบคิดการวิจัยการทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา”

2.1 การสร้างกลไกความร่วมมือ “การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง”

ปีพ.ศ. 2568 ทีมวิจัยได้ขับเคลื่อนโครงการ **“กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง”** โดยการทำงานอยู่ บนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” เป็นแนวคิดที่จะใช้ในการขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยการเริ่มต้น “ขยับ” หรือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม “การเปลี่ยนแปลงสังคม” เหมือนกับการ “เขยื้อนภูเขา” ที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่ต้องทำงานประสานกัน คือ **(1) พลังบวร** เป็นฐานความคิด ความเชื่อ และศรัทธาต่อศาสนาที่ศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือ และศรัทธา ซึ่งจังหวัดลำปางมีความหลากหลายทางศาสนา ประกอบด้วยศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาซิกข์ พื้นฐานความเชื่อของทุกศาสนาคือ มุ่งกระทำความดีช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขทางใจของตัวเอง **(2) พลังของท้องถิ่น** เป็นหน่วยงานสำคัญในการช่วยขจัดความยากจน เพราะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด รู้ปัญหา สามารถช่วยชี้เป้าที่ถูกต้อง ขับเคลื่อนได้เร็วบนฐานการมีส่วนร่วมในการคิด ลงมือปฏิบัติได้รวดเร็ว หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือภาคส่วนอื่นๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และ **(3) พลังของภาครัฐ/เอกชน** เป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถเข้าไปช่วยหนุนเสริมสิ่งที่ท้องถิ่นหรือชุมชนทำ ไม่ไหว เกินกำลังความสามารถ โดยหากภาครัฐและภาคเอกชนได้มีทำงานร่วมกันอย่างมีเป้าหมายร่วมจะสามารถช่วยเหลือคนจนได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน

ทั้งนี้การขับเคลื่อนโครงการ **“กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง”** ทีมวิจัยได้วางแผนที่จะ**เตรียมการวางแผนกรณีที่จะถอนตัว (Exit Strategy)** หลังโครงการวิจัยได้สิ้นสุดลงในปีพ.ศ. 2570 โดยได้มีการวางแผนถึงแนวทางในการบริหารจัดการทุน ที่ได้จากการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนจนจังหวัดลำปางในอนาคต เมื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางสิ้นสุดบทบาทในฐานะผู้ได้รับทุน

สนับสนุนจากสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ โดยหน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ในปีพ.ศ. 2570 นั้น จะต้องมีหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้สานต่อกองทุนนี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนจนกลุ่มเป้าหมาย ทีมวิจัยได้ประสานความร่วมมือกับมูลนิธิชุมชนลำปางเป็นผู้ดูแลกองทุนเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ในการช่วยเหลือคนจนลำปางต่อไป

2.2 ความร่วมมือจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางกับมูลนิธิชุมชนลำปาง

ข้อมูลบริบทการทำงานของมูลนิธิชุมชนลำปาง: สำหรับประวัติมูลนิธิชุมชนลำปาง สรุปได้ดังนี้ **มูลนิธิชุมชนลำปาง** ได้ก่อตั้งโดยการสนับสนุนของ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) เมื่อปี พ.ศ. 2542 **นิยามของมูลนิธิชุมชนลำปาง** คือ “เป็นองค์กรทุนที่ยั่งยืนซึ่งได้มาจากการระดมทุน ทุนในชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่มีจิตศรัทธาต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์และพลเมืองที่ทำงานช่วยเหลือสังคม เพื่อสร้างเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นเสมือนสะพานเชื่อมโอกาสให้คนรวยน้ำใจได้ช่วยเหลือสังคม” **มีหลักคิดในการทำงาน**ที่เป็นเอกลักษณ์คือ 1) การก่อตั้งขึ้นมาโดยมีกลุ่มแกนนำจาก 3 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคประชาชน/ประชาสังคม และภาคธุรกิจ 2) มูลนิธิชุมชนลำปางมีพันธกิจสำคัญประการหนึ่งคือ การระดมทุนจากที่ต่างๆ หรือการขอรับสนับสนุนทุนจากแหล่งทุน เพื่อนำมาช่วยเหลือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง และ3) กระจายทุนที่หามาได้ผ่านกิจกรรม โครงการที่มองว่าเป็นประเด็นปัญหาร่วมของพื้นที่ เพื่อนำไปปฏิบัติการแก้ไขปัญหานั้นๆ ร่วมกับภาคีเครือข่ายความร่วมมือ **บทบาทที่สำคัญของมูลนิธิชุมชนลำปาง** คือ 1) การรวบรวมทรัพยากรบุคคล เงิน วัสดุ สิ่งของและทรัพยากรต่างๆ เพื่อนำมาทำประโยชน์ให้กับชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ 2) แบ่งปันพื้นที่เพื่อสร้างโอกาส ให้คนลำปางได้เข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลช่วยเหลือสังคมตามประเด็น และศักยภาพที่ตนเองสามารถช่วยได้ในรูปแบบของอาสาสมัครเพื่อสังคม (Volunteer) และ 3) การระดมทุน และการกระจายทุนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อนำไปช่วยเหลือยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย **หลักการทำงานของมูลนิธิชุมชนลำปาง** คือ 1) หนุนเสริมความสามารถและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น 2) ศึกษาเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจชุมชนและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่เพื่อประสานความร่วมมือในการช่วยเหลือ 3) เป็นพื้นที่สร้างโอกาสสำหรับการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ของพื้นที่ 4) สร้างพันธมิตรให้ท้องถิ่นและหุ้นส่วนทางสังคมในการดูแล เกื้อกูลกัน 5) สร้างสมดุลและยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายด้วยแนวคิดอาสาสมัครเพื่อสังคม (Volunteer) 6) สร้างระบบการระดมทุนและการกระจายทุนที่ตอบสนองความต้องการแท้จริงของชุมชนท้องถิ่น 7) สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่น และการส่งเสริมการใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ 8) เผยแพร่และแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานร่วมกัน 9) ดำเนินการด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพด้วยความรับผิดชอบต่อชุมชน และ10) สร้างสมดุลให้กับแหล่งทุนและทุนทางสังคมในการดูแลช่วยเหลือสังคม

จากเป้าหมายการทำงานของมูลนิธิชุมชนลำปาง จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับการดำเนินงานโครงการวิจัยแก้จน ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้ประสานความร่วมมือและการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนของจังหวัดลำปางโดยการเชื่อมประสานเจตนารมณ์เพื่อร่วมมือกันขจัดความยากจนให้กับกลุ่มคนจนเป้าหมายของจังหวัดลำปาง และวางแผนเพื่อเตรียมการถอนตัว (Exit Strategy) หลังโครงการวิจัยได้สิ้นสุดลงในปีพ.ศ. 2570 หากแต่อุดมการณ์และการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือคนจนยังคงอยู่ต่อไปตามเจตนารมณ์ของ บพท. และทีมวิจัยในฐานะสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ภาพที่ 4.7 การประชุมหารือการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนและ (ร่าง) บันทึกความร่วมมือ (MOU) ณ ห้องประชุมทองอุไร สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

2.3 สร้างการมีส่วนร่วมในการออกแบบการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง

จากกรอบแนวคิดการสร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจเพื่อขจัดความยากจนหรือลดความยากจนของประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ และการทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ซึ่งเป็นการสร้างและประสานพลังความร่วมมือของสามส่วน คือ **“พลังบวร” “พลังท้องถิ่น”** และ **“พลังภาครัฐ/เอกชน”** หากร่วมกันทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วม และทำงานอย่างต่อเนื่องจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมในการขจัดความยากจนของประชาชนในพื้นที่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน ทีมวิจัยร่วมกับมูลนิธิชุมชนลำปาง ได้วางแนวทางการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง ตามแนวทาง ดังนี้

1. หลักคิดพื้นฐาน การบริหารกองทุนจะเน้นประเด็นสำคัญอยู่ 2 ประการคือ

(1) หลักการพึ่งตนเองและเกื้อกูลกันในชุมชน โดยใช้แนวทางคือ “ร่วมจ่าย ร่วมใช้ ร่วมดูแล” (contributory solidarity) กระบวนการทำงานต้องทำในรูปแบบการทำงานร่วมกัน เปิดโอกาสให้พื้นที่ตั้งแต่คนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ หน่วยงานตามภารกิจ หน่วยงานร่วมสนับสนุนการดำเนินงานได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ช่วยเหลือ กำกับ ดูแล ติดตามประเมินผลการทำงานร่วมกัน

(2) หลักการบูรณการหรือการเชื่อมโยงทุนภายในชุมชนและทุนภายนอกชุมชน **ทุนภายในชุมชน** โดยได้ยึดโยงจากฐานทุนการดำรงชีพ 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคม ซึ่งทุนภายในชุมชนจะเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมในการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่พลังความร่วมมือ ความไว้วางใจกันของชุมชนและการมีส่วนร่วมทางสังคม เพื่อสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งต่อไป ส่วน**ทุนภายนอก** เช่น การ

สนับสนุนจากภาครัฐ ภาคองค์กรเอกชน ภาคประชาสังคม หรือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ จะเป็นการหนุนเสริมกระบวนการทำงานที่เป็นไปตามภารกิจ หรือเพิ่มเติมในส่วนที่ชุมชนขาดทักษะ ขาดองค์ความรู้ หรือเกินกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ เช่น ขาดทุนทรัพย์ ขาดองค์ความรู้ เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยหนุนเสริมการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและสอดคล้องกับพันธกิจหรือเป้าหมายองค์กรนั้นๆ

2. วัตถุประสงค์ของกองทุนสวัสดิการเกื้อกุลคนจนจังหวัดลำปาง

เพื่อเป็นกองทุน ลดความเหลื่อมล้ำ ช่วยเหลือครัวเรือนยากจนเป้าหมาย ด้อยโอกาส ประสบปัญหาความเดือดร้อนในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงสถิติจากโครงการการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง ปีพ.ศ.2567 และ ปีพ.ศ. 2568 รวมถึงแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. กลไกการจัดตั้งกองทุน โดยที่ประชุมได้มีแนวทางระบบกลไกการดำเนินงานเพื่อจัดตั้งกองทุนดังนี้

(1) การระดมความคิดของคณะกรรมการจัดตั้ง และความคิดเห็นที่มาจากตัวแทนครัวเรือนยากจนในพื้นที่นำร่อง เพื่อรับฟังความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา และสร้างฉันทามติร่วมกัน

(2) การตั้งคณะทำงาน โดยมีการคัดเลือกผู้แทนที่มีความน่าเชื่อถือจากภาคี 3 ภาคส่วน และตัวแทนกลุ่มคนจนเป้าหมาย

(3) การออกระเบียบกองทุน เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การบริหารงานและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง

(4) การระดมทุน เพื่อออกแบบกิจกรรม/รูปแบบกิจกรรมการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนประจำปี โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงช่องทางการช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนได้ตามกำลังของตัวเอง และรวมถึงเป็นการสร้างนวัตกรรมพลังทางสังคมในการดูแล ช่วยเหลือกลุ่มคนจน กลุ่มคนด้อยโอกาส ให้สามารถมีพื้นที่ยืนในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ก้าวข้ามพ้นความยากจนได้อย่างยั่งยืน

(5) การจัดระบบบริหารกองทุน โดยให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ตรวจสอบได้

(6) การติดตามและประเมินผล โดยจะกำหนดให้มีการรายงานต่อคณะกรรมการกองทุน/คณะกรรมการมูลนิธิชุมชน /และสาธารณชน ได้รับรู้ เพื่อร่วมตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

4. การหารือเพื่อจัดทำบันทึกความร่วมมือ และระเบียบ คำสั่ง ในการขับเคลื่อนกองทุนฯ

ทั้งนี้ในช่วงระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่าน ทีมนักวิจัย คณะกรรมการมูลนิธิชุมชน และเทศบาลเมืองพิชัย

ได้ประชุมเพื่อหารือ ถึงแนวทางการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกุลคนจนลำปาง โดยที่ผ่านมาได้ร่วมกันจัดทำเอกสารที่สำคัญ สำหรับใช้ในการทำงานร่วมกัน ดังนี้

(1) ระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปางว่าด้วย กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568

(2) ประกาศมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2568

(3) คำสั่งมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง แต่งตั้งกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน จังหวัดลำปาง พ.ศ.2568

(4) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัย

สาระสำคัญของระเบียบ ประกาศ คำสั่งมูลนิธิชุมชนลำปางและบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) สรุปได้ดังนี้ *(รายละเอียดแต่ละฉบับอ่านเพิ่มเติมในภาคผนวก)*

- **ระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปางว่าด้วย กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568**

สาระสำคัญ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งและการดำเนินงานของมูลนิธิชุมชนลำปาง ที่มีเป้าหมายในการระดมทุนจากทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดลำปาง เพื่อสนับสนุนเงินและปัจจัยอื่นๆ แก่องค์กรชุมชนในจังหวัดลำปาง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง ซึ่งสอดรับกับการดำเนินงานโครงการวิจัยการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง ทั้งสององค์กรจึงได้ร่วมกันจัดตั้ง

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง

“บัญชีกองทุน” หมายความว่า บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ภายใต้ชื่อกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง หรือ ชื่อคณะกรรมการกองทุน จำนวน ๓ คน โดยผ่านความเห็นชอบจากมติที่ประชุมของคณะกรรมการกองทุน

การจัดตั้งกองทุน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(1) เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ และสร้างโอกาสทางสังคมของคนยากจน / ครอบครัวยากจนจังหวัดลำปาง ตามบัญชีรายชื่อฐานข้อมูล PPPConnext (ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด: Practical Poverty Provincial Connext) ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นฐานตามฐานข้อมูล

(2) เพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางสังคมให้คนยากจน/ครอบครัวยากจน ได้มีโอกาสหลุดพ้นจากความยากจน และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

(3) เพื่อสนับสนุนกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาส ทางสังคมของจังหวัดลำปาง

- **ประกาศมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2568**

สาระสำคัญ ของหลักเกณฑ์และวิธีการใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางอาศัยอำนาจตามความในข้อ 8 (5) แห่งระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปาง ว่าด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 จึงประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 ไว้

รายได้ของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง มีดังนี้

1. เงินหรือทรัพย์สินที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค
2. การจัดกิจกรรมระดมทุน
3. ดอกเบี้ยและผลประโยชน์จากกองทุน

4. รายได้อื่น ๆ

การใช้จ่ายเงินของคณะกรรมการกองทุน ให้จ่ายดังนี้

1. กิจการหรือการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของกองทุน
2. การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค
3. การบริหารกองทุน
4. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการประชุม การจัดทำและตรวจสอบบัญชีกองทุน
5. ค่าใช้จ่ายที่คณะกรรมการกองทุนประกาศกำหนด

กรณีที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประกาศนี้ ให้ประธานกรรมการเป็นผู้มีอำนาจตีความวินิจฉัย ชี้ขาด และคำชี้ขาดของประธานกรรมการถือเป็นที่สิ้นสุด

- **คำสั่งมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง แต่งตั้งกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568**

สาระสำคัญ ของเรื่อง แต่งตั้งกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยที่เป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งมูลนิธิชุมชนลำปางซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่มีเป้าหมายในการระดมทุนจากทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดลำปาง เพื่อสนับสนุนเงินและปัจจัยอื่น ๆ แก่องค์กรชุมชนในจังหวัดลำปาง และสอดคล้องตามระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปาง ว่าด้วยกองทุนเพื่อคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 เพื่อให้การบริหารกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 6 แห่งระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปาง ว่าด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 จึงแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อคนยากจนจังหวัดลำปาง จำนวน 15 คนประกอบไปด้วย ตัวแทนภาคประชาสังคม/มูลนิธิชุมชนลำปาง จำนวน 6 คน ตัวแทนจากภาครัฐ จำนวน 7 คน และตัวแทนจากภาคเอกชน จำนวน 2 คน โดยให้คณะกรรมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนมีอำนาจและหน้าที่ตามระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปาง ว่าด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี นับแต่วันที่มีคำสั่งแต่งตั้ง

- **บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มูลนิธิชุมชน ลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัย**

สาระสำคัญ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางและมูลนิธิชุมชนลำปางและเทศบาลเมืองพิชัยจึงมีความประสงค์ที่จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการร่วมกัน โดยทั้งสามฝ่ายได้ตกลงจัดทำบันทึกความร่วมมือทางวิชาการนี้ เรียกว่า “บันทึกข้อตกลง” ดังนี้

วัตถุประสงค์ความร่วมมือ

1. สร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนภายใต้การดำเนินงานโครงการวิจัย “การสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง ปีที่ 2”

2. พัฒนาเทศบาลเมืองพิชัยเป็นพื้นที่ต้นแบบในการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” เพื่อสร้างโอกาสทางสังคมให้กับครัวเรือนยากจนในพื้นที่

3. พัฒนาเทศบาลเมืองพิชัยให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการจัดการความยากจนทั้งพื้นที่ (Poverty Area Prototype) ภายใต้แพลตฟอร์มขจัดความยากจนระดับจังหวัดด้วยข้อมูล กลไก กระบวนการ เพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจน

4. สร้างความร่วมมือด้านการวิจัยและบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาในพื้นที่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของงานวิจัยและนวัตกรรมไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การส่งเสริม สนับสนุน การเรียนการสอน การศึกษาดูงาน เป็นสถานที่ฝึกอบรมด้านปรัชญาเศรษกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษา พื้นที่วิจัยและบริการวิชาการของบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตลอดจนการให้คำปรึกษา บริการวิชาการและด้านอื่นๆ ที่จะช่วยพัฒนายกระดับศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องตามความชำนาญระหว่างสามหน่วยงาน

5. สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนในรูปแบบเครือข่ายเพื่อสนับสนุนกิจกรรมโครงการ งานวิจัย และงานพัฒนาอื่นๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ความร่วมมือตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวในแต่ละข้อ ทั้งสามฝ่ายอาจจัดทำเป็นโครงการย่อยเพิ่มเติมภายใต้บันทึกข้อตกลง โดยรายละเอียดและข้อตกลงของโครงการย่อยจะจัดทำในรูปแบบความตกลงเป็นหนังสือแต่ละโครงการย่อยเป็นกรณีไป

สิทธิและหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

1. ทั้งสามฝ่ายจะร่วมกันดำเนินงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนเป้าหมาย และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น การช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่น ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) และบูรณาการทำงานในรูปของกิจกรรม โครงการ การเรียนการสอน หรือรูปแบบกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกัน

2. ทั้งสามฝ่ายจะร่วมกันเป็นที่ปรึกษา ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิจัย บริการวิชาการ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อเพิ่มสมรรถนะในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงแก้ไข

บันทึกความร่วมมือทางวิชาการฉบับนี้ อาจมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม โดยทั้งสามฝ่ายที่ประสงค์จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขเพิ่มเติมได้แสดงเจตนาให้อีกสองฝ่ายทราบล่วงหน้าเป็นหนังสือไม่น้อยกว่า 30 (สามสิบ) วัน ซึ่งการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมบันทึกความร่วมมือทางวิชาการจะมีผลต่อเมื่อทั้งสามฝ่ายเห็นชอบร่วมกัน และได้จัดทำเป็นบันทึกความร่วมมือทางวิชาการเพิ่มเติมแนบท้ายลงนามโดยผู้มีอำนาจของทั้งสามฝ่าย

ภาพที่ 4.8 การประชุมหารือการจัดทำเอกสาร ระเบียบข้อบังคับของกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน จังหวัดลำปาง ณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

2.3. การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อแสวงหาแนวร่วมในการขับเคลื่อนงาน

จากกรอบคิดการวิจัยการทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ที่ทีมวิจัยได้มีการออกแบบสำหรับขับเคลื่อนการดำเนินงาน “จัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม “การเปลี่ยนแปลงสังคม” เหมือนกับการ “เขยื้อนภูเขา” ที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่ต้องทำงานประสานกัน คือ พลังบวร พลังของท้องถิ่น และ พลังของภาครัฐ/เอกชน จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการมูลนิธิชุมชนลำปางในการวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพล (Stakeholder Register) ต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนงานในภาพรวมของจังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Register) เป็นกระบวนการที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง ที่มีปัจจัยต่อความสำเร็จตามแนวคิดการทำงานเชิงบูรณการแบบมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนคนจน ทีมวิจัยคิดว่าเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้การวางแผนและการขับเคลื่อนโครงการเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบท ความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นได้หากมีการทำงานร่วมกัน การวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะทำให้สามารถระบุกลุ่มคน หรือ องค์กรที่มีอิทธิพล หรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานช่วยเหลือคนจนได้ ช่วยให้เห็นว่าใคร หน่วยงานใดควรได้รับการประสานความร่วมมือ และมีบทบาทอย่างไรต่อการดำเนินงาน ช่วยจัดลำดับความสำคัญและระดับอิทธิพลของ Stakeholder ต่อการวางแผนเชิงกลยุทธ์การมีส่วนร่วมได้

ทั้งนี้ทีมวิจัยมองว่าจะใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวางแผนการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในการสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความยั่งยืนในการช่วยเหลือคนจนอย่างเหมาะสม จะส่งผลให้โครงการมีพลังขับเคลื่อนได้ในระยะยาว อีกทั้งมองว่ากรณีการช่วยเหลือกลุ่มคนจนเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรและความร่วมมือกับหลากหลายฝ่ายในการร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง ได้อย่างยั่งยืน

โดยทีมวิจัยร่วมกับมูลนิธิชุมชนลำปาง ได้ร่วมหารือ และวิเคราะห์กลุ่ม Stakeholder Register ที่คิดว่าน่าจะใช้เป็นแนวทางในการประสานความร่วมมือ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.14 แสดงการวิเคราะห์กลุ่ม Stakeholder Register

Stakeholder	ประเภท	บทบาท	ความต้องการ/ความคาดหวัง	อิทธิพลต่อการทำงานให้บรรลุ	ระดับความสำคัญ	กลยุทธ์การจัดการ
กลุ่มพลัง “บวร” ศาสนา พุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาซิกข์	หลัก	-เชื่อมประสานความร่วมมือในการระดมทุน	-มุ่งสร้างความดี เพื่อความสุขส่วนตนและสังคม	สูง	สูง	- การสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของการระดมทุนช่วยเหลือครัวเรือนยากจน - ใช้แนวคิดหลักของแต่ละศาสนาบนพื้นฐานความเชื่อ ศรัทธาในการสร้างแรงจูงใจการมีส่วนร่วมช่วยเหลือกลุ่มคนจน - สร้างช่องทางการสื่อสาร เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกศาสนาเข้าร่วมกิจกรรมระดมทุน
นายอำเภอเมืองลำปาง	หลัก	-เชื่อมประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน	-การวางนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจน	ปานกลาง	สูง	-การนำเสนอข้อมูลกลุ่มคนจน ผ่านเวทีการประชุมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและชี้เป้าในการดูแลช่วยเหลือกับหน่วยงานตามภารกิจ -กำหนดนโยบายและจัดระบบการช่วยเหลือหนุนเสริมในส่วนที่เกินกำลังของภาคท้องถิ่น
นายกเทศบาลเมืองพิชัย	หลัก	-ขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล (พื้นที่นำร่อง) -ประสานความร่วมมือ -พัฒนาโมเดลต้นแบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจน	-การวางนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจน -การพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของครัวเรือนยากจน	สูง	สูง	-กำหนดนโยบาย/บรรจุลงในแผนพัฒนา/จัดระบบการช่วยเหลือคนจนในพื้นที่/ปรับกระบวนการทำงานโดยใช้ฐานข้อมูลครัวเรือนแบบพุ่งเป้า -พัฒนาทักษะการเป็นพี่เลี้ยงชุมชนในการหนุนเสริมการทำงาน -พัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนเชิงบูรณาการความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ -พัฒนาทักษะบุคลากรของหน่วยงานในการดูแลกลุ่มครัวเรือนยากจนในพื้นที่
องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง (อบจ.)	รอง	- ผู้สนับสนุน - ผู้ใช้งานระบบข้อมูล - ผู้รับผลประโยชน์	- การนำใช้ระบบข้อมูลชี้เป้าคนจนเพื่อยกระดับการช่วยเหลือ	สูง (อนาคต)	สูง	- ประสานความร่วมมือกับ อปท. ในจังหวัดลำปาง การนำร่องใช้งานระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนเพื่อการช่วยเหลือแบบพุ่งเป้า

Stakeholder	ประเภท	บทบาท	ความต้องการ/ความคาดหวัง	อิทธิพลต่อการทำงานให้บรรลุ	ระดับความสำคัญ	กลยุทธ์การจัดการ
			และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ - ลดต้นทุนการทำงานโดยการ บูรณาการความร่วมมือกับนักวิจัย และ อปท.			- ประสานความร่วมมือกับ รพ.สต. ในการนำร่องใช้งานระบบข้อมูล PPPConnext และ Application ฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางของจังหวัด - ร่วมให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลกลางในการช่วยเหลือกลุ่มคนจนของจังหวัดลำปาง
หน่วยงานตามภารกิจ (Function) เช่น พช. พมจ.	รอง	- ผู้สนับสนุน - ผู้รับผลประโยชน์	- เป็นพันธกิจขององค์กรที่ต้องดำเนินการอยู่แล้วตามแผนปฏิบัติราชการ	ปานกลาง	สูง	- นำเสนอข้อมูลผ่านเวทีการประชุม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการชี้เป้าคนจนบนฐานข้อมูลของหน่วยงาน - สร้างพื้นที่พูดคุยแลกเปลี่ยนกับทุกภาคส่วน ขับเคลื่อนในภาพรวมของจังหวัด (Poverty Forum)
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำปาง	รอง	- ผู้สนับสนุน	- เป็นพันธกิจขององค์กรที่ต้อง	ปานกลาง	ปานกลาง	- การสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของการระดมทุนช่วยเหลือครัวเรือนยากจน - สร้างช่องทางการสื่อสาร เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกศาสนาเข้าร่วมกิจกรรมระดมทุน -ประสานความร่วมมือการดำเนินงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
นักวิจัย	หลัก	ออกแบบกระบวนการทำงาน	ยกระดับบทบาทสถาบันการศึกษาในพื้นที่ (Area Based University)	สูง	สูง	- ออกแบบ ขับเคลื่อนงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย - ประสานความร่วมมือ - สื่อสารเชิงสาธารณะเพื่อสร้างความตระหนักความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วน -พัฒนาความสัมพันธ์และร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อความสำเร็จร่วมกัน
มูลนิธิชุมชนลำปาง	หลัก	บริหารจัดการกองทุน	สอดคล้องกับเป้าหมาย	สูง	สูง	- ออกแบบ ขับเคลื่อนงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย

Stakeholder	ประเภท	บทบาท	ความต้องการ/ความคาดหวัง	อิทธิพลต่อการทำงานให้บรรลุ	ระดับความสำคัญ	กลยุทธ์การจัดการ
		สวัสดิการเกื้อกูลคนจน จังหวัดลำปาง	ขององค์กร			- ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน - สื่อสารเชิงสาธารณะเพื่อสร้างความตระหนัก ความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วน -พัฒนาความสัมพันธ์และร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อความสำเร็จร่วมกัน -บริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนจังหวัดลำปาง
คนจนเป้าหมาย	หลัก	ผู้รับประโยชน์จากโครงการวิจัย	การได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุนให้พ้นขีดความยากจน	สูง	สูง	- การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล (จากกระบวนการค้นหา สอบทาน) - การมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการโมเดล แก้จน - เป็นกระบอกเสียงการสื่อสารเพื่อให้สาธารณะชนรับรู้ รับทราบถึงกระบวนการทำงานของโครงการ
สื่อมวลชนท้องถิ่น	รอง	เผยแพร่ข้อมูล	- ต้องการนำเสนอข่าว - เป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัยและสาธารณะ	ปานกลาง	ปานกลาง	- สื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นกระบอกเสียงในการทำงานผ่านช่องทางต่างๆ

ทั้งนี้รายชื่อจากการวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Register) ดังกล่าวข้างต้นยังต้องมีการทบทวน และเพิ่มเติมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานของโครงการตลอดตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

4.4 ปัญหา อุปสรรค พร้อมวิธีการแก้ปัญหา

จากกระบวนการทำงานช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา พบปัญหาที่สำคัญ ดังนี้

1. การปรับแก้ไขรายละเอียดของบันทึกความร่วมมือ ระเบียบ และคำสั่งในการดำเนินงานจัดตั้งกองทุน เนื่องจากเป็นเรื่องความละเอียดคาวมผูกพันเชิงกฎหมาย มูลนิธิชุมชนลำปาง จึงจำเป็นที่จะต้องประชุมหารือร่วมกันหลายรอบพร้อมกับทีมวิจัยและเทศบาลเมืองพิชัย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานในอนาคตไม่เกิดปัญหา และมีความโปร่งใสในการทำงาน สามารถให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบได้

การแก้ไขปัญหา: ทีมวิจัยได้ยกร่างเอกสาร เข้าที่ประชุมของทั้ง 3 ฝ่าย เพื่อพิจารณาร่วมกัน จำนวน 3 ครั้ง โดยก่อนหน้าที่จะนำเข้าประชุม ทีมนักวิจัยได้นำไปหารือร่วมกับอาจารย์สาขานิติศาสตร์ เพื่อช่วยขัดเกลา ให้ข้อเสนอแนะ และในวันประชุมร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย ทีมวิจัยได้เชิญอาจารย์นิติศาสตร์มาร่วมประชุมเพื่อให้ข้อคิดเห็นเชิงกฎหมาย และตอบข้อซักถามของที่ประชุม

2. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ โดยประธานและกรรมการมูลนิธิชุมชนลำปาง ได้ประสานความร่วมมือกับไปยังหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง เพื่อเชิญเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาและคณะกรรมการกองทุน ค่อนข้างใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากหน่วยงานมีภารกิจและให้ตารางเวลาในการเข้าพบค่อนข้างห่างกันพอสมควร อีกทั้งหลังจากการเข้าพบได้มีการประสานของเปลี่ยนแปลงรายชื่อเนื่องจากมีบุคคลที่ต้องโยกย้าย ซึ่งไม่ได้รับแจ้งในวันที่เข้าไปพูดคุยในครั้งแรก

การแก้ไขปัญหา: กรณีขอเปลี่ยนแปลงรายชื่อ ทีมมูลนิธิชุมชนลำปาง ต้องประสานความร่วมมือขอเข้าพบใหม่ ซึ่งทำให้เสียเวลานานพอสมควร

3. การเปิดบัญชีกองทุนเกื้อกูลสวัสดิการคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยมูลนิธิชุมชนลำปาง ค่อนข้างมีความละเอียดที่ต้องมีเอกสารประกอบการเปิดบัญชี ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของธนาคาร ทำให้เสียเวลาเตรียมเอกสารหลายรอบ

การแก้ไขปัญหา : ดำเนินการตามแนวทางที่ธนาคารให้ข้อเสนอแนะ

4. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนจนเปราะบางในการสร้างงาน อาชีพ และรายได้ โดยนักวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจความต้องการทุกครัวเรือนเป้าหมาย แต่มีเพียงบางครัวเรือนที่ต้องการเข้าร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครัวเรือน แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ให้ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมดำเนินการจนสิ้นสุดกระบวนการและผลการดำเนินงานแสดงให้เห็นว่า การปลูกผักไฮโดรโปรนิกส์ ลดการใช้แรงงานในการผลิต และผลผลิตที่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังทำให้ครัวเรือนมีผักไว้รับประทาน ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก ขณะเดียวกันเมื่อนำผักไปขายทำให้ครัวเรือนมีรายได้

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยมีกระบวนการศึกษา ทดลอง และพัฒนาความรู้ เพื่อสร้างนวัตกรรมในการเพิ่มขีดความสามารถการขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมให้กับกลุ่มคนจนและเปราะบางจังหวัดลำปางผ่านแนวทางการจัดทำกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง การวิจัยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 2 ประการคือ (1) ศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง และ (2) สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง **กลุ่มเป้าหมาย** คือ ครัวเรือนคนยากจนจากฐานข้อมูล PPPConnext ของเทศบาลเมืองพิชัย **เครื่องมือ**ที่นำมาใช้ ได้แก่ แบบสอบถามครัวเรือนยากจน และแบบสอบถามปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเทศบาลเมืองพิชัย **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ**ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากระบบ PPPConnext และจากแบบสอบถามปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเพิ่มเติม วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ**การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภา**ใช้ (1) วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) เสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา (2) วิเคราะห์แบบอุปนัย และ (3)การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) พื้นที่ดำเนินการวิจัย (นำร่อง) เทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง **ระยะเวลาดำเนินการ** 12 เดือน (31 มีนาคม 2568 – 30 มีนาคม 2569) ผลการดำเนินงานระยะ 12 เดือน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 สรุปภาพรวมผลการดำเนินงานภาพรวมของโครงการ (ระยะเวลา 12 เดือน)

ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

ส่วนที่ 3 การอภิปรายผล

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 1 ตารางที่ 5.1 แสดงการสรุปผลการดำเนินงานภาพรวมของโครงการ ระยะเวลา 12 เดือน

บริบทพื้นที่ และผลของการทำโมเดลแก้จน	จำนวนคนยากจนในพื้นที่ และจำนวนคนยากจน ที่เข้าร่วมโมเดลแก้จน	บทบาทของภาคีที่ช่วยเหลือสนับสนุน และความยั่งยืนของการดำเนินงาน	เกิดการยกระดับรายได้ เพิ่มขึ้นร้อยละ 20	ข้อจำกัดในการดำเนินงาน
กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นโมเดลแก้จน Social Safety Net ที่ต่อยอดมาจากผลการดำเนินงานของกองทุนเพื่อคนยากจนจังหวัดลำปางในปี พ.ศ.2567 โดยมุ่งนำทุนที่มีมาสร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลให้แก่คนจน คนด้อยโอกาส รวมถึงกลุ่มคนเปราะบางให้มีชีวิตที่อยู่ดีมีสุข (Well-being) อีกทั้งได้นำศาสนสัมพันธ์เป็นกลไกหลักในการหล่อหลอมให้คนในสังคมเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสร้างสรรค์ โดยดำเนินการในพื้นที่นำร่อง คือ เทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการโครงการย่อยที่ 1 การยกระดับอุตสาหกรรมชุมชนจากสารปรับปรุงดิน และพื้นที่ท้องถิ่นแก้จนตนแบบ ทั้งนี้โครงการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง จะเป็นกลไกกลางในการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ให้เกิดความเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว	จำนวนคนจนที่ได้จากการสำรวจในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย จำนวน 112 คน โดยมีรายชื่อที่ต้องการการช่วยเหลือแบบเร่งด่วนจำนวน 56 คน ผ่านกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลฯ	1. กลุ่มพลัง “บวร” ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาซิกข์ เป็นภาคีหลัก มีบทบาทในการเชื่อมประสานความร่วมมือในการระดมทุน 2. นายอำเภอเมืองลำปาง เป็นภาคีหลัก มีบทบาทในการ-เชื่อมประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน 3. นายกเทศบาลตำบลพิชัย เป็นภาคีหลัก มีบทบาทในการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล (พื้นที่นำร่อง) และประสานความร่วมมือพัฒนาโมเดลต้นแบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจน 4. มูลนิธิชุมชนลำปาง เป็นภาคีหลักมีบทบาทในการร่วมบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นภาคีที่จะรับภารกิจต่อเมื่อโครงการ Exit Strategy	คนจนและเปราบางที่สนใจเข้ารับการส่งเสริมอาชีพปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ จำนวน 6 ราย มีรายได้จากการขายผักเฉลี่ยเดือนละ 500-600 บาท หรือหากเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อผักของครัวเรือนคิดเป็นเงิน 200-300 บาทต่อเดือน	ข้อจำกัดด้านการประสานความร่วมมือการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง 1. การจัดทำ (ร่าง) MOU ระเบียบ และคำสั่งการจัดตั้งกองทุนมีการประชุม หารือ และแก้ไขจำนวน 4 รอบ เนื่องจากต้องพิจารณาถึงข้อผูกพันทางกฎหมาย ระเบียบของมูลนิธิชุมชนลำปาง เพื่อที่จะทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการต่อไป 2. การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนที่มาจากสามภาคส่วน ในส่วนของภาครัฐ โดยเฉพาะกลุ่มที่ปรึกษา ค่อนข้างใช้เวลานาน เนื่องจากมีการขอปรับเปลี่ยนตัวแทนด้วยข้อจำกัดด้านการโยกย้าย และเกษียณอายุราชการ 3. การเปิดบัญชีกองทุนเกื้อกูลสวัสดิการคนยากจนจังหวัดลำปาง ค่อนข้างมีรายละเอียด ขั้นตอน ต้องจัดเตรียมเอกสารหลายอย่างตามแนวทางของธนาคาร สรุปสุดท้ายไม่สามารถเปิดในนามมูลนิธิชุมชนได้ ต้องเปิดในนามบุคคล จึงทำให้เสียเวลาในการดำเนินงานค่อนข้างนาน 4. การดำเนินการช่วยเหลือคนจนได้ดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้แก่กลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางจำนวน 6 ราย ขณะเดียวกันมูลนิธิชุมชนได้จัดสวัสดิการสังคมรูปแบบการให้บริการสังคมโดยการลงพื้นที่เยี่ยมกลุ่มเป้าหมาย ให้คำแนะนำด้านการดูแลสุขภาพและให้การสงเคราะห์สิ่งบริโภคพื้นฐานในชีวิตประจำวันให้แก่ครัวเรือนเป้าหมายจำนวน 56 ราย ทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนโรงเรียนพิชัยวิทยาจำนวน 10,000 บาทรวมถึงได้จัดกระบวนการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการสะท้อนรับฟังความคิดเห็นจากคนจนและเปราะบางเป้าหมายมุมมองของนักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่และภาพรวมของจังหวัดได้อย่างแท้จริง

ตารางที่ 5.2 แสดงการสรุปรายละเอียดการใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยี

นวัตกรรม เทคโนโลยี และองค์ความรู้ ที่ใช้ในการยกระดับศักยภาพและพัฒนาอาชีพ	ลักษณะเด่นและคุณสมบัติ การใช้งานนวัตกรรม	การนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่
1. รูปแบบการจัดสวัสดิการให้แก่คนจนในพื้นที่ จำนวน 1 รูปแบบ	1. เกิดนวัตกรรมทางสังคม การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการทำงานบนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ซึ่งเป็นการสร้างและประสานพลังความร่วมมือของสามส่วน คือ “พลังบวร” “พลังท้องถิ่น” และ “พลังภาครัฐ/เอกชน” 2. จังหวัดลำปางมีมูลนิธิชุมชนลำปาง รับทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางของจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนการดูแลช่วยเหลือครัวเรือนยากจน รวมถึงการเชื่อมประสานความร่วมมือเพื่อขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่อื่นต่อไป 3.จังหวัดลำปางมีพื้นที่ต้นแบบในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน	แนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมในการออกแบบการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ในประเด็นดังนี้ 1.หลักคิดการสร้างและการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง 2.กลไกการจัดตั้งกองทุน 3. ตัวอย่างระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปางว่าด้วย กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 4.ประกาศมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2568 5. คำสั่งมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง แต่งตั้งกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568
2. ชุดความรู้แนวทางการพัฒนากองทุนสวัสดิการต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ		
3. ได้ชุดความรู้รูปแบบกองทุนสวัสดิการที่เหมาะสม กับคนจนในจังหวัดลำปาง	1. การส่งเสริมปลูกผักไฮโดรโปนิกส์เพื่อเพิ่มรายได้ในระยะยาว 2. นวัตกรรมทางสังคมในการให้การช่วยเหลือเกื้อกูลด้านสิ่งของบริโภคในชีวิตประจำวันแก่คนยากจนและเปราะบาง	คนจนและเปราะบางที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้และต้องการมีอาชีพและรายได้สามารถทำการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์เพื่อเสริมรายได้และลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในระยะยาว
4. ได้ชุดความรู้แนวทางการนำคนจนเข้าระบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล	1. การสำรวจคนจนและเปราะบางชี้เป้าโดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	1. นำข้อมูลคนจนและเปราะบางมาตรวจสอบรายชื่อในระบบPPPConnext หากรายชื่อไม่ซ้ำ นำส่งให้ทีมข้อมูลสอบทานและนำเข้าระบบ 2. นำส่งรายชื่อจากการสำรวจตรวจสอบสวัสดิการพื้นฐานที่ได้รับกับกองสวัสดิการเทศบาลเมืองพิชัย 3. กรณีที่เป็นรายชื่อใหม่ยังไม่มีข้อมูลในระบบของเทศบาลเทศบาลจะส่งต่อไปยังสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำปางเพื่อเข้าสู่สิทธิสวัสดิการพื้นฐานของรัฐที่พึงได้รับ
5. ได้ชุดความรู้แนวทางการจัดกิจกรรมศาสนาสัมพันธ์	การนำความศรัทธาในพุทธศาสนาหล่อหลอมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนภายในจังหวัด	กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและส่งต่อคนจนและเปราะบางทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสาธารณสุข เพื่อส่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่คนจนและเปราะบาง
6. ได้ชุดความรู้แนวทางการขยายผลรูปแบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจน	นำโมเดลจากพื้นที่ต้นแบบไปปรับใช้เพื่อการช่วยเหลือและส่งต่อคนจนให้เข้าสู่สวัสดิการสังคมในรูปแบบต่างๆ	กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนางานกองทุนฯ เพื่อผลักดันไม่ให้คนจนหลุดจากระบบสวัสดิการสังคมในระดับต่างๆ

ตารางที่ 5.3 แสดงสรุปภาพรวมความแตกต่างในการดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ.2567 และ ปี พ.ศ. 2568 และหมุดหมาย (Mile Stone) ถึงปี พ.ศ.2570

ความแตกต่างในการดำเนินการของปี 2567 และปี 2568		**Mile Stone**			**เพิ่มการออกแบบโมเดลแก้จนให้เห็นทิศทางและรายละเอียด**			
ปี 2567	**ปี 2568**	**ปี 2568**	**ปี 2569**	**ปี 2570**	1. การรีวิวสภาพเศรษฐกิจ/ Local business/ กลุ่มอาชีพ ที่อยู่ ให้เห็นเมนูอาชีพทางเลือก เมื่อวิเคราะห์บริบทครัวเรือนจะมีตัวเลือกที่หลากหลาย	2. การทำ knowledge stock เรื่องเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องหรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย และสามารถนำไปสู่ระบบจับคู่งาน (Job Matching) กับกรมฝีมือแรงงานได้	3. การทำ Opportunity-based ใหม่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Local Business ตลอดจนอุตสาหกรรมในพื้นที่	4. การวิเคราะห์บริบทของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายตามฐานทุน 5 ด้าน
		แสดงให้เห็นวิวัฒนาการ หลังจากที่สังเคราะห์มีอะไรเกิดขึ้นในแต่ละปี step เป็นอย่างไร ต้องพัฒนาอะไรต่อในแต่ละปี						
ปี 2566-2567 - มีการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพทั้ง 5 ด้านในระบบข้อมูล PPPConext ซึ่งเป็นระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางของจังหวัด เพื่อส่งต่อความช่วยเหลือและสร้างโอกาสทางสังคมให้แก่คนจนเป้าหมายให้ได้รับการช่วยเหลือทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคม -มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อคนยากจนจังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้จังหวัดลำปางมีกองทุนสำหรับช่วยเหลือคนยากจนภายในจังหวัด ภายใต้แนวคิด “บุญนำทาง” เป็นกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดกองทุนที่มีโครงสร้างการดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ มีร่างระเบียบของกองทุน มีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของกองทุน และมีการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ของกองทุน	ปี 2568 -นำเงินที่ระดมทุนมาจัดทำกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง จำนวน 207,895.50 บาท เป็นฐานทุนในการสร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลในปี 2568 - มีการนำศาสนสัมพันธ์มาเป็นกลไกหลักในการหล่อหลอมให้คนในสังคมเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสร้างสรรค์ -การบริหารกองทุนโดยมูลนิธิชุมชนลำปางที่มีคณะกรรมการมาจาก 3 ภาคส่วน (รัฐ เอกชนและประชาสังคม) -พัฒนาโมเดล “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” นำร่องในพื้นที่ เทศบาลเมืองพิชัย บริหารจัดการโดยมูลนิธิชุมชนลำปาง ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมเตรียมขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดลำปางในปีถัดไป	ปี 2568 - เกิดกลไกกลางในการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนในพื้นที่ต้นแบบ จำนวน 1 แห่ง - เกิดนวัตกรรมกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล	ปี 2569 - พัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนในพื้นที่นำร่องเป็นโมเดลขยายผลไปยังพื้นที่โมเดลเศรษฐกิจอื่น ๆ	ปี 2570 - เป็นกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนในระดับจังหวัด ภายใต้แผนการพัฒนาระดับจังหวัด ที่มีความเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว	-ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพิชัยครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่จะรับจ้างทั่วไป (รับจ้างภาคเกษตร/รับจ้างภาคธุรกิจในพื้นที่) -จากฐานทุน 5 ด้านครัวเรือนยากจนมีระดับการศึกษาต่ำ ไม่มีทักษะอาชีพ แต่ยังมีที่ดินทำกิน มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีทรัพยากรในพื้นที่ที่สมบูรณ์แต่ไม่เคยนำมาใช้ประโยชน์ด้านทุนทางสังคมส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการสังคม กลุ่มด้านสังคม และกลุ่มการเงินชุมชน โดยทุนที่มีอยู่สามารถนำมาใช้ในการ Re-skill/Up-skill ครัวเรือนยากจนด้านการสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ในลักษณะ	การทำ knowledge stock เรื่อง นวัตกรรมกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล ได้แก่ 1. ชุดความรู้แนวทางการพัฒนากองทุนสวัสดิการต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ 2. ชุดความรู้รูปแบบกองทุนสวัสดิการที่เหมาะสมกับคนจนในจังหวัดลำปาง 3. ชุดความรู้แนวทางการนำคนจนเข้าระบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล 4. ชุดความรู้แนวทางการจัดกิจกรรมศาสนสัมพันธ์ 5. ชุดความรู้แนวทางการขยายผลรูปแบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจน	มีโอกาสเกิดกองทุนสวัสดิการสังคมเพื่อช่วยเหลือคนยากจนภายในจังหวัดลำปาง ได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ และเท่าเทียมเพื่อหลุดพ้นจากความยากจนอย่างยั่งยืน	**1) ทุนมนุษย์ด้านสุขภาพ**ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุมีสุขภาพปกติ ป่วย เรื้อรัง พิการ ติดเตียง พิการช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ด้านสวัสดิการสังคม ได้รับสวัสดิการแห่งรัฐ เบี้ยผู้สูงอายุ เบี้ยคนพิการ และสวัสดิการอื่นๆ ด้านการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา พูดและอ่านภาษาไทยไม่ได้จำนวน 17 คน เขียนภาษาไทยไม่ได้ 16 คน จบระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ สถานภาพการทำงานผู้สูงอายุและผู้พิการไม่ได้ทำงาน และทำงานรับจ้างทั่วไปและภาคเกษตรในพื้นที่ **2) ทุนกายภาพ**ด้านที่อยู่

ความแตกต่างในการดำเนินการ ของปี 2567 และปี 2568		Mile Stone			เพิ่มการออกแบบโมเดลแก้จนให้เห็นทิศทางและรายละเอียด			
ปี 2567	ปี 2568	ปี 2568	ปี 2569	ปี 2570	1. การรีวิวสภาพเศรษฐกิจ/ Local business/ กลุ่มอาชีพ ที่อยู่ ให้เห็นเมนูอาชีพทางเลือก เมื่อวิเคราะห์บริบทครัวเรือนจะมีตัวเลือกที่หลากหลาย	2. การทำ knowledge stock เรื่องเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องหรือเทคโนโลยี ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย และสามารถนำไปสู่ระบบจับคู่งาน (Job Matching) กับกรมฝีมือแรงงานได้	3. การทำ Opportunity-based ใหม่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Local Business ตลอดจนอุตสาหกรรมในพื้นที่	4. การวิเคราะห์บริบทของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายตามฐานทุน 5 ด้าน
		แสดงให้เห็นวิวัฒนาการ หลังจากที่สังเคราะห์มีอะไรเกิดขึ้นในแต่ละปี step เป็นอย่างไร ต้องพัฒนาอะไรต่อในแต่ละปี						
					ของเศรษฐกิจชุมชน หรือ local content -ทีมวิจัยSSN ร่วมกับทีมวิจัยสารปรับปรุงดิน ได้ร่วมมือกันพัฒนาเกษตรแปลงรวมเพื่อใช้ในการปลูกถั่วลายเสือในพื้นที่ 8 ไร่ โดยได้ประสานความร่วมมือกับบริษัทขันสวีท จำกัด (มหาชน) ในการร่วมมือส่งเสริมการผลิต และรับซื้อถั่วลายเสือของครัวเรือนยากจน			อาศัยมีบ้านที่ดินเป็นของตนเองแต่สภาพทรุดโทรม วัสดุก่อสร้างไม่ถาวร ไม่มั่นคง ไม่แข็งแรง ใช้น้ำจากบ่อบาดาล และซื้อน้ำถังมาบริโภค ด้านพื้นที่ทำกิน ส่วนใหญ่ไม่มีที่ทำกิน ในพื้นที่มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำใต้ดินและอาศัยน้ำฝน ดินไม่มีความอุดมสมบูรณ์ และติดจำนอง 1 ครัวเรือน ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่รับรู้จากวิทยุ การประชุมของหมู่บ้าน และเว็บไซต์ออนไลน์ **3) ทุนการเงิน** มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไป รับจ้างรายวันเป็นรายได้นอกภาคเกษตร ด้านรายจ่ายเพื่อการบริโภค ค่าสาธารณูปโภค เช่น ค่าน้ำ ไฟเป็นส่วนใหญ่

ความแตกต่างในการดำเนินการ ของปี 2567 และปี 2568		Mile Stone			เพิ่มการออกแบบโมเดลแก้จนให้เห็นทิศทางและรายละเอียด			
ปี 2567	ปี 2568	ปี 2568	ปี 2569	ปี 2570	1. การรีวิวสภาพเศรษฐกิจ/ Local business/ กลุ่มอาชีพ ที่อยู่ ให้เห็นเมนูอาชีพทางเลือก เมื่อวิเคราะห์บริบทครัวเรือนจะมีตัวเลือกที่หลากหลาย	2. การทำ knowledge stock เรื่องเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องหรือเทคโนโลยี ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย และสามารถนำไปสู่ระบบจับคู่งาน (Job Matching) กับกรมฝีมือแรงงานได้	3. การทำ Opportunity-based ใหม่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Local Business ตลอดจนอุตสาหกรรมในพื้นที่	4. การวิเคราะห์บริบทของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายตามฐานทุน 5 ด้าน
		แสดงให้เห็นวิวัฒนาการ หลังจากที่สังเคราะห์มีอะไรเกิดขึ้นในแต่ละปี step เป็นอย่างไร ต้องพัฒนาอะไรต่อในแต่ละปี						
								ด้านการออมและหนี้สิน ส่วนใหญ่ไม่มีการออม มีหนี้จากเงินกู้ญาติ/เพื่อน ธกส. สถาบันการเงินเอกชน ร้านค้า และเงินกู้นอกระบบ **4) ทุนรัพยากรธรรมชาติ** พบว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการยังชีพเป็นหลักเพราะส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป ด้านภัยพิบัติไม่มี **5)ทุนทางสังคม** ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการสังคม กลุ่มด้านสังคม และกลุ่มการเงินชุมชน กล่าวโดยภาพรวมครัวเรือนยากจนเทศบาลเมืองพิชัยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา ประกอบอาชีพจากการรับจ้างรายวัน

ความแตกต่างในการดำเนินการ ของปี 2567 และปี 2568		Mile Stone			เพิ่มการออกแบบโมเดลแก้จนให้เห็นทิศทางและรายละเอียด			
ปี 2567	ปี 2568	ปี 2568	ปี 2569	ปี 2570	1. การรีวิวสภาพเศรษฐกิจ/ Local business/ กลุ่มอาชีพ ที่อยู่ ให้เห็นเมนูอาชีพทางเลือก เมื่อวิเคราะห์บริบทครัวเรือนจะมีตัวเลือกที่หลากหลาย	2. การทำ knowledge stock เรื่องเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องหรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย และสามารถนำไปสู่ระบบจับคู่งาน (Job Matching) กับกรมฝีมือแรงงานได้	3. การทำ Opportunity-based ใหม่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Local Business ตลอดจนอุตสาหกรรมในพื้นที่	4. การวิเคราะห์บริบทของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายตามฐานทุน 5 ด้าน
		แสดงให้เห็นวิวัฒนาการ หลังจากที่สังเคราะห์มีอะไรเกิดขึ้นในแต่ละปี step เป็นอย่างไร ต้องพัฒนาอะไรต่อในแต่ละปี						
								นอกภาคเกษตรกรรม ไม่มีทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวันโดยไม่มีการออมและไม่มีหนี้สิน สภาพที่อยู่อาศัยโดยภาพรวมแข็งแรงปานกลาง ไม่มีที่ทำกินไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติคนจนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการสังคมและบางส่วนยังไม่ได้รับสวัสดิการสังคม

ตารางที่ 5.4 แสดงการสรุปการดำเนินงานตามกิจกรรม

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง				
กิจกรรม/ Output/ Outcome/ Impact ที่คาดว่าจะส่งมอบ				ผลที่เกิดขึ้นจริง
กิจกรรม (ตามแผนงานที่ตั้งไว้ในสัญญาทุน)	Output	Outcome	Impact	
1. เพื่อศึกษารูปแบบระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนจังหวัดลำปาง	- ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของคนยากจน - มีรายงาน/ชุดข้อมูล/ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการ - ได้ “ต้นแบบ/โมเดลระบบสวัสดิการ” ที่เหมาะกับบริบทลำปาง - มีแนวทางหรือเกณฑ์การจัดสวัสดิการตามประเภทกลุ่มเป้าหมาย	- หน่วยงาน/ชุมชนเริ่มนำต้นแบบระบบสวัสดิการไปทดลองใช้ - คนยากจนเข้าถึงสิทธิหรือความช่วยเหลือที่ตรงกับความต้องการจริง - มีการออกแบบมาตรการ/โครงการสนับสนุนสวัสดิการที่เหมาะสม - เกิดความเข้าใจร่วมระหว่างผู้กำหนดนโยบายแลกลุ่มเป้าหมาย	- ระบบสวัสดิการตอบโจทย์ชีวิตคนยากจนมากขึ้น - ลดความเดือดร้อน ลดภาวะเปราะบางของครัวเรือนยากจน - เพิ่มคุณภาพชีวิต ความมั่นคงและศักดิ์ศรีของคนจน - เกิดต้นแบบระบบสวัสดิการเชิงพื้นที่ที่ขยายผลสู่ระดับจังหวัด/นโยบาย	1. ได้รู้ข้อบริบทครัวเรือนยากจน สาเหตุความยากจน สภาพปัญหา ความต้องการ และจำนวนครัวเรือนยากจนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย ที่จะนำไปออกแบบให้การช่วยเหลือผ่านกองทุนสวัสดิการฯ จำนวน 56 คน 2. ได้ประชุม หารือกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ และเทศบาลเมืองพิชัย เพื่อวางรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมให้คนจนทั้ง 56 คน ตามแนวทางดังนี้ 1. การสร้างงานสร้างอาชีพและรายได้ 2. การดูแลด้านสุขภาพอนามัย 3. การปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง 4. การได้รับการบริการทางสังคม (Social Services) ได้แก่ การสงเคราะห์ เงิน ข้าวสาร น้ำดื่ม

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง				
กิจกรรม/ Output/ Outcome/ Impact ที่คาดว่าจะส่งมอบ				ผลที่เกิดขึ้นจริง
กิจกรรม (ตามแผนงานที่ตั้งไว้ในสัญญาทุน)	Output	Outcome	Impact	
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง	- มีเวทีประชุม เวิร์กช็อป หรือประชาพิจารณ์ที่ดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม - เกิด “คณะทำงาน/เครือข่ายความร่วมมือ” ร่วมบริหารกองทุน - ได้ร่างข้อตกลงร่วม (MOU) หรือข้อเสนอเชิงกลไกกองทุน - มีแผนบริหารจัดการ/ระเบียบ/แนวทางกองทุนจากการมีส่วนร่วม	- ทุกภาคส่วนรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน (Co-ownership) - เริ่มระดมทรัพยากร (งบประมาณ แรงงาน องค์ความรู้) จากหลายภาคี - เกิดกลไกร่วมติดตาม ประสานงาน และดำเนินการระดับจังหวัด - ชุมชนและหน่วยงานร่วมกันดูแลกลุ่มยากจนผ่านกองทุน	- มีกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลที่ยั่งยืน และบริหารแบบมีส่วนร่วม - เครือข่ายสวัสดิการระดับจังหวัดเข้มแข็งและประสานงานได้จริง - ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้วยระบบช่วยเหลือที่มีกระบวนการร่วมของทุกภาคส่วน - สามารถขยายผลเป็นนโยบายระดับเขต จังหวัด หรือประเทศ	1. จังหวัดลำปางเกิด “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” /มีเงินในบัญชีกองทุนเริ่มต้นจำนวน 207,895.50 บาท 2. มีมูลนิธิชุมชนลำปาง ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุน โดยมีคณะกรรมการมาจากทุกภาคส่วน (รัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม) ที่จะทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนการระดมทุน การกระจายทุนเพื่อช่วยเหลือครัวเรือนยากจนของจังหวัดลำปางต่อไป 3. จังหวัดลำปางโดยมูลนิธิชุมชนลำปาง มีระเบียบ ประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการ ใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง 4. มีการจัดทำบันทึกความร่วมมือ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัย ซึ่งจะใช้เป็นพื้นที่ต้นแบบนำร่อง ในการทดลองการดำเนินงาน “กองทุน สวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” เพื่อถอดบทเรียนและเตรียมขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นของจังหวัด

ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

2.1 ศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง

การจัดสวัสดิการสังคมตามแนวคิดโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net: SSN) ในการปกป้องคนยากจนและกลุ่มเปราะบางไม่ให้หลุดจากสวัสดิการขั้นต่ำ เน้นให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่จำเป็นต้องช่วยเหลือ หรือต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้สามารถลืมตาอ้าปากได้โดยชุมชนและภาคเอกชนเป็นผู้จัดการให้ความช่วยเหลือก่อนเข้ารับการส่งต่อให้แก่ภาครัฐ ซึ่งการศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง มุ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนยากจนและกลุ่มเปราะบางในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม โดยผลการดำเนินงานศึกษารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของคนยากจนในจังหวัดลำปาง สรุปได้ดังนี้

ในปี 2568 ยังคงพบคนยากจนของตำบลพิชัยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 112 คน จากผลวิเคราะห์ทุน 5 ด้านข้างต้น สรุปได้ว่า บริบทของคนยากจนในตำบลพิชัยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัยอายุ 60 ปีขึ้นไป มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากสูงอายุ/ชรา บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างรายวันนอกภาคการเกษตรจะทำให้ครัวเรือนมีรายได้มากกว่า 10,000 บาทต่อเดือน คนยากจนส่วนใหญ่ไม่มีทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ หากแต่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน โดยไม่การออมและไม่มีหนี้ การรับรู้ข่าวสารของหน่วยงานรับรู้จากหอกระจายข่าวในหมู่บ้านสภาพที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้หรือตึกสภาพแข็งแรงปานกลาง ไม่มีที่ทำกินทางการเกษตร และไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการยังชีพ คนยากจนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มสวัสดิการสังคมและบางส่วนยังคงไม่ได้รับสวัสดิการสังคม อีกทั้งยังคงมีบางครัวเรือนเคยประสบภัยพิบัติอุทกภัยในรอบ 5 ปี แต่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องช่วยเหลือครัวเรือนที่ประสบภัยพิบัติด้วยตนเอง

การสำรวจคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัย ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่ กระบวนการจัดประชุมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เกิดการรับทราบและมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสำรวจที่ตรงกันคือการค้นหาคนจนเป้าหมายและกลุ่มเปราะบางที่ตกหล่นและมีความต้องการได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานอย่างเร่งด่วน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ข้อสรุปภาพรวมของกลุ่มเป้าหมายคือคนยากจนและเปราะบางในเขตเทศบาลเมืองพิชัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 66 – 75 ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 500-3,000 บาท ที่มาของรายได้หลักมาจากการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ครัวเรือนไม่มีการออมและไม่มีหนี้ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ และเป็นคนยากจนประเภทอยู่ยาก หากได้เข้าสู่สวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ จะส่งผลให้คนยากจนและเปราะบางเกิดความรู้สึกที่ดี มีความสุข หากได้รับการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการจะทำให้คนยากจนและเปราะบางมีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านจิตใจ

สภาพปัญหาของคนยากจนและเปราะบางนำมาจัดหมวดหมู่และลำดับความสำคัญแยกเป็น *ด้านเศรษฐกิจ* พบปัญหา รายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ป่วยขาดแคลนทรัพย์เพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่มีเงินชำระหนี้ ไม่มีรายได้แต่ต้องดูแลผู้ป่วย ว่างงาน *ด้านสุขภาพ* พบปัญหา มีโรคประจำตัว เช่น ความดัน เบาหวาน ไขมันสูง โรคเครียด ปัญหาการสื่อสารและการได้ยิน โรคเครียด หอบหืด น้ำในหูไม่เท่ากัน ร่างกายมีความพิการ เดินไม่สะดวก การใช้ชีวิตลำบาก การไปพบแพทย์ค่อนข้างลำบากเรื่องการเดินทาง และค่าใช้จ่ายในการไปพบแพทย์ เจ็บป่วยไม่มีใครดูแล และขาดแคลนอุปกรณ์สำหรับทำแผล ผ้าอ้อมผู้ใหญ่ ส่วน *ด้านสาธารณูปโภค* พบปัญหา ขาดแคลนน้ำดื่ม-น้ำใช้ ขาดแคลนที่นอน และห้องน้ำไม่ถูกสุขลักษณะ

ความต้องการของคนยากจนและเปราะบางนำมาจัดหมวดหมู่และลำดับความสำคัญแยกเป็น *ด้านเศรษฐกิจ* พบว่า ต้องการเงินช่วยเหลือในการดำรงชีวิตประจำวัน ต้องการเงินกู้เพื่อนำมาประกอบอาชีพต้องการได้รับการส่งเสริมอาชีพ และต้องการทักษะในการประกอบอาชีพ *ด้านสุขภาพ* พบว่า ต้องการความสะดวกในการเดินทางไปพบแพทย์ เช่น พาหนะในการเดินทาง เงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการพบแพทย์ตามนัด ต้องการยาและอุปกรณ์ทำความสะอาดแผลและผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่ ส่วน *ด้านสาธารณูปโภค* ต้องการถุงยังชีพ (ข้าวสาร อาหาร ของใช้ในชีวิตประจำวัน) ต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย เช่น ห้องน้ำ และต้องการน้ำสะอาดสำหรับดื่มและใช้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของคนยากจนและเปราะบางในพื้นที่นำร่องเทศบาลเมืองพิชัย นำสู่*กลไกความร่วมมือ*และ*ส่งต่อความช่วยเหลือ*ให้แก่หน่วยงานเพื่อคลี่คลายปัญหาให้แก่คนยากจนและเปราะบางให้สามารถลืมตาอ้าปากได้ ในด้านสุขภาพประสานความร่วมมือหน่วยงานที่สำคัญในการให้บริการด้านสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ รพ.สต.ต้นมื่น ส่วนด้านเศรษฐกิจ สร้างแนวทางในการส่งเสริมงานและอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้แก่คนยากจนและเปราะบางที่มีศักยภาพร่วมกับโครงการวิจัยย่อยสารปรับปรุงดิน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด และด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานจัดกิจกรรมร่วมกับเทศบาลเมืองพิชัย มูลนิธิชุมชนลำปาง รวมถึงส่งต่อข้อมูลข้อมูลคนยากจนและเปราะบางที่สำรวจเพิ่มเติมจำนวน 56 คน มีรายชื่ออยู่ในระบบ PPPConnext จำนวน 5 คน จำนวนที่เหลือ 51 คน นำส่งให้ทีมข้อมูลสอบทาน และ Add-on เข้าระบบต่อไป

เทศบาลเมืองพิชัย ได้ให้ความสำคัญกับงานด้านสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ด้านการส่งเสริมพัฒนาสตรี การส่งเสริมอาชีพ และการสงเคราะห์เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ทุพลภาพเด็กและผู้ด้อยโอกาส จากข้อมูลสถิติการให้บริการประชาชน เทศบาลเมืองพิชัย ประจำปีงบประมาณ 2567 ของฝ่ายส่งเสริมและสวัสดิการสังคม พบว่า มีผู้เข้ารับบริการรวมจำนวน 3,048 ราย จำแนกเป็น การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจำนวน 2,628 ราย เบี้ยยังชีพคนพิการจำนวน 399 ราย เบี้ยยังชีพผู้ป่วยเอดส์จำนวน 16 ราย และการลงทะเบียนเพื่อขอรับสิทธิ์โครงการอุดหนุนเด็กแรกเกิดจำนวน 5 ราย และเพื่อให้สามารถออกแบบการสร้างระบบสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้มีการสำรวจคนยากจนในเขตเทศบาลเมืองพิชัยเพิ่มเติมจากระบบ PPPConnext ซึ่งจะนำมาเป็นพื้นที่นำร่องในการทดลองใช้รูปแบบกองทุนสวัสดิการเกื้อกูล เพื่อให้คนยากจนแบบดักดานที่มีข้อจำกัดด้านศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง และเป็นกลุ่มคนยากจนที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลือหรือเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือให้สามารถลืมตาอ้าปากได้และไม่หลุดจากสวัสดิการขั้นต่ำ

ผลสำรวจคนจนในเขตเทศบาลเมืองพิชัย 15 หมู่บ้าน พบว่า มีจำนวนคนจำนวน 56 คนที่ต้องการได้รับสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐาน บ้านม่อนเขาแก้วมีคนจนมากที่สุดจำนวน 15 คน รองลงมาคือบ้านเด่นจำนวน 9 คน และบ้านต้นยางจำนวน 6 คน ส่วนคนจนแยกตามประเภท พบว่า ประเภทอยู่ยากมีมากที่สุดจำนวน 25 คน อยู่ได้จำนวน 22 คน และอยู่ลำบากจำนวน 9 คน ซึ่งคนจนประเภทอยู่ยากมีมากที่สุดคือ บ้านม่อนเขาแก้วจำนวน 5 คน ประเภทอยู่ได้มีมากที่สุดคือบ้านม่อนเขาแก้วจำนวน 9 คน และประเภทอยู่ลำบากมีมากที่สุดคือบ้านต้นยางจำนวน 3 คน ดังนั้น จากข้อมูลที่จะนำไปสู่การออกแบบจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสม ควรพิจารณาถึงลำดับการให้ความช่วยเหลือตามประเภทของคนยากจน เช่น บ้านต้นยางควรออกแบบสวัสดิการสำหรับคนจนอยู่ลำบาก ส่วนบ้านม่อนเขาแก้วและบ้านฝายน้อยควรออกแบบสวัสดิการสำหรับคนจนอยู่ยาก

ในขั้นตอนของการออกแบบการสร้างระบบสวัสดิการที่เหมาะสมในพื้นที่นำร่องด้วยกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ดำเนินการโดยมูลนิธิชุมชนลำปางร่วมกับเทศบาลเมืองพิชัย ได้

กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนไว้ 3 ประการคือ (1) เพื่อช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ และสร้างโอกาสทางสังคมของคนยากจน/ครอบครัวยากจนจังหวัดลำปาง ภายใต้ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (PPPConnext) ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นฐานตามฐานข้อมูล (2) เพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางสังคมให้คนยากจน/ครอบครัวยากจนได้มีโอกาสหลุดพ้นจากความยากจน และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และ (3) เพื่อสนับสนุนกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง

แนวทางในการกำหนดรูปแบบสวัสดิการสังคมเพื่อนำไปทดลองใช้กับคนยากจนและเปราะบางประกอบด้วย *ด้านเศรษฐกิจ*มุ่งสร้างงานสร้างอาชีพ และรายได้ (Employment and Income Maintenance) ได้แก่ การจ้างงาน เงินกู้เพื่อประกอบอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ ทักษะในการประกอบอาชีพ *ด้านสุขภาพอนามัย* (Health) เน้นการรักษาดูแล ได้แก่ ยารักษาโรค อุปกรณ์การแพทย์ และเงินช่วยเหลือเมื่อไปโรงพยาบาล *ด้านที่อยู่อาศัย* เน้นการปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง (Housing) ได้แก่ การปรับปรุงห้องน้ำที่ถูกสุขลักษณะ และ*ด้านสังคม*เน้นให้ได้รับการบริการทางสังคม (Social Services) ได้แก่ การสงเคราะห์ เงิน ข้าวสาร น้ำดื่ม

จากการจำแนกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนและเปราะบางออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) ผู้สูงอายุไม่มีคนดูแล (2) ผู้สูงอายุและพิการ (3) ผู้พิการไม่มีงานทำ และ (4) ผู้มีรายได้น้อยต้องดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการ ซึ่งรูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้นจึงได้สำรวจความต้องการส่งเสริมอาชีพหรือเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพให้แก่คนจนและเปราะบางข้างต้น มีผู้สนใจเข้าร่วมจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ของกลุ่มเป้าหมาย ในการทดลองปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ ที่กลุ่มเป้าหมายสามารถทำได้ภายในบริเวณบ้าน ใช้เวลาไม่นาน ไม่ใช้แรงงานหนัก และมีขั้นตอนของการดูแลที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และควรมีการส่งเสริมอาชีพที่หลากหลายให้เหมาะกับประเภทของกลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางในลักษณะของงานฝีมือ

จากถอดบทเรียนคนจนและเปราะบางเป้าหมายที่เข้าร่วมทดลองการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของการส่งเสริมอาชีพ และการได้รับบริการทางสังคมจากกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พบผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นคือ คนจนและเปราะบางกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงสวัสดิการที่เหมาะสมทั้งในส่วนสวัสดิการขั้นพื้นฐานจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำปางคิดเป็นร้อยละ 100 นอกจากนี้ยังได้รับสวัสดิการในรูปแบบของการบริการทางสังคมจากกองทุนกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ในการแจกถุงสวัสดิการเกื้อกูลให้แก่กลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางคิดเป็นร้อยละ 100 เกิดผลกระทบ (Impact) *ทางเศรษฐกิจ*คือ กลุ่มเป้าหมายคนยากจนเปราะบางจำนวน 56 คน ได้เข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจในการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้หรือลดค่าใช้จ่ายจากการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์คิดเป็นร้อยละ 10.70 ขณะที่ร้อยละ 89.30 ยังคงต้องหารูปแบบการสร้างอาชีพและทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีใครดูแล ผู้สูงอายที่พิการ และผู้มีรายได้น้อยต้องดูแลผู้สูงอายุและพิการ ให้มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวันในลักษณะของอาชีพที่ต้องสอดคล้องกับสุขภาพและแรงงาน ผลกระทบ*ทางสังคม*พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับถุงสวัสดิการสังคมเกื้อกูลซึ่งเป็นลักษณะของการสงเคราะห์อาจสร้างความสุขได้ในห้วงระยะของการรับสิ่งของ หากบริโภคสิ่งของที่ได้รับหมดไปก็ไม่อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มเป้าหมายคนจนและเปราะบางจะมีความสุขและมีชีวิตที่มีคุณภาพเนื่องจากลักษณะของการสงเคราะห์ไม่ได้ก่อให้เกิดความสุขและสร้างชีวิตให้มีคุณภาพในระยะยาวได้ และผลกระทบทาง*สิ่งแวดล้อม*พบว่า คนยากจนในพื้นที่เทศบาลเมืองพิชัยได้มีส่วนร่วมในการลดก๊าซเรือนกระจกจากการเข้าร่วมเกษตรแปลงใหญ่จากโมเดลแก้จนเศรษฐกิจชุมชน “ถั่ว

ลายเสือ” ขณะที่คนจนและเปราะบางจำนวน 56 คนยังขาดโอกาสในการเข้าร่วมสร้างพื้นที่สีเขียวจากการปลูกถั่วลายเสือแปลงใหญ่ ด้วยข้อจำกัดด้านสุขภาพ โรคประจำตัว ความพิการ และสูงอายุที่เคลื่อนไหวร่างกายไม่สะดวก

2.2 ผลการดำเนินงานสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจน จังหวัดลำปาง

การดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนจนลำปาง มีต้นทุนมาจากการจัดกิจกรรมการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนยากจนภายใต้โครงการการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปางปีพ.ศ.2567 เพื่อช่วยเหลือ “กลุ่มครัวเรือนยากจน” “สร้างโอกาสทางสังคม” ให้คนจนมีโอกาสได้หลุดพ้นจากความยากจนตามแนวคิดความเชื่อ “บุญนำทาง” เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากจนจังหวัดลำปาง ภายใต้โครงการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปางปีพ.ศ. 2567 ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยโมเดลได้นำมาขยายผลเพื่อการดำเนินโครงการ “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” ในปีพ.ศ. 2568

วัตถุประสงค์ของกองทุนสวัสดิการเกื้อกุลคนจนจังหวัดลำปางเพื่อเป็นกองทุน ลดความเหลื่อมล้ำช่วยเหลือครัวเรือนยากจนเป้าหมาย ด้อยโอกาส ประสบปัญหาความเดือดร้อนในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงสถิติจากโครงการการสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมของจังหวัดลำปาง ปีพ.ศ.2567 และ ปีพ.ศ. 2568 รวมถึงแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การสร้างกลไกความร่วมมือ “การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” บนฐานคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” เป็นแนวคิดที่จะใช้ในการขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยการเริ่มต้น “ขยับ” หรือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม “การเปลี่ยนแปลงสังคม” เหมือนกับการ “เขยื้อนภูเขา” ที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่ต้องทำงานประสานกัน คือ

1. พลังบวร เป็นฐานความคิด ความเชื่อ และศรัทธาต่อศาสนาที่ศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือและศรัทธา ซึ่งจังหวัดลำปางมีความหลากหลายทางศาสนา ประกอบ ด้วยศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาซิกข์ พื้นฐานความเชื่อของทุกศาสนาคือ มุ่งกระทำความดีช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขทางใจของตัวเอง

2. พลังของท้องถิ่น เป็นหน่วยงานสำคัญในการช่วยขจัดความยากจน เพราะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด รู้ปัญหา สามารถช่วยชี้เป้าที่ถูกต้อง ขับเคลื่อนได้เร็วบนฐานการมีส่วนร่วมในการคิดลงมือปฏิบัติได้รวดเร็ว หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือภาคส่วนอื่นๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และ

3. พลังของภาครัฐ/เอกชน เป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถเข้าไปช่วยหนุนเสริมสิ่งที่ท้องถิ่นหรือชุมชนทำ ไม่ไหว เกินกำลังความสามารถ โดยหากภาครัฐและภาคเอกชนได้มีทำงานร่วมกันอย่างมีเป้าหมายร่วมจะสามารถช่วยเหลือคนจนได้อย่างครอบคลุม

ทั้งนี้ “กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง” เตรียมการวางแผนกรณีที่จะถอนตัว (Exit Strategy) หลังโครงการวิจัยได้สิ้นสุดลงในปีพ.ศ. 2570 โดยได้มีการวางแผนถึงแนวทางในการบริหารจัดการทุน ที่ได้จากการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนจนจังหวัดลำปางในอนาคต เมื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางสิ้นสุดบทบาทในฐานะผู้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานสภานโยบายการอุดม

ศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ โดยหน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท. ทีมวิจัยได้ประสานความร่วมมือกับมูลนิธิชุมชนลำปางเป็นผู้ดูแลกองทุนเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ในการช่วยเหลือคนจนลำปางต่อเนื่องจากมีความสอดคล้องด้าน *บทบาทที่สำคัญของมูลนิธิชุมชนลำปาง* ได้แก่ 1) การรวบรวมทรัพยากรบุคคล เงิน วัสดุ สิ่งของและทรัพยากรต่างๆ เพื่อนำมาทำประโยชน์ให้กับชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ 2) แบ่งปันพื้นที่เพื่อสร้างโอกาส ให้คนลำปางได้เข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลช่วยเหลือสังคมตามประเด็น และศักยภาพที่ตนเองสามารถช่วยได้ในรูปแบบของอาสาสมัครเพื่อสังคม (Volunteer) และ 3) การระดมทุน และการกระจายทุนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อนำไปช่วยเหลือยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ *หลักการทำงานของมูลนิธิชุมชนลำปาง* คือ 1) หนุนเสริมความสามารถและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น 2) ศึกษาเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจชุมชนและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่เพื่อประสานความร่วมมือในการช่วยเหลือ 3) เป็นพื้นที่สร้างโอกาสสำหรับการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ของพื้นที่ 4) สร้างพันธมิตรให้ท้องถิ่นและหุ้นส่วนทางสังคมในการดูแล เกื้อกูลกัน 5) สร้างสมดุลและยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายด้วยแนวคิดอาสาสมัครเพื่อสังคม (Volunteer) 6) สร้างระบบการระดมทุนและการกระจายทุนที่ตอบสนองความต้องการแท้จริงของชุมชนท้องถิ่น 7) สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่น และการส่งเสริมการใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ 8) เผยแพร่และแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานร่วมกัน 9) ดำเนินการด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพด้วยความรับผิดชอบต่อชุมชน และ 10) สร้างสมดุลให้กับแหล่งทุนและทุนทางสังคมในการดูแลช่วยเหลือสังคม

โดยที่ประชุมได้มีแนวทางระบบกลไกการดำเนินงานเพื่อจัดตั้งกองทุน ดังนี้

1. การระดมความคิดของคณะกรรมการจัดตั้ง และความคิดเห็นที่มาจากตัวแทนครัวเรือนยากจนในพื้นที่นำร่อง เพื่อรับฟังความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา และสร้างฉันทามติร่วมกัน

2. การตั้งคณะทำงาน โดยมีการคัดเลือกผู้แทนที่มีความน่าเชื่อถือจากภาคี 3 ภาคส่วน และตัวแทนกลุ่มคนจนเป้าหมาย

3. การออกระเบียบกองทุน เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การบริหารงานและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนจังหวัดลำปาง

4. การระดมทุน เพื่อออกแบบกิจกรรม/รูปแบบกิจกรรมการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนประจำปี โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงช่องทางการช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนได้ตามกำลังของตัวเอง และรวมถึงเป็นการสร้างนวัตกรรมพลังทางสังคมในการดูแล ช่วยเหลือกลุ่มคนจน กลุ่มคนด้อยโอกาส ให้สามารถมีพื้นที่ยืนในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ก้าวข้ามพ้นความยากจนได้อย่างยั่งยืน

5. การจัดระบบบริหารกองทุน โดยให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ตรวจสอบได้

6. การติดตามและประเมินผล โดยจะกำหนดให้มีการรายงานต่อคณะกรรมการกองทุน/คณะกรรมการมูลนิธิชุมชน /และสาธารณชน ได้รับรู้ เพื่อร่วมตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

การบริหารกองทุนจะเน้นประเด็นสำคัญอยู่ 2 ประการคือ *หลักการพึ่งตนเองและเกื้อกูลกันในชุมชน* โดยใช้แนวทางคือ “ร่วมจ่าย ร่วมใช้ ร่วมดูแล” (contributory solidarity) กระบวนการทำงานต้องทำในรูปแบบการทำงานร่วมกัน เปิดโอกาสให้พื้นที่ตั้งแต่คนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ หน่วยงานตามภารกิจ หน่วยงานร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน ได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ช่วยเหลือ กำกับ ดูแล ติดตามประเมินผลการทำงานร่วมกัน และ*หลักการบูรณการ*หรือการเชื่อมโยงทุนภายในชุมชนและทุน

ภายนอกชุมชน ทุนภายในชุมชนได้ยึดโยงจากฐานทุนการดำรงชีพ 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคม ซึ่งทุนภายในชุมชนจะเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมในการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่พลังความร่วมมือ ความไว้วางใจกันของชุมชน และการมีส่วนร่วมทางสังคม เพื่อสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ส่วน*ทุนภายนอก* เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคองค์กรเอกชน ภาคประชาสังคม หรือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ จะเป็นการหนุนเสริมกระบวนการทำงานที่เป็นไปตามภารกิจ หรือเพิ่มเติมในส่วนที่ชุมชนขาดทักษะ ขาดองค์ความรู้ หรือเกินกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ เช่น ขาดทุนทรัพย์ ขาดองค์ความรู้ เทคโนโลยี หรือนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยหนุนเสริมการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและสอดคล้องกับพันธกิจหรือเป้าหมายองค์กรนั้นๆ

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยทีมวิจัย คณะกรรมการมูลนิธิชุมชน และเทศบาลเมืองพิชัยได้จัดประชุมเพื่อหารือถึงแนวทางการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเกื้อกุลคนจนลำปาง อย่างต่อเนื่องและได้ร่วมกันจัดทำเอกสารที่สำคัญสำหรับใช้ในการทำงานจำนวน 4 ฉบับ ประกอบด้วย (1) ระเบียบมูลนิธิชุมชนลำปางว่าด้วย กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 (2) ประกาศมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2568 (3) คำสั่งมูลนิธิชุมชนลำปาง เรื่อง แต่งตั้งกรรมการกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง พ.ศ.2568 และ (4) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มูลนิธิชุมชนลำปาง และเทศบาลเมืองพิชัย

ส่วนที่ 3 การอภิปรายผล

กองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง เป็นกลยุทธ์ของการถอนตัว (Exit Strategy) หลังโครงการวิจัยได้สิ้นสุดในปีพ.ศ. 2570 โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้ประสานความร่วมมือกับมูลนิธิชุมชนลำปางให้มีบทบาทในการเป็นผู้ดูแลกองทุนเพื่อสานต่อเจตนารมณ์การช่วยเหลือคนจนลำปางต่อเนื่อง การเลือกสร้างความร่วมมือกับองค์กรได้คำนึงถึงจุดเด่นที่ของบทบาทหน้าที่และหลักการทำงานของมูลนิธิชุมชนลำปางที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมูลนิธิชุมชนลำปาง เช่น มีทรัพยากรบุคคล เงิน วัสดุ สิ่งของและทรัพยากรต่างๆ เพื่อนำมาทำประโยชน์ให้กับชุมชน ท้องถิ่นท้องที่มีการแบ่งปันพื้นที่เพื่อสร้างโอกาส ให้คนลำปางได้เข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในการดูแล ช่วยเหลือสังคมตามประเด็น และศักยภาพที่ตนเองสามารถช่วยได้ในรูปแบบของอาสาสมัครเพื่อสังคม (Volunteer) การระดมทุน และการกระจายทุนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อนำไปช่วยเหลือยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย รวมถึงการสร้างพันธมิตรให้ท้องถิ่นและหุ้นส่วนทางสังคมเพื่อดูแลเกื้อกูลกัน สร้างระบบการระดมทุนและการกระจายทุนที่ตอบสนองความต้องการแท้จริงของชุมชนท้องถิ่น ดำเนินงานอย่างโปร่งใสมีประสิทธิภาพด้วยความรับผิดชอบต่อชุมชน สร้างสมดุลให้กับแหล่งทุนและทุนทางสังคมในการดูแลช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

จากหลักการดำเนินงานของมูลนิธิชุมชนดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับสวัสดิการสังคมในในรูปแบบของการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership support) เป็นรูปแบบของการช่วยเหลือเกื้อกูลและบริการสังคมทางเลือกโดยภาคเอกชนและประชาชนจัดตั้งเพื่อให้เกิดการเกื้อกูลหรือสวัสดิการชุมชน กฤติยา กีรติกอบมณี และคณิต เขียววิชัย (2560) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิผล พบปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของประชาชนในการจัดสวัสดิการ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย (Housing) ด้านสุขภาพอนามัย (Health) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ด้านการกู้ยืม (Loans) ด้านการเกิด (Birth) และด้านการเสียชีวิต

(Passed away) โดยปัจจัยดังกล่าวล้วนส่งผลต่อความสุขของประชาชน และมุ่งเน้นการขจัดความยากจนให้กินดีอยู่ดี มีรายได้พอเลี้ยงชีพ มีการศึกษา มีปัจจัยสี่ที่พอเพียง มีสุขภาพดี และมีที่อยู่อาศัย ซึ่งต้องอาศัยหลักการช่วยเหลือเกื้อกูล (Social-Support) บนพื้นฐานของความผูกพันธ์ เอื้ออาทรต่อกัน และเกิดจิตสำนึกใหม่ที่จะทำเพื่อผู้อื่นหรือเพื่อส่วนร่วมมากขึ้น โดยการจัดสวัสดิการต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ แต่ต้องมีความเป็นธรรมด้วยการกำหนดกฎระเบียบในการสร้างความเป็นธรรมและเสมอภาค ควรเป็นลักษณะสวัสดิการแบบพหุลักษณ์ซึ่งเป็นสวัสดิการชุมชนที่เกิดจากการประสานระหว่างสวัสดิการของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่อยู่ในรูปของสิ่งของ เงิน และการช่วยเหลือเกื้อกูลคนทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้เข้าถึงบริการพื้นฐานทางและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างทัดเทียมและเสมอภาคกับบุคคลอื่น ดังนั้น หากกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปาง ในพื้นที่นำร่องภายใต้มูลนิธิชุมชนลำปางและเทศบาลเมืองพิชัยได้ร่วมกันบริหารจัดการกองทุนตามหลักการช่วยเหลือเกื้อกูล (Social-Support) และตระหนักถึงการเกื้อกูลเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนยากจนและเปราะบางให้กินดีอยู่ดี มีรายได้เพียงพอกับการดำรงชีพ มีทักษะฝีมือ มีปัจจัยสี่ที่พอเพียง มีสุขภาพดี และมีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ จะช่วยให้การจัดสวัสดิการเกิดประสิทธิผล สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนแบบดักดานได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพในระยะยาว

อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการเกื้อกูลคนยากจนจังหวัดลำปางตามแนวคิด Social Safety Net โดยมูลนิธิชุมชนลำปางในปีต่อไป อาจต้องคำนึงถึงการบูรณาการแนวคิด วิธีการ หลักการ การจัดสวัสดิการสังคมท้องถิ่นเป็นการผสมผสานระหว่างสวัสดิการสังคมกระแสหลักและกระแสรองโดยกระแสหลักเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเชิงสถาบันซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลางในการให้บริการประชาชนเป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้ตามสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานและรูปแบบการจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณ์ที่เน้นถึงความหลากหลาย (อำนวย ปิ่นพิลา และเตวิช พฤกษ์ปีติ, 2567)

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ควรมีการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในกลุ่มคนยากจนและเปราะบาง เช่น เป็นผู้สูงอายุที่พิการ หรือผู้พิการที่ไม่สามารถออกไปรับจ้าง ทำให้ครัวเรือนขาดรายได้ส่งผลให้เกิดการดำรงชีพที่ลำบาก การค้นหาศักยภาพหรือเพิ่มเติมทักษะฝีมือที่เหมาะสมให้แก่คนยากจนและเปราะบางดังกล่าวจะนำไปสู่การเข้าถึงบริการทางสังคมได้ด้วยการพึ่งตนเองเป็นหลักซึ่งจะส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว

2. ควรมีการสร้างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการสังคมเพื่อช่วยเหลือคนจนและเปราะบางไม่ให้ตกหล่นจากระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะต่อพื้นที่

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มคนยากจนและเปราะบางที่ขาดโอกาสทางสังคม โดยเฉพาะการสร้างงานและรายได้มากกว่าการให้การสงเคราะห์ตามยุทธศาสตร์หรือนโยบายของหน่วยงาน

2. เทศบาลเมืองพิชัยควรทบทวนข้อเสนอแนะแนวทางการช่วยเหลือคนดูแลคนจนและเปราะบางที่มีรายได้น้อยหรือว่างงาน และการบริการทางสังคมแก่คนจนและเปราะบาง เช่น อุปกรณ์ รถรับส่งไปพบแพทย์

บรรณานุกรม/ เอกสารอ้างอิง

กองพัฒนานโยบายและนวัตกรรมทางสังคม (2568). รายงานการเตือนภัยทางสังคม ฉบับที่ 4 ประจำปีงบประมาณ 2568 “วงจรความยากจนข้ามรุ่น ปัญหาที่รอการแก้ไข)

ฉัตรวรัญช์ องคสิงห (2567). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องนวัตกรรมสังคมกองทุนสวัสดิการชุมชน. มหาวิทยาลัยรังสิต

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทเอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด

นิชนันท์ บุญโข (2566). การดำเนินนโยบายด้านสวัสดิการสังคมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ. 1(2), 15-24

ภาสินี บุญเสงี่ยม (2565). ความคาดหวังต่อการจัดสวัสดิการสังคมของหน่วยงานภาครัฐ: กรณีศึกษาตำบลโคกขี้หนอน อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี. งานนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ศิริมา สุวรรณศรี และคณะ (2563). รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงวัยขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. 16(2), 117-136

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และสุพรรณี ไชยอำพร. (2560). สวัสดิการชุมชนกับการสร้างสังคมเข้มแข็งในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก. 35(1), หน้า 140-161]

สุธิดา แจ้งประจักษ์ (2463). สวัสดิการสังคมไทยในกระบวนวการพัฒนา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 9(2), 315-328

อำนวย ปิ่นพิลา และเตวิช พฤกษ์ปีติ (2567). การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ. 17(2). 19-31